

Nr 24

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändrad lydelse av 16 och 18 §§ förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av brännvin, m. m.; given Stockholms slott den 7 januari 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* antaga härvid fogade förslag till

1) förordning om ändrad lydelse av 16 och 18 §§ förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av brännvin;

2) förordning om ändrad lydelse av 3 § 2 mom. och 4 § förordningen den 1 juli 1918 (nr 508) angående handel med skattefri sprit;

3) förordning om ändrad lydelse av 1 § samt 4 § 1 och 2 mom. förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit; samt

4) förordning om upphävande av förordningen den 7 juni 1934 (nr 230) om skyldighet för importörer och tillverkare av bensin att inköpa motorsprit;

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Per Edvin Sköld

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges förslag rörande sulfitspritindustriens framtida produktions- och avsättningsförhållanden.

Förslagen innebär att den nuvarande regleringen av spritmarknaden i stort sett avvecklas såvitt angår sulfitspriten. Gällande avsättningsgaranti och prisreglering för denna vara föreslås sålunda avskaffade. Priset för sulfitsprit skall enligt förslaget bestämmas efter tillgång och efterfrågan. Vin- & spritcentralens ensamrätt till partihandel med och import av teknisk sprit föreslås inskränkt i flera hänseenden. Det förordas, att sådan sprit efter till-

¹ *Bihang till riksdagens protokoll 1955. 1 saml. Nr 24.*

stånd av kontrollstyrelsen skall få säljas direkt till eller importeras av vederbörande köpare i poster om i allmänhet minst tio ton.

Nuvarande tull för importerad denaturerad sprit av 40 öre per kilogram skall enligt propositionen sänkas till tio öre per kilogram. Den nya tullsatsen är avsedd att tillämpas under fem år från och med den 1 juli 1955.

Slutligen förordas, att skatten på motorsprit, som nu utgör sju öre per liter, från och med den 1 juli 1955 höjes med sex öre samt från och med den 1 juli 1957 med ytterligare sex öre eller till sammanlagt nitton öre per liter. Sistnämnda skattesats är avsedd att gälla under tre år, varefter en ny prövning av frågan bör äga rum.

Bestämmelserna föreslås med förut angivna undantag skola träda i kraft den 1 juli 1955.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 16 och 18 §§ förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av brännvin

Härigenom förordnas, att 16 och 18 §§ förordningen den 26 februari 1954 angående tillverkning av brännvin skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

16 §.

1. Tillverkare äger förfoga över av honom tillverkat brännvin allenast för försäljning till partihandelsbolaget, för export och för användning i egen rörelse.

2. Önskar tillverkare använda i bränneriet tillverkat brännvin i egen rörelse, skall han därtill söka kontrollstyrelsens tillstånd. Vid meddelande av sådant tillstånd äger styrelsen föreskriva de villkor *beträffande användningen av brännvinet* som prövas erforderliga.

18 §.

Kan i fråga om brännvin, som tillverkare försäljer till partihandelsbolaget, frivillig överenskommelse ej träffas om pris eller leveransvillkor i övrigt, skall, då tillverkaren eller bolaget det påfordrar, avgörande

(Föreslagen lydelse)

16 §.

1. Tillverkare äger förfoga över av honom tillverkat brännvin allenast för försäljning till partihandelsbolaget, för export, för användning i egen rörelse samt för försäljning såsom motorsprit till importör eller tillverkare av bensin eller såsom skattefri sprit för tekniskt eller industriellt ändamål.

2. Önskar tillverkare använda i bränneriet tillverkat brännvin i egen rörelse eller försälja brännvinet till annan köpare inom landet än partihandelsbolaget, skall han därtill söka kontrollstyrelsens tillstånd. Vid meddelande av sådant tillstånd äger styrelsen föreskriva de villkor som prövas erforderliga för anordnande av betryggande kontroll. Tillstånd, som avser försäljning, må, där ej särskilda skäl till annat föranleda, endast meddelas på villkor att brännvinet avlämnas i poster om lägst tio ton.

18 §.

Kan i fråga om brännvin, som tillverkats av potatis eller spannmål och som tillverkare försäljer till partihandelsbolaget, frivillig överenskommelse ej träffas om pris eller leveransvillkor i övrigt, skall, då tillver-

(Nuvarande lydelse)

träffas av en särskild prisnämnd, bestående av sju ledamöter, av vilka två utses av vardera parten. Övriga tre ledamöter, däribland ordföranden, jämte suppleanter för dem förordnas årligen av Kungl. Maj:t.

(Föreslagen lydelse)

karen eller bolaget det påfordrar, avgörande träffas av en särskild prisnämnd, bestående av sju ledamöter, av vilka två utses av vardera parten. Övriga tre ledamöter, däribland ordföranden, jämte suppleanter för dem förordnas årligen av Kungl. Maj:t.

Kostnaderna för — — — — — vardera parten.
Föreskrifter om — — — — — av Kungl. Maj:t.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1955.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 3 § 2 mom. och 4 § förordningen den 1 juli 1918 (nr 508) angående handel med skattefri sprit

Härigenom förordnas, att 3 § 2 mom. och 4 § förordningen den 1 juli 1918 angående handel med skattefri sprit¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

3 §.

2 mom. Denaturerad sprit må till riket införas, utom för statens räkning, allenast av bolag, varom i 4 § förmäles.

(Föreslagen lydelse)

3 §.

2 mom. Denaturerad sprit må till riket införas, utom för statens räkning, allenast av bolag, varom i 4 § förmäles, *samt för tekniskt eller industriellt ändamål av den som därtill erhållit kontrollstyrelsens tillstånd. Vid meddelande av sådant tillstånd äger styrelsen föreskriva de villkor som prövas erforderliga för anordnande av betryggande kontroll. Tillstånd må, där ej särskilda skäl till annat föranleda, endast meddelas på villkor att spriten införas i poster om lägst tio ton.*

Utan hinder — — — — — fastställd myckenhet.

¹ Senaste lydelse av 4 § se 1934:229.

(Nuvarande lydelse)

4 §.

Partihandel med skattefri sprit må med undantag, varom förmåles i 3 §, utövas allenast av partihandelsbolag, som avses i *förordningen angående försäljning av rusdrycker*; dock må importör av bensin ävensom tillverkare av bensin eller ombud för denne driva handel med motorsprit, *som inköpts av bolaget*, även till återförsäljare i och för deras rörelse.

Missbrukar partihandelsbolaget sin partihandelsrätt enligt denna förordning, skall vad i 12 § 2 mom. *andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker* är för där avsett fall stadgat äga tillämpning.

De föreskrifter, som, utöver vad denna förordning innehåller, kunna finnas erforderliga i avseende å partihandelsbolagets verksamhet enligt denna förordning, skola intagas i avtal, varom förmåles i 12 § 6 mom. *förordningen angående försäljning av rusdrycker*.

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Partihandel med skattefri sprit må med undantag, varom förmåles i 3 §, utövas allenast av *det* partihandelsbolag som avses i *rusdrycksförsäljningsförordningen*; dock må importör av bensin ävensom tillverkare av bensin eller ombud för denne driva handel med motorsprit även till återförsäljare i och för deras rörelse.

Missbrukar partihandelsbolaget sin partihandelsrätt enligt denna förordning, skall vad i 68 § *rusdrycksförsäljningsförordningen* är för där avsett fall stadgat äga tillämpning.

De föreskrifter, som, utöver vad denna förordning innehåller, kunna finnas erforderliga i avseende å partihandelsbolagets verksamhet enligt denna förordning, skola intagas i avtal, varom förmåles i 70 § *rusdrycksförsäljningsförordningen*.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1955.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 1 § samt 4 § 1 och 2 mom. förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit

Häri genom förordnas, att 1 § samt 4 § 1 och 2 mom. förordningen den 3 maj 1929 om särskild skatt å bensin och motorsprit¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

¹ Senaste lydelse av 1 § se 1954:256, av 4 § 1 mom. 1948:368 samt av 4 § 2 mom. 1951:218 (förordningen omtryckt 1948:368).

(Nuvarande lydelse)

1 §.

För bensin, som till riket införes eller här tillverkas, skall erläggas särskild skatt av trettiotvå öre för liter. Skatt skall dock icke utgå för mineraloljeprodukt, som införes för att vid oljeraffinaderi användas utslutande såsom råvara vid tillverkning av bensin. För motorsprit skall erläggas särskild skatt av *sju* öre för liter.

I denna ————— såsom motorsprit.

För bensin ————— för liter.

4 §.

1. Kontroll å beskattningen av motorsprit utövas av kontrollstyrelsen i samband med den kontroll, varom förmåles i förordningen angående tillverkning *och beskattning* av brännvin.

2. Partihandelsbolag som avses i *förordningen angående försäljning av rusdrycker* skall för varje kvartal upprätta och före utgången av påföljande månad till kontrollstyrelsen insända en på tro och heder avgiven deklaration angående den myckenhet motorsprit som bolaget under kvartalet utlämnat. Vad nu sagts skall i fråga om tillverkare av motorsprit äga motsvarande tillämpning beträffande *sådan* motorsprit, som tillverkaren efter tillstånd jämlikt 21 § 2 mom. förordningen angående tillverkning *och beskattning* av brännvin uttagit för användning i egen rörelse.

Partihandelsbolaget må ————— svensk frihamn.

(Föreslagen lydelse)

1 §.

För bensin, som till riket införes eller här tillverkas, skall erläggas särskild skatt av trettiotvå öre för liter. Skatt skall dock icke utgå för mineraloljeprodukt, som införes för att vid oljeraffinaderi användas utslutande såsom råvara vid tillverkning av bensin. För motorsprit skall erläggas särskild skatt av *nitton* öre för liter.

4 §.

1. Kontroll å beskattningen av motorsprit utövas av kontrollstyrelsen i samband med den kontroll, varom förmåles i förordningen angående tillverkning av brännvin.

2. Partihandelsbolag som avses i *rusdrycksförsäljningsförordningen* skall för varje kvartal upprätta och före utgången av påföljande månad till kontrollstyrelsen insända en på tro och heder avgiven deklaration angående den myckenhet motorsprit som bolaget under kvartalet utlämnat. Vad nu sagts skall i fråga om tillverkare av motorsprit äga motsvarande tillämpning beträffande motorsprit, som tillverkaren efter tillstånd jämlikt 16 § 2 mom. förordningen angående tillverkning av brännvin uttagit för användning i egen rörelse *eller utlämnat för försäljning*.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1955; dock skall skatten på motorsprit under tiden från och med den 1 juli 1955 till och med den 30 juni 1957 utgå med allenast tretton öre för liter.

Förslag

till

förordning om upphävande av förordningen den 7 juni 1934 (nr 230) om skyldighet för importörer och tillverkare av bensin att inköpa motorsprit

Härigenom förordnas, att förordningen den 7 juni 1934 om skyldighet för importörer och tillverkare av bensin att inköpa motorsprit skall upphöra att gälla med utgången av juni 1955.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 januari 1955.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LANGE.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter, fråga om *sulfitspritindustriens framtida produktions- och avsättningsförhållanden* samt anför.

I. Inledning

Frågan om sulfitspritindustriens framtida produktions- och avsättningsförhållanden aktualiserades på flera sätt vid 1954 års riksdag. På grundval av propositionen nr 112 genomfördes sålunda viss höjning av skatten på motorsprit. Jag framhöll i propositionen att jag med den där föreslagna höjningen icke tagit ställning till frågan om motorspritsens beskattning på längre sikt. Ett dylikt ställningstagande förutsatte att sulfitspritindustriens framtida avsättningsförhållanden jämväl upptoges till bedömande. Innan detta kunde ske, borde emellertid en översyn på området komma till stånd. Jag nämnde vidare att behovet av en utredning rörande hithörande frågor även gjort sig gällande vid det inom 1952 års tulltaxekommitté pågående arbetet med en revision av tullsatserna för sprit.

Vid samma riksdag beslöts ytterligare, med bifall till propositionen nr 188, bl. a. temporärt undantag från bestämmelsen i 16 § brännvinstillverkningsförordningen, att tillverkare äger förfoga över av honom tillverkat brännvin allenast för försäljning till Aktiebolaget vin- & spritcentralen, för export och för användning i egen rörelse. Med beslutet avsågs att provisoriskt underlätta avsättningen av överskottskvantiteter hos spritfabrikerna.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 27 mars 1954 tillkallade jag ledamoten av riksdagens andra kammare E. Severin med uppdrag att verkställa en *utredning om sulfitspritindustriens framtida produktions- och avsättningsförhållanden*. Att såsom experter biträda vid uppdragets fullgörande tillkallades senare direktören R. Engström, Aktiebolaget svensk sprit, filosofie doktorn P. Fitger, Sveriges kemiska industrikontor, direktören B. Lyberg, Mo och Domsjö aktiebolag, byråchefen i generaltullstyrelsen S. Nordqvist samt direktören Å. Svennbeck, Aktiebolaget vin- & spritcentralen.

I direktiven för utredningen erinrade jag om nyss angivna förslag till 1954 års riksdag samt framhöll, att det vore påkallat att mot bakgrunden av erfarenheterna rörande verkningarna av den nuvarande regleringen av spritmarknaden upptaga frågan om sulfitspritindustriens produktions- och avsättningsförhållanden till en allsidig omprövning. Samtidigt påpekade jag emellertid, i fråga om sprit som användes för förtäringssändamål, att potatisindustriutredningen nyligen avlämnat betänkande med förslag angående stärkelse- och bränneriindustrierna, samt underströk, att frågor som sammanhänger med förtäringsspriten sålunda inte borde utredas i nu förevarande sammanhang.

Utredningen har med skrivelse den 5 oktober 1954 överlämnat betänkande med förslag i ämnet (stencilerat). Vid betänkandet finnes fogat särskilt yttrande av experten herr Engström.

Utredningens förslag innebär i huvudsak, att gällande reglering av spritmarknaden — varigenom denna marknad på visst sätt uppdelats mellan sulfitspriten och potatisspriten — skall upphävas och ersättas med fri konkurrens mellan de båda spritsorterna. För den denaturerade sulfitspriten, som i högre grad än tidigare kommit att bli en industriell råvara, bör inte gälla andra inskränkningar än som betingas ur nykterhets- och ordningssynpunkter. Utredningen föreslår att sulfitspritfabrikerna får sälja sin sprit till spritcentralen samt — efter tillstånd av kontrollstyrelsen och under förutsättning att försäljningen sker i partier om minst 15 ton — till industrier som använder spriten i sin rörelse.

Vidare föreslår utredningen, att de nuvarande reglerna för prissättningen slopas och att priset på sulfitspriten vid fabrikernas försäljning grundas på tillgång och efterfrågan på varan. Den nuvarande tullen på denaturerad sprit, 40 öre per kilogram, föreslås ersatt med en värdetull av 12 procent. Därjämte föreslår utredningen att förutom spritcentralen sådana industrier, som enligt förslaget får göra inköp direkt från sulfitspritfabrik, även skall få importera sprit. Import skulle dock endast få ske i poster om minst 15 ton och efter tillstånd av kontrollstyrelsen.

Slutligen förordar utredningen, att det stöd som sulfitspritindustrien erhåller genom lägre skatt på motorspriten avvecklas och att denna skatt sättes till samma belopp som bensinskatten. Härvid skulle skatten på motorsprit höjas successivt på så sätt att motorspritskatten från och med den 1 juli 1955 höjes med 2 öre för liter (från 7 till 9 öre), från och med den 1 juli 1956 med 3 öre (från 9 till 12 öre) och från och med samma datum 1957 med 5 öre (från 12 till 17 öre) för liter. Från och med den 1 juli 1958 skulle samma skatt uttagas på motorspriten som på bensinen, eller 32 öre för liter.

Vid utredningen har fogats förslag till ändringar i förordningarna om tillverkning av brännvin, angående handel med skattefri sprit samt om särskild skatt å bensin och motorsprit.

Över utredningens förslag har efter remiss *yttranden* avgivits av generaltullstyrelsen, kontrollstyrelsen, kommerskollegium, statskontoret, lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, arméintendenturförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, chefen för försvarsstaben, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens handels- och industrikommission, statens organisationsnämnd, länsstyrelserna i Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands och Västerbottens län, Aktiebolaget vin- & spritcentralen, Aktiebolaget svensk sprit, Sveriges bränneriidkareförening u. p. a., Sveriges industriförbund, Sveriges kemiska industrikontor, Svenska cellulosa-föreningen, Kooperativa förbundet, Svenska pappersindustriarbetareförbundet, Kungl. automobilklubben, Motormännens riksförbund, Svenska lasttrafikbilägareförbundet, Svenska omnibusägareförbundet, Svenska droskbilägareförbundet, Samarbetskommittén för Bilverkstädernas riksförbund och Sveriges automobilhandlareförbund, Svenska vägföreningen, Svenska petroleum institutet samt Svenska gulf oil company aktiebolag.

Kommerskollegium har vid sitt yttrande fogat utlåtanden från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Jönköping, Gävle, Sundsvall och Luleå.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har bifogat yttrande från Kungl. automobilklubbens trafikråd i Umeå.

Vid yttrandet från länsstyrelsen i Värmlands län har fogats utlåtande från handelskammaren i Karlstad.

Utredningens förslag har vid remissbehandlingen överlag fått ett gynnsamt mottagande. Delade meningar har emellertid framkommit bl. a. beträffande förslaget att slopa uppdelningen av spritmarknaden mellan potatissprit och sulfitsprit, rörande tullsättningen på importerad teknisk sprit samt i fråga om beskattningen på motorsprit.

Jag hemställer nu att få upptaga detta ärende. Härvid bör erinras om att förslag till ändrade straffbestämmelser i brännvinstillverkningsförordningen som tidigare anmälts av mig, framlägges för 1955 års riksdag genom propositionen nr 5.

II. Nuvarande förhållanden m. m.

Aterblick på sulfitspritfrågan

Tiden före 1934

Den första sulfitsprittfabriken kom till stånd år 1909. Ett par år senare anlades ytterligare två fabriker. Enligt då gällande lagstiftning fick sulfitspriten endast försäljas som denaturerad teknisk sprit och för export.

Vid 1914 års riksdag väcktes motioner om att sulfitsprit skulle få användas till förtäringssändamål. Motionerna vann emellertid ej riksdagens bifall. I 1918 års förordning om handeln med skattefri sprit föreskrevs att sulfitspriten så långt möjligt skulle förbehållas avsättningen så-

som denaturerad sprit för tekniska ändamål och för motordrift under det att potatisspriten skulle användas såsom förtäringssprit. Försörjnings-svårigheterna under det första världskriget medförde emellertid att tillverkningen av potatisbrännvin inskränktes eller vissa år helt inställdes. Samtidigt ökade efterfrågan kraftigt på sprit för tekniska ändamål och för motordrift, och härav föranleddes en betydande utveckling av sulfitsprit-industrien. År 1920 fanns 22 fabriker med en total kapacitet vid full drift av 20 000 m³ 95 %. Den kraftiga expansionen beredde emellertid ganska snart stora avsättningssvårigheter. När importen av bensin efter krigets slut ånyo kom i gång, sjönk efterfrågan på sulfitsprit för motordrift hastigt. Därmed ökades kraven från industriens sida på att få sälja spriten även för förtäringssändamål.

Bristen på förtäringssprit och avsättningssvårigheterna för sulfitspriten ledde till att riksdagen meddelade provisoriskt tillstånd för budgetåret 1919/20 till försäljning av sulfitsprit för förtäringssändamål. Ungefär samtidigt tillsattes en utredning, *1919 års sulfitspritsakkunniga*, som bland annat skulle undersöka de spörsmål som sammanhänge med sulfitspriten användning till förtäringssändamål. De sakkunnigas utredning utmynnade i ett principuttalande av innebörd att sulfitspriten i konkurrenshänseende borde jämföras med sprit av jordbruksprodukter samt att tillverkningen av sprit ur sådana produkter borde begränsas och regleras i syfte att åstadkomma en avveckling av lantbruksbrännerierna.

De sakkunnigas förslag lades år 1920 till grund för en *proposition*, som i princip helt anslöt sig till förslaget. Vederbörande departementschef förordade dels ett genomförande av en begränsning av tillverkningen av potatisbrännvin och dels att det provisoriska medgivandet av år 1919 rörande försäljning av sulfitsprit till förtäringssändamål förlängdes att gälla t. o. m. budgetåret 1921/22.

Förslaget om avveckling av lantbruksbrännerierna föll i riksdagen, medan regeringsförslaget om förlängning av 1919 års medgivande antogs. Förlängningen gällde — på förslag av bevillningsutskottet — fem år men inskrevs sedermera definitivt i 1926 års tillverkningsförordning.

De förhoppningar, som knutits till sulfitbrännvinets försäljning till förtäring, infriades emellertid endast i ringa mån. Det första året (1920) nåddes visserligen en försäljning för detta ändamål av 4 500 m³ men, när potatisbrännvinet åter kommit i marknaden, föll siffran snabbt och nådde under åren 1923—1928 icke upp till mer än i genomsnitt 40 m³ per år. Sedan steg försäljningen och utgjorde 1933—1934 nära 1 000 m³. Avsättningen såsom motorsprit avstannade nästan helt under 1920-talets första hälft, men gick sedan upp tack vare förbättrade försäljningsmöjligheter så att försäljningen år 1931 var 8 500 m³, motsvarande fabrikernas hela dåvarande tillverkning av denna vara. Omsättningen för hushålls- och tekniska ändamål steg under samma tid stadigt och utgjorde år 1931 4 400

m³. Den totala produktionen av sulfitsprit, som år 1920 utgjort 7 800 m³ 95 %, sjönk 1923 till 1 700 m³ men visade sedan en ganska jämnt stigande tendens — 7 000 m³ år 1926, 14 300 m³ år 1931 samt 19 000 m³ år 1933.

1934 års reglering

Sedan vid 1932 års riksdag väckts förslag dels av sulfitspritindustriens förespråkare om tvångsinblandning av sulfitsprit i bensin för ökande av sulfitspritsens avsättning, dels av potatisspritsens intressenter om förbud mot användning av sulfitsprit till förtäring m. m., begärde riksdagen utredning om hur avsättningen av inhemsk sprit till motorbränsle kunde främjas och rörande rätten att tillverka förtäringbrännvin m. m. Utredningen uppdrogs åt en 1933 tillsatt kommitté, de s. k. *motorbränslesakkunniga*, som samma år avgav sitt betänkande (SOU 1933: 25). De sakkunniga fann med hänsyn till jordbruksnäringen i potatisodlingsdistrikten att sådana anordningar borde vidtagas att avsättningen av potatisbrännvin i lämplig omfattning säkerställdes. För att uppnå detta syfte föreslogs, att åt potatisbrännvinet ensamt förbehölls användningen såsom råmaterial för förtäringssprit. Däremot skulle potatisspriten inte ifrågakomma såsom teknisk sprit eller såsom motorsprit. För sistnämnda ändamål skulle sulfitspritindustrien erhålla avsättning av sin produktion, vilket även gällde i fråga om jästspriten och melasspriten, därest dessa spritslag kunde i prishänseende konkurrera med sulfitspriten. Någon tillverkningsbegränning för andra spritslag än potatissprit skulle inte förefinnas. Vad som av dessa icke åtginge för tekniskt bruk skulle disponeras för inblandning i motorbensin, för vilket ändamål importörer och tillverkare av bensin skulle genom lagbestämmelser åläggas att inköpa sprit i förhållande till storleken av deras bensinimport.

Motorbränslesakkunnigas förslag föranledde proposition, nr 232, till 1934 års riksdag. Enligt vad dåvarande chefen för finansdepartementet framhöll, hade avsättningsförhållandena för potatisspriten utvecklat sig på sådant sätt, att ett ingripande från statsmakternas sida till näringens stödjande syntes vara av behovet påkallat. Av de olika former för tryggande av potatisspritsens avsättning som kunde tänkas låg närmast till hands en lösning i den riktning, som de sakkunniga föreslagit. Dels innebar nämligen denna en anknytning till det förhållandet, att förtäringsspriten sedan gammalt väsentligen härrört från potatisspriten, och dels syntes den kunna antagas medföra en årlig avsättningskvantitet, som motsvarade skäligen anspråk från potatisbränneriernas sida. Några jämkningar gjordes emellertid. Fortsatt försäljning av de särskilda märken sulfitsprit för förtäring, som blivit i viss mån inarbetade, borde ej helt förbjudas, utan spritcentralen skulle i mån av efterfrågan tillhandahålla även annan inhemsk sprit än potatissprit för förtäringssändamål, under förutsättning att i stort sett

motsvarande mängd potatissprit — oberäknat den sekunda spriten — användes för försäljning som skattefri sprit. Enär vidare prisskillnaden mellan inhemsk motorsprit och bensin var så betydande, att det knappast kunde vara försvarligt att vidtaga åtgärder, som skulle innebära, att väsentligt ökade kvantiteter motorsprit skulle påtvingas konsumenterna, framhölls, att tillstånd till anläggande av nya sulfitsbrännier tills vidare inte borde meddelas av Kungl. Maj:t, utan att alldeles särskilda skäl förelåg. Det ansågs rimligt att de redan anlagda sulfitspritfabrikerna bereddes möjlighet att fortsätta tillverkningen i ungefär dåvarande omfattning, angiven till omkring 21 000 m³ 95 %. Särskild handelsvinst borde ej beräknas för sulfitspriten lika litet som beträffande potatisspriten. Departementschefen utgick från att överenskommelse skulle kunna träffas i godo mellan spritcentralen och bensinimportörer samt bensintillverkare om inköp av motorsprit i förhållande till deras införsel eller produktion av bensin. Därest så inte skulle bli fallet föreslogs tillämpning av en samtidigt framlagd förordning, enligt vilken bensinimportörerna skulle vara skyldiga att i förhållande till importen under viss tidsperiod inköpa motorsprit enligt av Kungl. Maj:t bestämd inköpsprocent. Bevillningsutskottet (betänkande nr 44) ansåg det vara i hög grad angeläget, att ökad avsättning vanns för sulfitsprit, och förutsatte att Kungl. Maj:t, därest avsättningen av sprit för tekniskt ändamål samt för motordrift ökades, kom att medgiva avsättning av större kvantitet än 21 000 m³ för år. Det borde tillika ankomma på Kungl. Maj:t, därest sulfitspriten vann ökad avsättning samt särskilda skäl därtill förelåg, att taga under omprövning, om inte tillstånd till nyanläggning av sulfitspritfabriker borde lämnas. Riksdagen godkände utskottets utlåtande. Förordning om skyldighet för importörer och tillverkare av bensin att inköpa motorsprit utfärdades den 7 juni 1934 (nr 230).

Garantikvantiteten, 21 000 m³, överskreds — efter Kungl. Maj:ts medgivande — redan från början av sulfitspritfabrikerna, som därefter varje år ökade sina leveranser, så att de år 1939/40 steg till 33 000 m³.

Tiden efter 1939

Med det andra världskrigets utbrott följde en helt ändrad situation för sulfitspriten. Samtidigt som tillverkningen av potatissprit av försörjningsskäl måste inskränkas och tidvis nedläggas, uppstod på grund av avspärrningen en starkt ökad efterfrågan på sprit såväl för motordrift som för övriga tekniska ändamål. I detta läge ansågs sulfitspritproduktionen böra främjas. Tvångsinblandningen av sprit i bensin upphörde från den 1 juli 1940. I anslutning till beslut vid 1939 års *urtima riksdag* fastställde dåvarande chefen för finansdepartementet grunder för avtal mellan spritcentralen och dels befintliga, dels nya sulfitspritfabriker. I enlighet härmed träffades avtal om uppförande av sammanlagt 14 nya fabriker och utvidgning av 4 äldre anläggningar. Vidare träffades ett gemensamt avtal för de gamla

fabrikerna. Sistnämnda avtal innebar i huvudsak, att tillverkarna förband sig att till spritcentralen leverera all den sprit, som, med utnyttjande av sulfituluten på sätt som dittills ansetts normalt, kunde tillverkas och som ej kom till användning i egen rörelse. Spritcentralen förband sig att till ett på visst sätt beräknat pris inköpa all sprit som levererades. Prisberäkningen grundade sig på självkostnaden vid en medelstor fabrik med en tillverkning av 2 000 m³ sprit. I avtalet ingick dels oföränderliga, dels indexbetonade kostnader. Bland de oföränderliga kostnaderna ingick amortering med 1/7 per år av 650 000 kronor för fabriker utan absoluteringsanläggning och för absoluteringsanläggning dessutom 1/7 av 122 000 kronor. Vinst ingick med 2 öre per liter 100-procentig sprit. Avtalet trädde i kraft den 1 juli 1940 och löpte till den 1 april 1947. De fyra utbyggda äldre fabrikerna fick avtal på samma villkor som övriga.

Avtalen med de nya anläggningarna, som slöts successivt med varje fabrik för sig, innebar i huvudsak samma tillverkningssskyldighet och avsettningsgaranti, som gällde för de äldre.

Tvångsinblandning av motorsprit i bensin återinfördes den 1 januari 1946 men skall enligt kungörelsen den 12 december 1947 (nr 917) tills vidare inte äga tillämpning från och med tredje kalenderkvartalet 1947.

Avtalet med de äldre fabrikerna, som löpte till den 1 april 1947, prolongerades till den 1 juli 1948, varvid garantikvantiteten bestämdes till 50 000 m³. Denna kvantitet ökades genom tilläggsavtal med 5 000 m³. I fortsättningen har provisoriska överenskommelser träffats. För år 1954 har avtalats en leverans av 54 000 m³.

Prissättningen av spriten skall enligt dessa nya avtal liksom förut grundas på fabrikernas självkostnader med tillägg av vinst av 2 öre för liter. Amortering och ränta har däremot bortfallit i priskalkylen.

Samtliga långtidsavtal med såväl äldre som nya fabriker har numera utgått. Sista avtalet utgick den 30 april 1954.

I december 1946 tillkallades särskilda sakkunniga — *1946 års spritutredning* — för utredning rörande spritfabrikationens omfattning och avsettningsförhållanden.

Spritutredningen föreslog bland annat (SOU 1948: 19) att 1934 års reglering av spritmarknaden i vad den avsåg monopol för potatisspriten på avsättning av en mot konsumtionen av förtäringssprit svarande mängd potatissprit skulle upphöra och att fri konkurrens skulle råda mellan potatis- och sulfitsprit. Med hänsyn till beredskaps- och jordbruksekonomiska synpunkter ansåg emellertid utredningen att potatisbrännerierna borde garanteras en årlig avsättning av 22 milj. liter 50 % potatisråsprit. För sulfitspritsens del hade utredningen — främst med hänsyn till tillverkningskostnadens höjd i förhållande till kostnaden för inköp och lagring av bensin — inte föreslagit några fortsatta stödåtgärder och hade sålunda förutsatt ett upphävande av de genom förordningen den 7 juni 1934, nr

230, meddelade föreskrifterna om tvångsinblandning av motorsprit i bensin. Skatten på motorsprit hade av utredningen förordats snarast träda i kraft.

Frågan angående den framtida uppdelningen av spritmarknaden i landet har jämväl upptagits av 1949 års *potatisindustriutredning*, som avlämnade sitt betänkande den 10 oktober 1953 (stencilerat). Utredningen förordade att 1934 års riksdagsbeslut rörande avsättningen av potatissprit i huvudsak borde gälla även fortsättningsvis.

Slutligen må erinras om det vid 1954 års riksdag beslutade, i inledningen omnämnda undantaget från spritregleringen. Vid samma riksdag fattades, såsom också tidigare nämnts, beslut varigenom motorspriten — i likhet med vad tidigare varit fallet — tills vidare beskattas lindrigare än bensin. Skillnaden i skatt mellan bensin och motorsprit utgör 25 öre.

Huvuddragen av gällande bestämmelser

Enligt 16 § *förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av brännvin* må tillverkare förfoga över av honom tillverkat brännvin allenast för försäljning till partihandelsbolaget (Vin- & spritcentralen), för export och för användning i egen rörelse. Av 18 § framgår att meningskiljaktigheter mellan tillverkare och spritcentralen om prissättningen skall kunna hänskjutas till en särskild prisenämnd.

I 4 § *förordningen den 1 juli 1918 (nr 508) angående handel med skattefri sprit* stadgas, att partihandel med skattefri sprit må utövas allenast av partihandelsbolaget; dock må importör av bensin ävensom tillverkare av bensin eller ombud för denne driva handel med motorsprit, som inköpts av bolaget, även till återförsäljare i och för deras rörelse. Vidare föreskrives i 3 §, att denaturerad sprit må — med vissa här betydelselösa undantag — införas till riket, utom för statens räkning, allenast av partihandelsbolaget.

Tullen för importerad denaturerad sprit utgör enligt den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade *tulltaxan* 40 kronor för 100 kilogram (tulltaxenummer 253: 2).

Av 1 § *förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit* framgår, att den särskilda skatten utgör 32 öre per liter för bensin samt sju öre per liter för motorsprit. Sistnämnda skattesats tillämpas även för bensin, som tillverkas av Svenska skifferoljeaktiebolaget genom utvinning ur inhemsk skiffer.

Vidare finnes, såsom förut nämnts, *förordningen den 7 juni 1934 (nr 230) om skyldighet för inportörer och tillverkare av bensin att inköpa motorsprit*, vilken dock enligt kungörelse den 12 december 1947 (nr 917) tills vidare icke skall äga tillämpning.

Övriga för spritmarknadsregleringens genomförande erforderliga före-

skrifter upptas i de *avtal*, som jämlikt 2 kap. 5 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker — efter den 1 oktober 1955 70 § rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521) — ingås *mellan staten och partihandelsbolaget*. Det senaste avtalet mellan staten och Aktiebolaget vin- & spritcentralen såsom partihandelsbolag är dagtecknat den 24 juni 1954 och äger tillämpning fr. o. m. den 1 januari 1955.

I nämnda avtal föreskrives bl. a., att spritcentralen icke må utan Kungl. Maj:ts tillstånd till förtäringssändamål försälja annan inom riket tillverkad sprit än sådan, som framställts av potatis och spannmål, med mindre under samma kalenderår i stort sett motsvarande mängd sprit av sistnämnda slag, jämte vid rening av sådan sprit uppkommen s. k. sekunda sprit, av bolaget användes för försäljning jämlikt förordningen om skattefri sprit. Sprit som framställts av potatis och spannmål må icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd i större omfattning än nyss sagts användas för sådan försäljning.

Vidare stadgas, att i den mån sprit, som inom riket framställts ur luten vid tillverkning av sulfitecellulosa eller eljest genom försockring av trä eller cellulosa eller tillverkats i sammanhang med pressjästberedning eller direkt ur melass, erbjudes till vederbörligen avtalat eller eljest fastställt pris, skall spritcentralen verkställa inköp av sådan sprit, såvida Kungl. Maj:t ej annorledes förordnar.

Vid spritcentralens inköp av inom riket tillverkad sprit av potatis och spannmål gäller enligt avtalet, att prissättningen skall grundas på framställningskostnaden i ett välskött och medelstort bränneri för framställning av dylik sprit. Vid köp av sprit, som framställts ur luten vid tillverkning av sulfitecellulosa eller eljest genom försockring av trä eller cellulosa skall samma regel tillämpas, där ej Kungl. Maj:t annorledes förordnat. Annan inom riket tillverkad sprit må icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd inköpas till högre pris än det, som spritcentralen vid samma tid lägst erlärger för motsvarande kvalitet sulfitsprit. För sprit av samma slag och kvalitet må ej sättas olika inköpspris på grund av dess avsedda användning för olika ändamål.

Beträffande spritcentralens utförsäljning av spritdrycker av olika slag föreskrives i avtalet, att priset i stort sett, på sätt närmare angivits i propositionen 1934:232, skall beräknas efter priset på råspriten med tillägg av kostnaderna för den färdiga varans framställning samt lagrings-, distributions- och förvaltningskostnader. Därutöver utgår skälighandelstvinst på skattelagd sprit, varemot sådan vinst icke må beräknas vid bestämmande av priset för skattefri sprit.

Såsom förut antytts har vid 1954 års riksdag beslutats visst undantag från den reglering som innefattas i nyss återgivna bestämmelser.

I förordningen den 14 maj 1954 (nr 221) angående temporärt undantag

från bestämmelserna i 16 § förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av brännvin föreskrives sålunda i 1 §, att tillverkare, utan hinder av bestämmelserna i 16 § brännvinstillverkningsförordningen äger förfoga över av honom tillverkat brännvin, som framställts ur luten vid tillverkning av sulfitcellulosa eller eljest genom försockring av trä eller cellulosa, för försäljning till annan tillverkare av dylikt brännvin. För sådant förfogande skall enligt 2 § tillverkare söka kontrollstyrelsens tillstånd. Styrelsen äger meddela erforderliga kontrollföreskrifter beträffande användningen av brännvinet hos köparen. Förordningen har trätt i kraft den 1 juli 1954 samt gäller tills vidare till och med den 30 juni 1955.

Vidare har den 24 juni 1954 träffats *tilläggsavtal mellan staten och spritcentralen* att gälla under tiden den 1 juli 1954—den 30 juni 1955. Enligt tilläggsavtalet må spritcentralen — utan hinder av bestämmelserna i gällande avtal — där tillverkare av sulfitsprit gör framställning om försäljning av viss kvantitet sprit till ett lägre pris än som eljest skulle gälla, erbjuda kemiskt industriföretag, som icke självt är tillverkare av sulfitsprit, att köpa spriten till det lägre försäljningspris som härigenom kan fastställas.

Produktionsförhållanden

Sulfitspriten framställs ur den vid sulfitcellulosafabrikerna uppkommande avfallsluten (sulfitluten). Denna innehåller till sprit förjäsbara sockerarter (cellulosasocker). I medeltal håller sulfitavfallsluten 1,6 å 1,8 % jäsbara sockerarter och 0,9 % inte jäsbara sockerarter. Genomsnittligt kan för sprittillverkning uttagas 4—5 m³ lut per ton massa.

Vid avfallslutens användning till spritfabrikation avtappas luten efter fullbordat sulfitkok till en eller flera samlingscisterner. Härifrån pumpas luten till en behållare, vareft den neutraliseras med kalk, kalksten eller s. k. mesa från sulfatfabrikerna. Efter avslutad neutralisering pumpas den genom ett kyltorn eller en kylare till jäskaren. Där blandas den nu cirka 30°C varma luten med redan jäsande lut, varjämte tillföres jästnäringemedel i allmänhet i form av ammoniumsulfat och superfosfat eller fosforsyra. Sedan jäsningen, som för olika fabriker varierar mellan 30—60 timmar, avslutats, pumpas luten (mäskan), som innehåller i genomsnitt en volymprocent alkohol, till ett förrådskar, och därifrån kontinuerligt vidare till en högt liggande mäskbehållare, varur den rinner till destillationsapparaten. I denna avdestilleras spriten kontinuerligt till 95 %-ig alkohol. För uppmätning ledes denna till särskilda mätesterner, varefter den överföres till förrådscisterner.

Framställningen av sulfitsprit är mycket bränslekrävande. Under senare år har utbildats vissa tekniska metoder att sänka värmekostnaderna inom sulfitindustrien. En av dessa metoder går i huvudsak ut på att dels framställa sprit av luten och dels utnyttja lutens torrsbstans såsom bränsle.

² Bihang till riksdagens protokoll 1955. 1 saml. Nr 24.

Ungefär en tredjedel av de sulfittfabriker, som bedriver spritfabrikation, har anläggningar för s. k. lutindunstning.

Enligt 7 § brännvinstillverkningsförordningen den 26 februari 1954, må ej utan Kungl. Maj:ts tillstånd brännvin tillverkas i annat bränneri än sådant där tillverkning därav behörigen bedrivits efter ingången av juli 1951.

Tillverkningsåret 1947/48 var 33 fabriker i verksamhet. År 1952/53 hade antalet nedgått till 30. Sedan denna tid har ytterligare en fabrik nedlagt verksamheten.

Produktionsåret 1952/53 tillverkade 5 fabriker mindre än 1 000 m³, 11 mellan 1 000 och 2 000 m³, 12 mellan 2 000 och 4 000 m³ en mer än 5 000 m³ samt en mer än 7 000 m³.

Den sammanlagda tillverkningen av sulfitsprit, som tillverkningsåret 1934/35 uppgått till 26 407 m³, steg de följande åren ganska stadigt och var 1939/40 34 155 m³. De följande krigsåren och efterkrigstiden visar i allmänhet betydligt högre siffror, 1941/42 76 561 m³, 1944/45 52 095 m³ 1947/48 76 901 m³, 1951/52 71 006 m³ och 1952/53 64 826 m³. Tillverkningsåret 1953/54 beräknas produktionen ha uppgått till 67 000 m³.

Avsättningsförhållanden

Tillverkares försäljning m. m.

Såsom framgår av redogörelsen för huvuddragen av gällande bestämmelser äger tillverkare av sulfitsprit liksom tillverkare av annan sprit förfoga över av honom tillverkat brännvin allenast för försäljning till parti-handelsbolaget (AB vin- & spritcentralen), för export och — efter tillstånd av kontrollstyrelsen — för användning i egen rörelse. I syfte förhindra att spriten användes för otillåtet ändamål äger styrelsen vid meddelande av sådant tillstånd föreskriva de villkor beträffande användningen av brännvinet som provas erforderliga. Från regeln att försäljning endast må ske till spritcentralen gäller fr. o. m. den 1 juli 1954 tills vidare t. o. m. den 30 juni 1955 undantag såtillvida, att tillverkare må efter tillstånd av kontrollstyrelsen sälja till annan tillverkare. Vidare har spritcentralen bemyndigats att medverka till försäljning av sprit för lägre pris än eljest gällande till kemisk industri som icke drives av sulfitsprittillverkare.

Till grund för beslutet om undantag från eljest gällande bestämmelser låg en skrivelse den 2 mars 1954 från Aktiebolaget svensk sprit, som avgivits å samtliga svenska cellulosasprittfabrikers vägnar.

I skrivelsen framhölls att inom bolaget sedan länge diskuterats möjligheterna att finna nya avsättningsområden för cellulosaspriten, varvid förhoppningarna närmast hade knutits till utvecklingen av en på sprit som råvara baserad inhemsk kemisk industri. Medan flera till bolaget anslutna cellulosaföretag redan påbörjat eller planerat framställning av kemiska produkter på basis av cellulosasprit som råvara, hade hittills väsentligen

endast Mo och Domsjö aktiebolag gått in för att i stor skala utbygga sina på sprit baserade kemiska industrier. Nämnda bolags egen spritproduktion vore långt ifrån tillräcklig för att medge ett fullt utnyttjande av dess på sprit baserade kemiska industriers produktionskapacitet och bolaget hade måst se sig om efter andra råvarukällor. Närmast hade härvid kommit i fråga inköp från övriga svenska cellulosaspitfabriker men inköp från dessa hade inte kunnat komma till stånd på den grund att bolaget inte kunnat betala de priser, som spritcentralen måst begära. Bolaget hade därför nödgats importera sprit samtidigt som övriga inhemska fabriker på grund av den bristande avsättningen fått göra arrangemang för att lagra ett över-skott, som för närvarande uppginge till närmare 8 000 ton sprit.

Omfattningen av spritcentralens inköp från sulfitspirtfabrikerna, fabri-kernas export och användning av sprit i egen rörelse under tillverknings-åren 1934/35—1952/53 i m³ 95 % framgår av följande tablå.

	Sprit- centralen	Export	Egen rörelse	Total utlämning
1934/35	25 613	63	519	26 195
1939/40	33 009	5	947	33 961
1942/43	54 324	—	5 494	59 818
1945/46	67 694	95	8 040	75 829
1948/49	61 879	488	11 111	73 478
1951/52	57 933	2 900	13 053	73 886
1952/53	49 243	—	12 699	61 942

Den av spritcentralen inköpta spriten användes för försäljning såsom be-skattad sprit (visst slag av teknisk sprit och förtäringssprit) och skattefri sprit (motorsprit och sprit för andra tekniska ändamål). Tillverkarnas an-vändning av sprit i egen rörelse avser i huvudsak kemisk fabrikation.

Den från sulfitspirtfabrikerna under tillverkningsåret 1952/53 utläm-nade spriten fördelades på följande sätt (avrundade tal).

Utlämnat till spritcentralen

för beskattning	3 300 m ³	
» försäljning som:		
skattefri sprit	22 100 m ³	
motorsprit	23 900 m ³	49 300 m ³

Använt i tillverkarens egen rörelse

för motordrift	400 m ³	
» kemisk fabrikation	12 200 m ³	
» annat ändamål	100 m ³	12 700 m ³
		<hr/> 62 000 m ³

Partihandelsbolagets försäljning

Den av spritcentralen upphandlade sulfitspirten användes såsom om-nämnts i det föregående i huvudsak för försäljning för vissa särskilda än-

damål (s. k. skattelagd teknisk sprit) samt för försäljning som skattefri sprit. Under tider då tillgången på potatissprit varit beskuren har sulfitspritens jämväl använts för framställning av förtäringssprit. Sulfitspritens andel av förtäringsspritens utgjorde år 1940 4,3 % (506 m³), 1942 13,8 % (1 782 m³), 1943 98,4 % (13 881 m³), 1945 75,9 % (11 565 m³), 1948 100 % (17 172 m³), 1950 18,4 % (3 212 m³), 1951 31,4 % (5 305 m³), 1952 58,4 % (10 380 m³) samt 1953 12,5 % (2 285 m³).

Försäljningen av *den skattelagda tekniska spriten* regleras i huvudsak genom kungörelsen den 18 december 1918 (nr 987) angående försäljning av sprit och andra alkoholhaltiga varor för vissa särskilda ändamål och avser tillgodoseende av behovet av dylika varor för vetenskapliga, medicinska, farmaceutiska, tekniska, industriella och likartade ändamål. Hit hör sålunda bland annat all sprit till apoteken samt sprit för sådan teknisk och industriell användning för vilken skattefri sprit inte användes, t. ex. för tillverkning av toalettpreparat, läkemedel och essenser. För inköp från spritcentralen (eller från systembolag) av sprit för nu nämnda ändamål kräves tillstånd av kontrollstyrelsen. Även utan att köparen erhållit särskilt tillstånd av kontrollstyrelsen äger systembolag på vissa av kontrollstyrelsens föreskrivna villkor försälja alkoholhaltiga varor för vetenskapligt, tekniskt och industriellt ändamål.

För nu nämnd sprit som säljes av spritcentralen utgår omsättningskatt — från och med den 1 april 1954 med 2 kr 70 öre för liter — medan här avsedd sprit som säljes av systembolagen i stort sett är beskattad på samma sätt som förtäringsspritens.

Partihandeln med *skattefri sprit* är, såsom framgår av redogörelsen för gällande bestämmelser, i princip förbehållen spritcentralen. Denna får, förutom till detaljhandlare samt till importör och tillverkare av bensin, inom riket försälja skattefri sprit allenast till avnämare, vilken av kontrollstyrelsen erhållit tillstånd att av bolaget inköpa sådan sprit.

Spritcentralen får i princip inte utlämna skattefri sprit, som inte blivit denaturerad. Denatureringen skall verkställas enligt föreskrifter som utfärdats av kontrollstyrelsen.

Tillämpningen sker i huvudsak på följande sätt. Den som önskar inköpa skattefri sprit hos spritcentralen gör ansökan därom till kontrollstyrelsen, som prövar ansökningsen. Bifalles densamma, meddelas sökanden inköpstillstånd. Kopia av tillståndsbeviset tillställs spritcentralen. I beviset intages föreskrifter om denatureringen samt uppgift om det ändamål för vilket spriten får användas. Vidare intages bl. a. vissa föreskrifter beträffande förvaringen och användningen av spriten. Den som erhållit tillståndsbevis insänder order till spritcentralen, som utskriver rekvisition. I denna intages uppgift om denatureringen. Rekvisitionen tillställs någon av spritcentralens filialer eller Aktiebolaget svensk sprit. I sistnämnda fall översänder Svensk sprit erforderligt antal kopior av rekvisitionen till den fabrik

som skall fullgöra leveransen. Sedan denna fullgjorts underrättas spritcentralen, som tillställer köparen faktura över leveransen.

Med stöd av 8 § förordningen angående handel med skattefri sprit har kontrollstyrelsen genom cirkulär den 2 september 1929 (nr 8) medgivit att spritcentralen äger försälja desinfektionssprit (råsprit denaturerad med 0,25 volymprocent kemiskt ren bensol) till läkare, tandläkare och veterinär utan att köparen behöver förete särskilt inköpstillstånd.

I skrivelse den 24 december 1934 har kontrollstyrelsen lämnat spritcentralen generellt tillstånd att försälja skattefri sprit till vissa sjukvårdsinrättningar och undervisningsanstalter.

Detaljhandlare med skattefri sprit antages, alltefter denatureringens art, av kontrollstyrelsen eller spritcentralen.

Den skattefria spritens användningsområden

Spritcentralens försäljning i liter av skattefri sprit åren 1951—1953 fördelades på följande användningsområden:

Användningsområde:	1951	1952	1953
Vetenskapl. o. labor. ändamål	67 000	65 000	68 000
Sjukhus	262 000	269 000	274 000
Desinfektion	99 000	106 000	116 000
Ättikfabriker	538 000	507 000	412 000
Kem. tekniska fabriker	17 002 000	13 216 000	11 770 000
Försäljning genom detaljhandlare	8 327 000	8 527 000	7 706 000
Motordrift	22 865 000	22 087 000	21 965 000
Summa	49 160 000	44 777 000	42 311 000

Den för kemisk-teknisk fabrikation under år 1953 försålda kvantiteten fördelades på de olika köpande fabrikerna på följande sätt:

Försåld kvantitet	Antal fabriker
Över 1 000 000 liter	1
1 000 000— 500 000 »	1
500 000— 100 000 »	12
Mindre än 100 000 »	ungefär 1 200

Spritcentralens leveranser till sulfitspritfabrikerna uppgick under år 1952 till 3,9 miljoner liter och under år 1953 till drygt 1,3 miljoner liter.

Såsom nämnts i det föregående användes viss del av sulfitspritproduktionen av fabrikerna själva — i huvudsak för kemisk-teknisk fabrikation och i mindre omfattning för motordrift.

Dessa kvantiteter jämte de genom spritcentralen försålda fördelade sig år 1953 på 458 m³ till vetenskapliga och liknande ändamål, 412 m³ till ättikfabriker, 24 016 m³ till kemisk-tekniska fabriker, 7 706 m³ till rödsprit och blåsprit samt 22 329 m³ till motorsprit.

I fråga om den sprit som användes av kemisk-tekniska fabriker kommer härtill de kvantiteter, som importerats. År 1953 uppgick importen för nu nämnda ändamål till 7,1 miljoner liter. Den totala användningen av sprit vid de kemiska fabrikena uppgick således nämnda år till drygt 31 miljoner liter.

Efter 1934 års reglering av spritmarknaden utgjorde motorsprit i högre grad än tidigare den dominerande delen av den skattefria spriten. Under åren fram till krigsutbrottet täckte denna sprit över 60 % av användningsområdet. Under krigsåren och tiden därefter varierade motorsprit mellan närmare 3 000 m³ (år 1944) och 73 000 m³ (år 1946). Under åren 1951—53 har årligen 22 000—23 000 m³ vunnit avsättning för detta ändamål. Användningen av röd- och blåsprit, som sedan krigsåren uppgått till 8 000 å 9 000 m³ per år, har inte företett några större variationer. Avsättningen av sprit för vetenskapliga och liknande ändamål, som kvantitativt är av mindre omfattning, 300 å 400 m³ per år, har under åren efter kriget företett en viss ökning. Användningen av sprit för ättikfabrikation har under efterkrigstiden varierat mellan 300 m³ (år 1945) och 700 m³ (år 1948) och uppgick under år 1953 till drygt 400 m³.

Det mest iögonenfallande i marknadsutvecklingen är den kraftiga ökningen under efterkrigsåren av sulfitsprits användning inom den kemiska industrien. Från år 1934 fram till krigsutbrottet användes ungefär 3 000 å 4 000 m³ årligen inom denna industri. Under kriget blev det angeläget att skaffa fram ersättningsprodukter för sådana som avspärrningsläget gjort det omöjligt att importera. Härigenom kom bland annat den kemiska industri som i sin tillverkning använde sulfitsprit att hastigt utvecklas. Användningen av sprit inom denna industri ökades successivt under krigsåren och åren därefter — från 5 000 m³ år 1939 till 20 000 m³ år 1949. Ökningen fortsatte under de följande åren. År 1953 användes ungefär åtta gånger så mycket sprit för nu nämnda ändamål (31 000 m³) som under förkrigsåren. Under de närmaste åren beräknas behovet av sprit inom nu nämnda industri komma att betydligt ökas. Således kan nämnas att Mo och Domsjö AB under år 1955 kommer att utöka sin butanolanläggning i sådan omfattning att företaget utöver tidigare behov av sulfitsprit beräknas få användning för ytterligare 20 000 m³.

Orsaken till denna ökning är enligt utredningen att finna i de landvinningar, som sedan början av 1940-talet gjorts i fråga om möjligheterna att använda sprit som råvara inom den kemiska industrien. Experten i utredningen, direktör *B. Lyberg*, har i en vid utredningen fogad promemoria närmare berört hithörande spörsmål.

Av promemorian framgår att den kvantitetsmässigt mest betydande av de tillverkningar på basis av sulfitsprit, som upptagits av cellulosaindustrien, är tillverkningen av acetaldehyd och den därpå grundade produktionen av butanol och oktanol. Dessa produkter har fått en mycket stor an-

vändning i samband med den explosionsartade utvecklingen inom plastindustrien och övergången till nya råvaror inom färg- och lackindustrien.

I fråga om den träkemiska industriens konkurrensläge framhålles att nu nämnda tillverkningar avser typiska kemiska standardprodukter, som tillverkas även i de stora industriländerna USA, England, Frankrike och Tyskland. Genom höga tullskydd har framför allt England och Tyskland under senare år byggt ut sin kemiska produktion. Denna volymökning är av fundamental betydelse för konkurrenskraften, enär speciellt inom kemisk industri produktionens storlek reglerar framställningskostnaderna. Vid ökningen av produktionen får man en relativt låg kostnad för marginalkvantiteten, vilket innebär att i ett land med höga tullmurar industrien kan basera sig på en ostörd hemmamarknad och placera marginalkvantiteterna på exportmarknaderna till förhållandevis mycket låga priser.

De industrier i England, Tyskland och Frankrike, som uppträder som konkurrenter, har en annan utgångspunkt när det gäller råvaran än den svenska träkemiska industrien.

I promemorian konstateras att förutsättningar för en väsentlig utbyggnad av produktionsvolymen föreligger i form av tillgänglig råvara från de svenska sulfitspritindustrierna. De produktionsvolymen som man därvid skulle uppnå bedömes vara fullt tillräckliga för att skapa erforderlig konkurrenskraft. Emellertid är det uppenbart, framhålles vidare, att en utbyggnad av produktionen i en storleksordning, som skulle motsvara vad som erfordras för konkurrensduglighet gentemot de stora industriländernas kemiska industri, kräver investeringar i en omfattning, som förutsätter noggrant övervägande. Härvidlag erfordras uppenbarligen i första hand någorlunda säkerhet för att erforderlig råvara kan stå till förfogande till överkomligt pris.

Import och tull

Såsom tidigare nämnts, får denaturerad sprit införas, utom för statens räkning, i huvudsak allenast av spritcentralen. Under senare år har spritcentralen efter framställning av några större kemiska industrier importerat sprit för dessa industriers räkning. På grund av den rådande konkurrensen från utlandet i fråga om avsättningen av kemisk-tekniska produkter framställda av sprit, har de industrier det här gäller inte kunnat betala de priser, som spritcentralen på grund av gällande prissättningsbestämmelser nödgats begära för den svenska spriten. Enär denna importerade sprit använts för framställning av exportvaror, har företagen i samband med exporten erhållit restitution av den erlagda tullen.

Tullen för denaturerad sprit utgör, såsom tidigare nämnts, 40 kronor för 100 kg. Denna tullsats har utgått sedan år 1932 och är hämtad från de bestämmelser i tulltaxan, som tidigare gällde för spritfernissa. Enligt en vid rubrikerna för brännvin och sprit i 1911 års tulltaxa fogad anmärkning skulle spritlösningar, inte drickbara, i vilka alkoholhalten på grund av förefintligheten av lösta ämnen ej kunde direkt bestämmas, ävensom sprit i fast form hänföras till spritfernissa. Sistnämnda vara hade tull av 1 krona

60 öre för kg. Därvid hade emellertid anmärkts att för spritfernissa, som inkom i kärl, innehållande mer än 20 kg, och i vilken spriten denaturerats, skulle tullen utgå med endast 40 öre för kg.

De beräkningar som ligger till grund för sistnämnda tullsats — 40 öre för kg — framgår av 1906 års tulltaxekommittés betänkande den 3 maj 1909. Enligt betänkandet upptogs spritfernissa år 1889 som särskild rubrik i tulltaxan. Tullen bestämdes i förhållande till alkoholmängden. Enär spritfernissan innehöll högst 80 % alkohol och tullen på absolut alkohol utgjorde 1 krona 50 öre för liter fastställdes tullsatsen på spritfernissa till 1 krona 20 öre för kg.

När sedermera tullen på brännvin och sprit år 1903 höjdes blev tullen på spritfernissa oförändrad.

Kommittén föreslog att tullen på spritfernissa skulle sättas till 1 krona 60 öre för kg. Kommittén ansåg däremot inte att tillräckliga skäl förelåg att höja tullen på spritfernissa som vid tullbehandlingen denaturerades. Vid bestämmande av denna utslutande till tekniskt bruk användbara artikel syntes hänsyn inte behöva tagas till brännvinsbeskattningen. Kommittén erinrade i detta sammanhang om att statsmakterna vid bestämmandet av tullen på denaturerad spritfernissa år 1889 inte tog hänsyn till då gällande brännvinsbeskattning utan till konkurrensen med utlandet i fråga om spritfernissa som framstälts av denaturerad sprit.

Prissättningen

Före den år 1934 genomförda regleringen av spritmarknaden träffades uppgörelse för varje inköpt parti.

Gällande, på 1934 års riksdagsbeslut grundade bestämmelser har förut återgivits.

År 1934 hänsköts till den i 18 § brännvinstillverkningsförordningen omnämnda prisenämnden bl. a. frågan om prissättningen på sulfitsprit. Därvid visade det sig att kännedomen om produktionskostnaderna var i olika hänseenden bristfällig. Prissättningen verkställdes dock för 1934/35.

Efter framställning av båda parterna, spritcentralen och Aktiebolaget svensk sprit, tillkallades år 1936 särskilda sakkunniga att inom finansdepartementet verkställa utredning rörande framställningskostnaderna vid produktion av sulfitsprit. Genom de sakkunnigas försorg upprättades kalkyler för produktion av olika slag av sprit (ej metanolfri och metanolfri sprit samt motorsprit). Dessa kalkyler lades till grund för sedermera förda prisförhandlingar.

I den tidigare översikten har omnämnts att statsmakterna under krigsåren vidtog omfattande åtgärder för att öka sulfitspritproduktionen. Grundläggande för prissättningen på sulfitsprit sedan år 1940 har varit det s. k. långtidsavtalet av den 14 juni samma år. Avtalet byggde på de tidigare nämnda av finansministern uppdragna grunderna för avtal mellan spritcentralen och sulfitfabrikerna.

Enligt 1954 års avtal mellan spritcentralen och Aktiebolaget svensk sprit

förbinder sig säljaren att under år 1954 leverera 54 000 m³ 95 % sprit från 26 närmare angivna fabriker. Köparen förbinder sig att köpa denna kvantitet med förbehåll att kontraktet får annulleras i vad avser motorsprit, om priset på motoralkohol genom beskattning eller av andra orsaker skulle bli så högt, att bensinbolagen ej önskar övertaga tillgängliga kvantiteter. Den totala kvantiteten motoralkohol, som beräknas bli såld under 1954, anges till 30 miljoner liter.

Finner säljaren att mer än 54 000 m³ sprit kan ställas till förfogande för inhemsk konsumtion under avtalstiden, skall sådan överskjutande kvantitet hembjudas till köparen. Om köparen inte inom en vecka accepterat hembudet äger säljaren disponera överskjutande partier för export.

Vid fastställande av priset för den levererade spriten skall prisbestäm-
melserna i långtidsavtalet av den 14 juni 1940 vara normerande med vissa ändringar.

Kalkylen över tillverkningskostnaderna för sulfitsprit under 2:a kvartalet 1954, som avser tillverkningskostnaderna för en medelproduktion av 2,1 miljoner liter 95 % sprit per år, innehåller i huvudsak följande:

I. Ej metanolfri sprit 95 %

	Kr. per 1 000 liter	
A. Oföränderliga kostnader:		
1. Kostnad för lutens uttagande	15:—	
2. Kraft, ljus, värme och vatten	8:—	
3. Kontroll	1:07	
4. Aktiebolaget svensk sprit	3:—	
5. Experiment och reklam	1:25	28:32
B. Indexbetonade kostnader:		
1. Ånga 13,5 ton à kr. 11:03 enl. kalkyl vid ett bränslepris av kr. 68:17 per ton kol	148:91	
2. Neutraliseringsmedel		
1 000 kg mesa à kr. 26:90 per 1 000 kg	26:90	
10 kg kaustik soda à kr. 520:— per		
1 000 kg	5:20	32:10
3. Jästnäringsmedel		
20 kg ammoniumsulfat à kr. 288:— per		
1 000 kg	5:76	
10 kg superfosfat à kr. 179:— per		
1 000 kg	1:79	7:55
4. Arbetlöner	60:38	
5. Reparationer och underhåll	63:55	
6. Administration	32:71	
7. Försäkringar och skatter	2:79	347:99

C. Räknta:

3 $\frac{3}{4}$ % ränta å rörelsekapital, kr. 75 000:—, för 2 miljoner liter = kr. 78 750 för 2,1 miljoner liter kr. 2 953:13 1:41

D. Pristillägg

Sammandrag: Grupp A	28:32		
» B	347:99		
» C	1:41		
» D	19:17	Summa kr.	396:89

eller 39,7 öre per liter 95 %

Kr. per
1 000 liter

II. Metanolfri sprit 95 %

A. Oföränderliga kostnader —:—

B. Indexbetonade kostnader:

1 030 liter råsprit enligt kalkyl under I å kr. 396:89 408:80

Ånga 15 % tillägg å kostnader i kalkyl I kr. 22:34

Löner: 25 % tillägg å kostnader i kalkyl I » 15:10 37:44

Kr. 446:24

eller 44,6 öre per liter 95 %

III. Motorsprit 99,6 %

A. Oföränderliga kostnader:

1. Kraft kr. 0:61

2. Försäkringar » 0:30 0:91

B. Indexbetonade kostnader:

1. 1 070 liter 95 % sprit till ett pris per 1 000 liter enl. kalkyl I med avdrag av pristillägget, kr. 377:72 kr. 404:16

2. 1 300 kg ånga å kr. 11:03 » 14:34

3. Arbetslöner » 1:—

4. Driftsmaterial » 1:—

5. Reparationer och underhåll » 1:—

6. Transporter » 1:— 422:50

C. Pristillägg 20:—

Sammandrag: Grupp A kr. 0:91

» B » 422:50

» C » 20:— 443:41

eller 44,3 öre per liter 99,6 %

Ångkostnaden för den ej metanolfria spriten utgör ungefär 37 % av den totala kostnaden.

Spritcentralens inköps- och försäljningspriser för olika slag av sprit under andra kvartalet 1954 har varit följande:

Inköpspris vid spritfabrik		Försäljningspris fraktfritt köparen	
	<i>Ej metanolfri sprit</i> öre per liter 95 %		
		minst 10 ton	under 10 ton
40,3		43,2 ¹	44,8
	<i>Metanolfri sprit</i> öre per liter 95 %		
44,6		48,1 ¹	49,7
	<i>Motorsprit</i> i tankvagn, öre per liter		
33,7 ²			38,0

Enligt vad som uppgives i yttrandet från *Aktiebolaget svensk sprit* lämnas efter genomförandet av de år 1954 beslutade temporära undantagsreglerna en rabatt av omkring 15 öre per liter å den sprit som levereras till de till cellulosaindustrien anslutna kemiska industrierna i konkurrens med importerad sprit för framställning av exportprodukter.

Motorspritens beskattning

Tiden före 1934

I proposition till 1924 års riksdag föreslogs att skatt skulle utgå på bensin med 4 öre för liter. Departementschefen framhöll i samband med förslaget, att starka skäl talade för att existensmöjligheter bereddades landets sulfitspritindustri — vilken kämpade med avsevärda avsättningssvårigheter — då denna kunde väntas i framtiden få stor betydelse för landet. Det syntes därför knappast kunna ifrågakomma att med skatt belägga även sulfitspriten, vars användning för motordrift än så länge förekomme i endast obetydlig utsträckning.

1924 års bevillningsutskott (betänkande nr 41) fann för sin del, att drivmedelsbeskattningen i princip borde omfatta båda de då huvudsakligen ifrågakommande motorbränslena, bensin och motorsprit, enär en skatt, som drabbade endast bensinen, inte komme att utgöra en rättvis grund för skattefördelningen. Ehuru sålunda jämväl motorspriten enligt utskottet borde drabbas av den nya skatten, talade dock skäl för att spriten till en början befriades från skattens utgörande.

¹ Från den 1 mars 1954 har priset varit 0,8 öre lägre vid leverans i tankvagn om 15 ton.

² Kalkylpris 44,3 öre; rabatt 10,6 öre. — Rabatten har emellertid från och med den 1 januari 1955 sänkts med fyra öre. I samband därmed har priset på lättbentyl höjts med ett öre per liter.

Riksdagen beslöt på utskottets hemställan, att skatt på motorsprit skulle införas först den 1 juli 1929. Skattesatserna för bensin och motorsprit sattes lika per volymenhet, och så skedde också vid den höjning av skattesatserna som genomfördes genom förordningen den 3 juni 1927, nr 190.

Vid behandlingen av frågan vid 1929 års riksdag, framhöll bevillningsutskottet i betänkande nr 11, att till följd av de prisförändringar, som bensinen undergått under femårsperioden 1924—1929, någon säker uppfattning inte kunnat vinnas rörande motorspritsens möjlighet att i framtiden erbjuda konkurrens med bensinen. Utskottet föreslog därför fortsatt tillfällig skattebefrielse under tre år samt skatt under nästföljande två år med hälften av den skattesats, som gällde för bensinen.

1929 års riksdag beslöt efter sammanjämkning, att skattefriheten för motorsprit skulle utsträckas till den 1 juli 1933 och att skatten under tiden från och med nämnda dag till den 1 juli 1934 skulle utgå med halva skattesatsen för bensin.

När 1933 års utredning om hela spritmarknadsproblemet (motorbränslesakkunniga) senare igångsattes, beslöt 1933 års riksdag i avvaktan på utredningens slutförande fortsatt skattefrihet för motorsprit till den 1 juli 1934. Bensinskatten utgick då sedan 1932 med 10 öre per liter.

Tiden 1934—1945

Såsom nämnts i den inledande översikten infördes i samband med 1934 års reglering av avsättningsförhållandena för inhemsk sprit inblandningstvång av sprit i bensin. I propositionen i ämnet framhölls bland annat att denna anordning otvivelaktigt innebure en viss belastning av motortrafiken. För att inte göra denna belastning alltför kännbar föreslogs att skattefriheten för motorsprit skulle förlängas till den 1 juli 1937. Förslaget vann riksdagens bifall.

Inför 1937 års riksdag framlades ånyo förslag om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av skatten å motorsprit, denna gång till den 1 juli 1940 (prop. nr 113). Därvid anfördes, att ett ikraftträdande av skatten skulle för motortrafiken medföra en merkostnad av omkring 3,7 miljoner kr. för år 1937, och det ansågs inte lämpligt, att en så pass betydande utgiftsökning då pålades trafikens utövare. Det i propositionen föreslagna uppskovet medgavs av riksdagen.

Inför de osäkra utsikterna att importera motorbränslen blev det vid andra världskrigets utbrott aktuellt att vidta åtgärder för att öka produktionen av motorsprit.

Vid 1940 års riksdag bifölls Kungl. Maj:ts proposition nr 135 om fortsatt förlängning av skattefriheten för motorsprit. I propositionen anfördes att prisskillnaden mellan bensin och motorsprit sedan år 1937 undergått någon utjämning men även i fortsättningen syntes bli betydande. Skattebefrielsen borde därför förlängas, ehuru förlängningen med hänsyn till ovissheten

om den blivande prisutvecklingen på området borde begränsas till ett år. I enlighet med riksdagens beslut i frågan förlängdes skattefriheten för motorsprit till den 1 juli 1941. Skattebefrielsen utsträcktes därefter årsvis under krigsåren.

Tiden efter 1945

Då frågan om skattebefrielse för motorsprit upptogs efter krigets slut i proposition nr 42 till 1946 års riksdag uttalades, att det i och för sig syntes vara önskvärt att ett mera definitivt beslut i ärendet bleve fattat. Hela frågan om den inhemska produktionen av sulfitsprit och om spritens fördelning på olika konsumtionsändamål borde emellertid upptas till omprövning. Bl. a. med hänsyn härtill ansågs att fortsatt uppskov med skattens ikraftträdande borde beviljas till den 1 juli 1947. Riksdagen beslöt i enlighet härmed. I avvaktan på resultatet av 1946 års spritutredning befanns ytterligare uppskov med ikraftträdandet av skatten å motorsprit böra medgivas till den 1 juli 1948, och proposition (nr 65) härom till 1947 års riksdag bifölls.

Sedan 1948 års riksdag beslutat införa en tillfällig bensinskatt av 27 öre för liter, varigenom den totala bensinskatten höjdes från 18 till 45 öre för liter, blev frågan om skattläggning av motorspriten aktuell. I propositionen nr 277 föreslogs — för att utförsäljningspriset å motorsprit skulle komma att i stort sett motsvara priset på bensin — att skatten å motorsprit, 6 öre per liter, skulle träda i kraft den 1 juli 1948 samt att från samma dag en tilläggsskatt av 9 öre per liter skulle uttagas. Detta förslag bifölls av riksdagen.

Vid 1950 års vårriksdag nedsattes skatten på bensin från 45 till 25 öre för liter. För att utjämna den skillnad i försäljningspris som härigenom kom att uppstå mellan bensin och motorsprit beslöt 1950 års höstriksdag att tilläggsskatten å motorsprit, 9 öre för liter, inte skulle uttagas efter utgången av 1950 och att den enligt 1929 års förordning utgående skatten å motorsprit, 6 öre för liter, skulle sättas ur kraft under tiden den 1 januari 1951—30 juni 1952.

I proposition (nr 172) till 1952 års riksdag anmäldes bland annat att kontrollstyrelsen föreslagit, att beskattningen av motorsprit skulle sättas i kraft den 1 juli 1952 samt att skattesatsen därvid skulle höjas från 6 till 25 öre för liter.

För egen del ansåg jag mig emellertid böra förorda fortsatt tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit under ytterligare ett år eller till den 1 juli 1953, varvid jag bl. a. erinrade om pågående utredningsarbete genom 1951 års utredning rörande beskattningen av motorfordonstrafiken samt potatisindustriutredningen.

Riksdagen godkände vad jag sålunda förordat.

I proposition (nr 83) till 1953 års riksdag anmäldes — i samband med

fråga om höjning av skatten å bensin och brännolja med 3 öre för liter eller till 28 respektive 23 öre per liter — en av 1951 års utredning rörande beskattningen av motorfordonstrafiken överlämnad promemoria angående beskattningen av motorsprit, i vilken föreslagits, att beskattningen av motorsprit skulle sättas i kraft den 1 juli 1953 och att därvid skulle tillämpas den i 1929 års förordning angivna skattesatsen om 6 öre för liter.

I anledning av nämnda förslag uttalade jag att det vore av vikt att en provisorisk skatt å motorsprit avpassades så, att relationen mellan priserna på bensin och lättbentyl såvitt möjligt inte påverkades av skatteuttaget. Från denna utgångspunkt ansåg jag mig böra förordna att beskattningen å motorsprit sattes i kraft den 1 juli 1953 och att skatt uttogs med 3 öre för liter.

Riksdagen godkände på hemställan av bevillningsutskottet (betänkande nr 31) de förslag som jag förordat i propositionen (SFS 1953: 216).

Vid statsmakternas behandling av frågan angående skatten på motorsprit från och med den 1 juli 1954 hade 1951 års sakkunniga rörande beskattningen av motorfordonstrafiken avlämnat sitt betänkande. Under hänvisning till sitt förslag om höjning av skattesatsen för bensin med 4 öre, d. v. s. från 28 till 32 öre för liter, förordade utredningen en höjning av skattesatsen för motorsprit med 3 öre, d. v. s. från 3 öre till 6 öre för liter. Utredningen anförde bl. a.

Vid sina överväganden rörande frågan om beskattningen av motorsprit hade utredningen visserligen funnit, att om denna fråga bedömdes endast ur vägtekniska synpunkter, anledning inte förelåg att beskatta motorspriten lägre än bensinen. En beskattning av denna storleksordning skulle emellertid uppenbarligen få till resultat, att sulfitspritindustrien inte skulle kunna få avsättning för en stor del av sin produktion och därför råka i svårigheter med driftinställelser som följd. Med hänsyn härtill — och då det ej heller kunde bortses från det förhållandet, att sulfitspritindustrien nått sin nuvarande storlek huvudsakligen tack vare att staten under 1940-talet på olika sätt stimulerat industriens utbyggnad — hade utredningen i detta fall ansett sig nödsakad att frångå sin principiella inställning i fråga om beskattningen av bland annat drivmedlen inom motorfordonstrafiken.

Utredningens förslag behandlades i den förut nämnda propositionen nr 112 till 1954 års riksdag. I propositionen framhöll jag bl. a. att den av utredningen föreslagna skatteavvägningen innebar, att skillnaden i skatt mellan bensin och motorsprit skulle komma att uppgå till $(32-6=)$ 26 öre för liter. För det dåvarande var denna skillnad endast $(28-3=)$ 25 öre. Jag delade utredningens uppfattning att motorspritsens avsättningsläge motiverade att skatten å motorsprit sattes lägre än skatten å bensin. Tillräckliga skäl att vid en höjning av bensinskatten till 32 öre för liter öka skillnadsbeloppet från 25 till 26 öre, ansåg jag dock inte föreligga. Godtogs förslaget om en höjning av bensinskatten till 32 öre för liter, förordade jag att skatten å motorsprit fastställdes till 7 öre för liter.

Förslaget bifölls av riksdagen.

Tidigare överväganden beträffande partihandelsrätten

Såsom tidigare nämnts äger Vin- & spritcentralen i princip ensamrätt att driva partihandel med skattefri sprit.

Enligt *förordningen den 1 juli 1918 angående handel med skattefri sprit* i dess ursprungliga lydelse skulle rätt till partihandel med skattefri sprit av Kungl. Maj:t tillerkännas ett eller flera, dock endast ett mindre antal, bolag under högst fem år för varje gång.

Kungl. Maj:t gav emellertid spritcentralen ensamrätt för åren 1919—1923. Tillståndet skulle emellertid utövas av ett för ändamålet bildat dotterbolag, AB Skattefri sprit.

Kontrollen av detaljhandeln förlades av kontrollstyrelsen i huvudsak hos systembolagen. Med sulfitspritfabrikernas gemensamma försäljningsorgan, Försäljningsaktiebolaget Sulfitsprit, träffades en överenskommelse, enligt vilken detta bolag åtog sig distributionen av sulfitsprit från fabrikerna till av Skattefri sprit anvisade mottagningsplatser. Enligt förordningen tillkom det kontrollstyrelsen att utfärda närmare föreskrifter för handeln med skattefri sprit. Genom dessa i början av år 1919 utfärdade bestämmelser förlades den egentliga kontrollen över handeln till detaljhandelsbolagen.

Vid oktrojperiodens utgång den 31 december 1923 försålde spritcentralen sina aktier i Skattefri sprit till AB Svensk sprit.

Enligt 1918 års förordning gällde för handeln med motorsprit samma bestämmelser som för annan denaturerad sprit. För att möjliggöra en ökad avsättning av motorsprit ändrades förordningen år 1924 så att tillverkare eller av honom eller hans ombud antagen återförsäljare erhöll rätt att driva handel med motorsprit såväl i parti som detalj.

I samband med den vid *1934 års riksdag* genomförda regleringen av spritmarknaden överfördes på förslag av 1933 års motorbränslesakkunniga partihandelsrätten till spritcentralen. Dåvarande chefen för finansdepartementet uttalade i propositionen nr 232, att övriga däri framlagda förslag knappast kunde genomföras utan att hela partihandeln med sprit koncentrerades till ett organ. Då skilda spritsorter tänktes få avsättning såsom vanlig sprit, skattefri sprit och motorsprit, vore det tydligen uteslutet, att partihandeln överläts åt ett bolag, där bestämmanderätten tillkom sulfitspritindustrien. Därest en särskild partihandlare skulle finnas för denna försäljning bleve det nödvändigt att ge staten huvudinflytandet i bolaget. Några fördelar syntes emellertid knappast vara förenade med att ha ett sådant bolag vid sidan av spritcentralen. Tvärtom syntes stora fördelar vara förenade med att ha ett gemensamt partihandelsbolag för all sprithandel. Härigenom möjliggjordes, att enhetliga grunder för prissättningen kunde tillämpas vid inköp av all sprit. Förfogandet över den inköpta spriten skulle därefter uteslutande bero på spritcentralen, som skulle ha möjlighet att under vissa förutsättningar disponera vilken som helst av de

förefintliga spritsorterna till vilket som helst av de fyra avsättningsområdena: för förtäringssändamål, såsom skattelagd eller skattefri teknisk sprit eller såsom motorsprit. Erfarenheten gäve inte anledning förmoda, att varan skulle fördyras eller konsumenternas intressen eljest sämre tillgodoses vid sprithandelns koncentration till spritcentralen än vid dess uppdelning på två partihandelsföretag. Snarare kunde motsatsen antagas.

Bevillningsutskottet vid 1934 års riksdag anslöt sig till dessa synpunkter.

1946 års spritutredning förordade att spritcentralen skulle få behålla sin ensamrätt att driva partihandel med skattefri sprit. Utredningen fann det uppenbart att rörelsen med den skattefria spriten till förhindrande av missbruk måste stå under det allmännas tillsyn och att den nuvarande anordningen, prövad under många år, visat sig ur denna synpunkt väl fylla sin uppgift.

Äldre överväganden rörande sulfitspritproduktionens värde ur beredskapssynpunkt

I utredningen redovisas vissa uttalanden av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap rörande sulfitspritproduktionen ur beredskapssynpunkt. Härur må följande återges.

I en promemoria till 1946 års spritutredning kom nämnden till den slutsatsen, att motorspriten med nuvarande produktionskapacitet inte kunde i större utsträckning ersätta importerade drivmedel. I en framtida avspärrningssituation torde man i stället, liksom under det gångna kriget, framför allt vara hänvisad till gengasen såsom det huvudsakliga ersättningsbränslet. Detta innebar emellertid att tillräckliga lager av bensin borde uppläggas i fredstid för att trygga behoven dels under övergången till gengasdrift, dels för sådana ändamål, som ej kan tillgodoses med gengas. Detta kunde ske med lägre kostnad än spritproduktionen i erforderlig omfattning.

När nämnden sedan yttrade sig över utredningens förslag ingick nämnden även på kostnaderna för att bibehålla nedlagda sulfitspritfabriker. Nämnden beräknade dessa kostnader vid en fabrik med 2 miljoner liters kapacitet till 94 000 kronor eller 4,7 öre per liter. Lagringskostnaderna för bensin i bombsäkra anläggningar vore avsevärt lägre. Mer än tre års produktion skulle kunna lagras för samma kostnad som för konservering av en fabrik med motsvarande tillverkningskapacitet.

I yttrande till 1951 års utredning rörande beskattning av motorfordonstrafiken sammanfattade nämnden sin ståndpunkt i fråga om motoralkoholen på följande sätt.

1. Motoralkoholen är en biprodukt vid cellulosatillverkningen. Vid avspärrning eller krig måste denna antagas nedgå avsevärt, även om nedgången något kan komma att motverkas av fodercellulosaproduktionen. Den sulfitsprit som i ett sådant läge kommer fram torde vara särskilt betydelsefull såsom råvara för kemisk-tekniska produkter. Ett stöd åt motor-

alkoholproduktionen i fredstid ger därför icke i och för sig någon säkerhet för att motsvarande kvantiteter motoralkohol bli producerade i det läge, då de skulle behövas. Att driva cellulosatillverkningen enbart för att få fram sprit skulle medföra mycket höga kostnader för spriten och torde knappast vara praktiskt genomförbart.

2. Då spritproduktionen är mycket bränslekrävande — spriten har ett betydligt lägre kalorivärde än det bränsle som åtgår vid framställningen — kan motoralkoholen icke betraktas såsom ett helt och hållet inhemskt motorbränsle; blott i de fall, då avfallsbränsle användes, som eljest icke kan användas för andra ändamål, kan så sägas vara fallet. I en avspärrnings-situation är bränslet ett av de bekymmersammaste försörjningsområdena.

3. Motoralkoholen är ca 30 öre dyrare motordrivmedel än bensin. Denna merkostnad torde blott till ringa del uppvägas av en eventuellt större effekt för lättbentyl.

4. Även med nuvarande tillverkningskapacitet är den kvantitet motorsprit som kan erhållas obetydlig i förhållande till behovet av motordrivmedel. Härtill kommer att motorsprit för att lämpligen kunna användas såsom motordrivmedel bör ingå i en blandning med bensin till högst en fjärdedel av hela blandningen. Eljest minskar motorsprits värde såsom drivmedel avsevärt. Beredskapslagring av importerade drivmedel är således i varje fall nödvändig; motoralkoholen har betydelse blott för att dryga ut ett sådant lager.

5. En skattelättnad av 25 öre per liter motoralkohol skulle vid en årlig omsättning av 25 000 m³ innebära en subvention av 6 250 000 kronor om året. De årliga kostnaderna för bombskyddad lagring av bensin anses kunna beräknas till 2 å 2,5 öre per liter, varvid räknats med ränta och amortering av anläggningskostnaderna och ränta på cifkostnaden för bensin.

Sulfitspritindustriens värmekostnader m. m.

Såsom framgår av kalkylerna för prissättning av sulfitspriten utgör bränslekostnaderna en av de viktigaste produktionskostnaderna. Sålunda ingår ångkostnaden för den ej metanolfria spriten med ej mindre än 37 % av de totala kostnaderna.

Under senare år har utbildats vissa tekniska metoder att sänka värmeförbrukningen inom sulfitindustrien, bland annat genom kombination av indunstning av lut och spritframställning. För att erhålla en uppfattning om industriens möjligheter att förbilliga ångkostnaderna har utredningen uppdragit åt Mellersta och Norra Sveriges Ångpanneförening att närmare utreda hithörande frågor.

I en av ångpanneföreningen avgiven promemoria framhålles bl. a. att en generell behandling av värmeproblemet numera inte är möjlig. Förhållandena vid de olika fabrikererna skiljer sig nämligen så mycket från varandra, att ett riktigt bedömande kräver individuell behandling av varje fabrik för sig.

Ångpanneföreningen har närmare belyst två problem i samband med sprittillverkningen, nämligen värmeförbrukningen vid sådan tillverkning och möjligheterna att kombinera lutindunstning och sprittillverkning.

³ Bihang till riksdagens protokoll 1955. 1 saml. Nr 24.

Beträffande de tekniska möjligheterna att påverka värmeförbrukningen hänvisar Ångpanneföreningen till tre metoder, refererade i Teknisk Tidsskrift av den 11 mars 1952. En av metoderna innebär i huvudsak att man använder två destillationskolonner, av vilka den ena drives i vakuum och värmes med ånga, som alstras vid kondensering av ångan från den andra kolonnen. Vid denna metod beräknar man att ångåtgången för framställning av 1 kg 95 % alkohol ur 1 % mäsik blir ca 6 kg vid 2,5 atmosfärers övertryck. Enligt för närvarande använda metoder är ångåtgången ca 13 kg för framställning av motsvarande mängd alkohol. En annan av de refererade metoderna går ut på att man komprimerar ånga från en kondensor-ånggenerator och använder den till uppvärmning av en destillationskolonn. Vid denna process åtgår för framställning av 1 kg 95 % alkohol ur 1 % mäsik 0,5 kWh elenergi för kompressorn och 1,6 kg ånga. Vid den tredje av de refererade metoderna, som innebär att man sätter draken under vakuum varigenom bildas ånga, som kan komprimeras och sedan användas, erfordras 1,5—4 kWh och 3—4 kg ånga för framställning av motsvarande mängd alkohol.

En spritfabriks värmeförbrukning bestämmes av den mängd ånga, som förbrukas för destillationen och den värmemängd, som i form av för cellulosafabriken nyttigt varmvatten kan beredas med avloppsvärme från spritfabriken.

Möjligheterna att använda detta varmvatten i cellulosafabriken och dess värde för fabriken är helt beroende av fabriken maskinella utrustning och slutproduktens art. Vid oblekt papper eller cellulosa har detta varmvatten i regel ringa eller intet värde. Vid blekt cellulosa är förhållandena annorlunda, men värdet av varmvattnet kan ändå variera inom vida gränser beroende på lokala förhållanden och på möjligheterna att med varmvattnet helt eller delvis ersätta ånga.

Ångpanneföreningen har närmare behandlat värmeåtgången vid två typer av spritfabriker, nämligen dels sådana som har stort varmvattenbehov och dels sådana som har litet varmvattenbehov.

Av de anförda kalkylerna framgår, att det vid fabriker med stort varmvattenbehov genom lämplig samordning av spritfabriken och cellulosafabriken värmeåtgång i bästa fall är möjligt nedbringa spritfabriken nettovärmeförbrukning till 60 % av det direkta ångbehovet, vilket innebär en besparing av 40 %. I promemorian tillägges emellertid att nettoförbrukningen för det stora flertalet fabriker inom denna grupp sannolikt ligger högre.

Vid cellulosafabriker med litet varmvattenbehov har cellulosafabriken inte någon användning av varmvattentillskottet genom spritfabriken. Önskar man vid sådan fabrik minska värmeförbrukningen för sprittillverkningen, står någon av de i det föregående refererade metoderna till buds. Som regel är de därmed förknippade åtgärderna mycket kapitalkrävande,

om ångbehovet väsentligt skall kunna nedbringas, eller också blir ångbesparingen tämligen blygsam vid mindre kapitaltillskott, framhålles i promemorian. I bästa fall tycks årsvinsten motsvara 2—3 öre per liter 95 % sprit, och i vissa fall är en reduktion av ångbehovet över huvud taget inte ekonomiskt genomförbar.

I fråga om möjligheterna att kombinera indunstningen av lut med spritframställning framhåller Ångpanneföreningen följande.

I tekniskt avseende erbjuder det inga svårigheter att vid en och samma anläggning både framställa sprit och utnyttja en del av lutens torrsubstans som bränsle. Det är tvärtom så, att de båda processerna erbjuder vissa mycket intressanta möjligheter till kombination. Härvid förutsättes naturligtvis hittills traditionella system och metoder.

Den hittills vanligaste kombinationen innebär, att dranken från spritfabriken indunstas och förbrännes. Därvid påverkas för spritfabrikens del varken driften eller värmeförhållandena.

Spritdestillationen har vid en svensk fabrik sammankopplats med mäske- och drankindunstningen på ett speciellt och tidigare icke tillämpat sätt. Därigenom har bl. a. vunnits, att den värmeförbrukning, som behöver belastas spritframställningen, blir exceptionellt låg.

Naturligtvis motsvarar alltid sockerförbrukningen vid spritframställningen en bränsleförbrukning av ca ett kg kol per kg sprit eller ca 0,75 kg kol per liter sprit 95 %, motsvarande ca 5 öre/liter vid ett kolpris av kr. 70:— per ton.

Huruvida sprittillverkning och luteldning skall bedrivas jämsides och på vad sätt sådan eventuell kombination skall genomföras måste bli föremål för ekonomiskt bedömande i varje särskilt fall. Det blir de ekonomiska och ej de tekniska faktorerna, som äro avgörande.

För att belysa frågan angående lutindunstningens inverkan på produktionskostnaderna har utredningen inhämtat vissa uppgifter från A/S Vinmonopolet i Oslo. Nämnda bolag betalar för närvarande för råsprit ur sulfitlut lägst 67,08 öre per liter 100 %, motsvarande 46,8 sv. öre per liter 96 %. I slutet av år 1952 upprättades kontrakt mellan Vinmonopolet och Saugbrugsforeningen, Halden, om att föreningen skulle uppföra en sulfitspritfabrik i förbindelse med lutindunstningsanläggning. Fabriken skulle ha en tillverkningskapacitet av 4 miljoner liter råsprit. Vid kontraktets ingående räknade man med ett spritpris på 50 öre för liter 100 % (motsvarande 35 sv. öre för liter 96 %).

Industrispriten i vissa andra länder

Genom utrikesdepartementets försorg har utredningen från de svenska beskickningarna i Norge, Danmark, Finland, Västtyskland, Holland, Belgien, Schweiz, England och Frankrike erhållit uppgifter om priset på sprit som användes för industriellt ändamål samt vissa därmed sammanhängande förhållanden.

Norge. A/S Vinmonopolet handhar all försäljning av teknisk sprit. Till-

verkare och köpare kan inte själva träffa avtal om priset. Priset på 95 % sprit är 1,25 n. kr per liter (motsv. 0,91 sv. kr per liter) vid leveranser om minst 50 liter när spriten användes för sådant ändamål för vilket allmän omsättningsavgift utgår. Användes spriten för annat ändamål utgör priset 1,12 n. kr. per liter (motsv. 0,81 sv. kr. per liter).

Danmark. A/S De Danske Spritfabrikker har monopol på tillverkningen och försäljningen av sprit. Priset på 95 % denaturerad sprit till tekniskt bruk är 1,04 dkr per liter (motsvarande 0,78 sv. kr per liter) vid leverans av poster om minst 6 000 liter i behållare om 600 liter.

Finland. All försäljning av sprit sker genom det statliga monopolföretaget Alkoholiliike O/Y (Alko). Alkos inköpspris på industrisprit, som fastställs vid förhandlingar mellan spritproducenterna och Alko, uppgår till 22 mark per kg 100 % metanolhaltig sprit och 23,25 mark per kg 100 % metanolfri sprit. Tillverkare, som själva önskar disponera över egen sprit, får göra detta efter en skenförsäljning till och återköp från Alko.

Västtyskland. Försäljningspriset för enkeldenaturerad sprit som användes för rengörings-, tvätt- och desinfektions-, uppvärmnings-, kok- och belysningsändamål uppgår till (skattefritt) 90 DM per 100 l. vinsprit (motsvarande 1,12 sv. kr. per liter). Industrispriten är f. n. skattefri. Vid export av varor som framställts av industrisprit beräknas brännvinspriset till 40 DM för 100 liter vinsprit (motsvarande 0,50 sv. kr. för liter). Mellanskillnaden mellan 40 DM och 90 DM restitueras, när bevis om exporten företes.

Holland. Tillverkningen av 95 à 96 % sprit är koncentrerad till ett mindre och tre större företag. Sprittillverkarna kan i viss mån sägas ha en monopolställning. Från dessa tillverkare köper såväl destillatörer som industriföretag sin sprit. Å sprit avsedd för konsumtion utgår skatt med 950 gulden för 100 liter 100 %. Motsvarande skatt å sprit avsedd för framställning av kosmetiska preparat är hälften, d. v. s. 475 gulden. Den sprit som användes inom industriell verksamhet för framställning av kemiska produkter är däremot skattefri. Den allmänna omsättningsskatten ingår dock i priset. Priset på 100 liter 100 % sprit för industriellt ändamål var i juli 1954 67 gulden (motsvarande 0,87 sv. kr. per liter 95 %) vari ingår omsättningsskatt (principiellt 4 procent av försäljningspriset). Priset är inte fastställt genom några statliga bestämmelser. Vid export av produkter, som framställs av 95 à 96 % sprit, erhålles restitution för den i priset ingående omsättningsskatten.

Belgien. Sprit är i Belgien skattebelagt med 45 belg. francs för liter 50 % (motsvarande 4,68 sv. kr för liter). Förbrukare, som använder sprit för bl. a. framställning av kemikalier — inkl. ättika — för uppvärmning, belysning och produktion av motorbränsle, är emellertid befriade från denna skatt, därest förbrukaren underkastar sig viss kontroll, bl. a. denaturering. Försäljningspriset för sprit för industriella ändamål utgör för närvarande omkring 10 belg. francs per liter 100 % (motsvarande 1,04 sv. kr. för

liter). Priset fastställs inte genom statliga bestämmelser utan varierar med marknadsförhållandena.

Schweiz. Försäljningspriset på 95 % sprit (Industrie-Feinsprit) uppgår till 102:52 frcs per 100 liter (motsvarande 1,22 sv. kr. per liter 95 %). Försäljningspriset fastställs på begäran av finansdepartementet genom beslut i förbundsrådet.

England. Priset på 95 % sprit avsedd för industriell användning varierar mellan 2 sh. 9 d. och 2 sh. 11½ d. per proof gallon (motsvarande 0,73—0,78 sv. kr per liter 95 %) beroende på den inköpta kvantiteten. Priset, som är oberoende av statliga bestämmelser, fastställs i varje särskilt fall genom avtal mellan tillverkare och köpare. Den denaturerade industri-spriten är inte skattelagd.

Frankrike. De i smakhänsenande goda kvaliteterna går huvudsakligen till förtäring eller till exempelvis farmaceutiskt bruk och betingar ett relativt högt pris, omkring 32 000 frcs för 100 liter 100 % (motsvarande 4,77 sv. kr. per liter). I detta belopp ingår vissa direkta och indirekta skatter. Priset på sprit avsett för vinaigretillverkning o. dyl. betingar ett något lägre pris, i allmänhet omkring 18 000 frcs jämte skatter (motsvarande 2,68 sv. kr per liter). Alla prislägen finns sedan ända ned till omkring 3 600 frcs (motsvarande 0,53 sv. kr per liter) för den sämsta sorten sprit. Exportpriserna för de olika kategorierna ligger i allmänhet väsentligt under dessa priser och på en nivå av omkring 6 500—7 500 frcs (motsvarande 0,97—1,12 sv. kr per liter). För vissa överskottskvantiteter ligger priserna betydligt lägre.

III. Utredningen

Sulfitsprit och potatissprit

Utredningen tar till en början upp frågan om sulfitsprits och potatissprits ställning i förhållande till varandra även i fortsättningen bör vara underkastad reglering. Härvid erinrar utredningen om att den år 1934 beslutade regleringen i huvudsak betingades av farhågor för att sulfitspriten skulle tränga ut potatisspriten såsom förtäringssprit. Härom anför utredningen.

Dessa farhågor synes ha varit överdrivna. Under 1920-talet, då fri konkurrens rådde mellan sulfitsprit och potatissprit och råvarupriset fick slå igenom i utförsäljningspriset, var konkurrensen mellan de båda spritsorterna i stort sett obefintlig. År 1921 uppgick visserligen sulfitsprits andel i förtäringsspriten till 5,7 % men sjönk därefter till 1,1 % år 1923 och höll sig de följande åren fram till år 1930 under 1 %. Under de första åren av 1930-talet ökades sulfitsprits andel av förtäringsspriten fram till år 1933, då 8,4 % avsattes för detta ändamål. De minskade inköpen av potatissprit berodde mellertid endast i mindre mån på konkurrensen från sulfitspriten utan närmast på att spritcentralens inköp av potatissprit under några år överstigit det beräknade behovet med ej oväsentliga kvantiteter. Under åren efter 1934 års reglering varierade sulfitsprits andel i förtä-

ringsspriten mellan 4 och 8 %. Under krigsåren kom sulfitspriten att helt dominera förtäringsspritmarknaden på grund av att tillverkningen av potatissprit av försörjningspolitiska skäl helt inställdes eller inskränktes. Erfarenheterna under dessa år gav dock vid handen att allmänheten avgjort föredrog potatissprit framför sulfitsprit. När spritcentralen under tider då potatisspriten varit så gott som borta från marknaden släppte ut potatissprit i handeln visade det sig att allmänhetens efterfrågan helt koncentrerades på denna vara.

De anförda siffrorna från tiden före 1934 liksom erfarenheterna rörande allmänhetens efterfrågereaktion under krigsåren vid de tillfällen då potatisspriten kom i marknaden ger enligt utredningens mening ett bestämt intryck av att något allvarligare intrång i fråga om potatissprits avsättning inte skulle bli följden om den fria konkurrensen mellan potatis- och sulfitspriten återställdes. Spritmarknaden skulle då utan någon reglering uppdelas så att sulfitspriten på grund av sin prisbillighet vunne avsättning såsom skattefri och skattelagd teknisk sprit under det att förtäringsspritmarknaden skulle komma att täckas av sprit tillverkad av potatis. Utredningen finner därför att 1934 års reglering av spritmarknaden bör upphävas. Skulle det visa sig att efterfrågan på potatissprit kommer att sjunka under den nivå, som bedömes som önskvärd ur jordbruksekonomiska synpunkter eller av beredskapsskäl, torde frågan om statliga stödåtgärder för potatisspriten åter få övervägas.

Handeln med sulfitsprit

Utredningen erinrar om att enligt gällande bestämmelser tillverkare av sulfitsprit endast får sälja sin tillverkning till spritcentralen eller exportera densamma. Därjämte får tillverkaren efter tillstånd av kontrollstyrelsen använda spriten i egen rörelse. Partihandeln med denaturerad sprit handhaves av spritcentralen och innefattar försäljning till sådana som erhållit kontrollstyrelsens tillstånd att inköpa skattefri sprit, i huvudsak kemisk-tekniska fabriker, bensinbolag, ättikfabriker och institutioner av olika slag, samt försäljning till återförsäljare av röd- och blåsprit.

Enligt vad utredningen funnit har behov av en förenkling av formerna för handeln med skattefri sprit under senare år gjort sig gällande bland annat från den kemiska industri som har grundat sin produktion på sprit som råvara; denna industri har genomgått en språngartad utveckling, vilken sammanhänger med att industrien tagit upp tillverkning av olika kemiska produkter genom omvandling av sprit. De produkter det här gäller, acetaldehyd, butanol, butylacetat och oktanol m. fl., har kommit till användning inom olika områden, bland annat inom plastindustrien. Nu nämnda ämnen är typiska kemiska standardprodukter, som tillverkas även i de stora industriländerna USA, England och Tyskland. I dessa länder baserar man emellertid produktionen på andra ämnen än sprit, såsom crackningsgaser från petroleumindustrien. Den svenska industrien på området bedömes såsom

konkurrenskraftig under förutsättning att råvarukostnaderna, bland vilka spritpriset är det mest framträdande, kan hållas nere. Flertalet av de industrier som upptagit denna tillverkning — Mo och Domsjö Aktiebolag, Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag och Uddeholms Aktiebolag — producerar själva spriten. Även vissa utanför cellulosaindustrien stående företag har tagit upp liknande tillverkning.

Inom bland annat Mo och Domsjö Aktiebolag har den kemiska produktionen fått sådan omfattning att den egna spritproduktionen inte varit tillräcklig att fylla råvarubehovet. Enligt gällande bestämmelser skulle bolaget vara uteslutande hänvisat att göra sina inköp hos spritcentralen. På grund av konkurrensen från utlandet i fråga om priset på slutprodukten har bolaget inte kunnat betala de priser spritcentralen nödgats begära. Med anledning härav har från industriens sida starka önskemål gjorts sig gällande att en större frihet skulle medgivas i fråga om handeln med sulfitsprit. Såsom angivits i det föregående har statsmakterna under innevarande år temporärt medgivit att tillverkare av sulfitsprit må sälja av sin produktion till annan tillverkare.

Utredningen konstaterar, att den hittillsvarande utvecklingen inom den industri varom här är fråga tyder på att en konkurrenskraftig kemisk industri baserad på sprit som råvara kan byggas upp inom landet. Det synes därför vara ett samhällsekonomiskt intresse att denna utveckling inte hindras genom föreskrifter som inskränker industriernas handlingsfrihet utöver vad som kan anses oundgängligen nödvändigt med hänsyn till nykterhets- och ordningssynpunkter. Utredningen erinrar om att den nuvarande ordningen i stort sett ej betingats av ordnings- och nykterhetssynpunkter utan i huvudsak kommit till stånd på grund av angelägenheten att i början av 1930-talet stödja potatisspritindustrin.

Enligt den nuvarande ordningen engageras vid huvudparten av försäljningen förutom köpare och säljare såväl kontrollstyrelsen som spritcentralen och Svensk sprit. Arbetsgången har tidigare skildrats i samband med redogörelsen för sulfitspritindustriens avsättningsförhållanden och parti-handelsbolagets försäljning.

Utredningen påpekar, att den kvantitativt största delen av sulfitspriten levereras direkt från fabrikerna till avnämarna. Spritcentralen utövar icke någon kontroll över att fabrikerna fullgör denatureringsföreskrifterna eller över köparnas handhavande av spriten. Tillsynen åligger i stället kontrollstyrelsen.

Enligt utredningen synes det ur kontrollsynpunkt inte möta något hinder att låta fabrikerna utan spritcentralen som mellanhand sälja direkt till den slutlige avnämaren. Spörsmålet angående en sådan ändring av den nuvarande ordningen måste emellertid även bedömas med hänsyn till dess konsekvenser ur andra synpunkter, såsom bland annat i fråga om prissättningen på spriten. Utredningen yttrar härom.

Såsom närmare kommer att utvecklas i det följande har utredningen ansett sig böra förordna att den nuvarande på kalkyler uppbyggda prissättningen avvecklas och ersättes av en prisbildning grundad på tillgång och efterfrågan. För att en sådan prisbildning skall kunna komma till stånd på detta område bör emellertid den som får rätt att göra inköp direkt från fabrik även få rätt att importera sprit. Enär i huvudsak endast spritcentralen samt — efter särskilt tillstånd — större avnämare bör få sådan rätt synes möjligheterna till inköp direkt från fabrik böra begränsas till denna krets. Spörsmålet angående ändring av den nuvarande ordningen för försäljningen bör även bedömas mot bakgrunden av de olika användningsområden inom vilka sulfitspriten avsättes och storleken av försäljningen i de enskilda fallen.

I fråga om motorspriten synes enligt utredningens mening den nuvarande ordningen kunna ändras på så sätt att spritfabrikerna medgives rätt att sälja direkt till bensinbolagen. Det påpekas att denna ordning varit gällande åren 1924—1934. Några olägenheter av densamma ur sociala synpunkter framkom inte under denna tid. Utredningen förordar därför att de nuvarande bestämmelserna angående handeln med skattefri sprit i vad de avser motorsprit upphäves och att i brännvinstillverkningsförordningen intages bestämmelse om att tillverkare äger försälja sprit för användning till motor-drift.

Beträffande försäljningen till kemiska och kemisk-tekniska fabriker synes det enligt utredningen inte möta något hinder att försäljningen efter tillstånd av kontrollstyrelsen sker direkt från tillverkaren till köparen såväl när det gäller kemisk industri, knuten till cellulosaindustrin, som utanför densamma stående industri. Med hänsyn till de synpunkter som berörts i det föregående i fråga om prissättningen och med hänsyn till att spritcentralen har en uppbyggd organisation för distributionen synes det dock inte ändamålsenligt att rubba den nuvarande ordningen i vidare omfattning än som betingas av cellulosaspritindustriens önskan att genom en friare prissättning av större kvantiteter kunna vinna avsättning för sin produktion. Självfallet är det försäljningen till de största avnämarna som i detta sammanhang är av intresse. Härom anföres.

En lösning vore att göra den nuvarande temporära undantagsbestämmelsen permanent och låta den övriga försäljningen liksom hittills handhavas av spritcentralen. Mot en sådan lösning kan emellertid anföras att den utanför cellulosaindustrin stående kemiska industrin härigenom skulle komma i ett sämre konkurrensläge i förhållande till de till cellulosaindustrin knutna kemiska företagen. Men hänsyn härtill synes dessa industrier böra ha möjlighet erhalla spriten på lika villkor. Enär samtliga till cellulosaindustrin knutna kemiska industriföretag är av sådan storleksordning att de endast förbrukar större kvantiteter, synes gränsdragningen mellan försäljningen från tillverkaren och försäljningen från spritcentralen lämpligen kunna göras så, att kemiska och kemisk-tekniska fabriker finge efter tillstånd av kontrollstyrelsen inköpa partier om viss minimistorlek direkt från sulfitsprit-

fabrik. Mindre kvantiteter däremot skulle liksom hittills inköpas från spritcentralen.

Utredningen förordar, att kemisk-tekniska fabriker efter tillstånd av kontrollstyrelsen får inköpa partier om minst 15 ton (tankvagn) direkt från sulfitspritfabrik, samt tillägger.

Sedan närmare erfarenheter vunnits rörande denna friare försäljningsform synes böra övervägas huruvida inte den föreslagna gränsen 15 ton per leverans torde kunna sänkas. I detta sammanhang kan nämnas att 8 fabriker för närvarande köper partier om minst 15 ton per leverans.

Försäljningen till sjukhus, för desinfektion och för vetenskapliga och laboratorieändamål är av mindre omfattning. De enskilda leveranserna för dessa ändamål uppgår i regel till betydligt lägre kvantiteter än 15 ton. Försäljningen till ättikfabrikerna sker likaledes i poster om mindre kvantiteter än 15 ton.

Utredningen föreslår, att den här skisserade ordningen författningsmässigt genomföres på så sätt att bestämmelse införes i brännvinstillverkningsförordningen om att tillverkare äger efter tillstånd av kontrollstyrelsen och på de villkor styrelsen föreskriver försälja sprit för industriellt ändamål till annan avnämare än spritcentralen. Å kontrollstyrelsen skall ankomma att utfärda närmare föreskrifter rörande denna försäljning. I dessa föreskrifter bör bland annat intagas bestämmelser om att försäljning från tillverkare endast får ske i fråga om partier om minst 15 ton för varje leverans.

I anslutning härtill påpekar utredningen, att i och med att motbokssystemet slopas torde riskerna för missbruk av rödsprit komma att försvinna eller i varje fall starkt minska. Med hänsyn härtill synes bestämmelserna i fråga om rätten till detaljhandel med rödsprit böra göras till föremål för översyn.

Prissättning, import och tull

Utredningen framhåller, att den gällande ordningen för bestämmande av spritcentralens inköpspris på sulfitsprit har varit betingad av den reglering som varit rådande i fråga om tillverkningen och handeln med denna sprit. Genom denna reglering har sulfitspritindustrien vunnit avsättning för en överenskommen produktion och därjämte erhållit ett inte oväsentligt stöd genom att motorspriten i stort sett varit befriad från skatt. Från dessa synpunkter har det varit påkallat att framställningskostnaderna för sulfitspriten i görligaste mån beräknats så, att det därpå grundade försäljningspriset även i verkligheten uteslutit de vinstmöjligheter, som statsmakterna inte ansett borde förefinnas vid avsättningen av spriten.

Enligt utredningens uppfattning torde det generella tillverkningspris som fastställes enligt nu gällande regler inte på ett nöjaktigt sätt tillgodose kraven på att priset kommer att utgöra en någorlunda rättvis och likformig ersättning för varan vid samtliga fabriker. Redan den skiftande storleksordningen på de 30 sulfitspritfabriker som nu finns utgör en anledning härtill.

Dessa fabrikers tillverkningsvolym växlar mellan 0,5 och 7,3 milj. liter. För de fabriker vilkas årstillverkning kommer att ligga långt från medeltalet, vilket är fallet med ett flertal av dem, är det självfallet att den verkliga tillverkningskostnaden kommer att i motsvarande mån understiga eller överstiga tillverkningskostnaderna för en medelstor fabrik. Dessa skillnader i tillverkningskostnader företagen emellan utjämnas i viss utsträckning på så sätt att de olika fabriker från sin försäljningsorganisation erhåller ersättning i förhållande till produktionskapaciteten på så sätt att ett större företag får ett lägre pris än ett mindre företag.

Andra omständigheter som medför ojämnheter i tillverkningskostnaderna anges vara olikheter i fråga om lutens beskaffenhet och spritutbytet ur den samma samt vidare ånganläggningarnas läge i förhållande till spritfabriker. Vidare torde fabrikerens geografiska läge i landet inte vara utan betydelse för kostnaderna. Såväl skillnaden i storlek som även nu berörda övriga ojämnheter kan sålunda i åtskilliga fall betyda, att det ekonomiska utfallet av sprittillverkningen kan bli väsentligt skiftande vid olika fabriker.

Den gällande ordningen — och ovissheten beträffande motorspritbeskattningen — innefattar enligt utredningen knappast något incitament för tillverkarna att genom rationalisering av driften söka förbilliga framställningskostnaderna. Åtgärder varigenom driften förbilligas skulle ju enligt de gällande principerna för prissättningen på längre sikt medföra krav från statsmakternas sida om att kalkylen skulle omräknas, varigenom de gjorda rationaliseringsvinsterna ej längre skulle komma företagen till godo. Utredningen påpekar vidare, att gällande prissättningsregler har bidragit till att sulfittfabriker med relativt höga tillverkningskostnader för spriten ägnat sig åt spritproduktion.

För att få till stånd en utveckling mot mer ekonomiska produktionsenheter synes det enligt utredningens uppfattning böra övervägas att frångå den nuvarande ordningen. Härför talar även den omständigheten att sulfittspriten under senare år i utpräglad grad blivit en industriell råvara för vilken inte synes böra gälla andra prissättningsregler än som gäller för industriella råvaror i allmänhet. Priset synes sålunda böra bestämmas efter tillgång och efterfrågan på varan.

Utredningen erinrar om de rationaliseringsmöjligheter inom sulfittspritindustrien som förut redovisats under rubriken Sulfittspritindustriens värmekostnader m. m. Därav framgår bl. a., säger utredningen, att värmeförbrukningen vid sulfittspritfabriker med stort varmvattenbehov genom lämplig samordning av spritfabrikens och cellulosafabrikens värmefrågor i vissa fall torde kunna nedbringas till 60 % av de nuvarande kostnaderna. Tillämpat på kalkylen för andra halvåret 1954 skulle detta innebära en besparing av 6,0 öre, varigenom det kalkylerade tillverkningspriset för ej metanolfri sprit skulle nedgå till 33,7 öre för liter. De från Norge inhämtade uppgifterna ger vid handen att den sammanlagda tillverkningskostnaden vid en

nyanlagd sulfitsprittfabrik beräknas ligga ungefär en fjärdedel lägre än det pris som övriga spritfabriker i Norge erhöll för produktionen åren 1952 och 1953. Utredningen tillägger.

Av det anförda framgår att man enbart genom rationalisering av värme-förhållandena vid vissa spritfabriker torde kunna nedbringa tillverkningskostnaderna för sprittillverkningen i icke oväsentlig grad. Vissa av de övriga i kostnadskalkylen ingående posterna torde enligt utredningens uppfattning kunna förbilligas, om de föreslagna friare formerna för handeln genomföres. Utredningen har styrkts i denna uppfattning bland annat av innehållet i en av Mo och Domsjö aktiebolag till Kungl. Maj:t år 1938 ingiven framställning om rätt att få anlägga en ny spritfabrik. I skrivelsen förklarar sig bolaget kunna tillverka och försälja sulfitsprit till ett väsentligt billigare pris än de då gällande priserna.

I detta sammanhang tar utredningen även upp frågorna om rätten till import av skattefri sprit och om tullen på denna vara. I fråga om importbestämmelserna anför utredningen.

Enligt nu gällande bestämmelser äger i stort sett endast spritcentralen importera skattefri sprit. I och med att de nuvarande bestämmelserna avlöses av en ordning där priset bestämmes efter tillgång och efterfrågan synes även annan än spritcentralen principiellt böra beredas rätt att importera skattefri sprit. En eventuell utvidgning av importrätten synes i huvudsak böra bedömas med hänsyn till de konsekvenser en sådan utvidgning kan ha ur ordnings- och nykterhetssynpunkter. Enär det här är fråga om sprit för vilken i allmänhet gäller stränga denatureringsföreskrifter synes importrätten ur dessa synpunkter kunna utsträckas även till annan än spritcentralen. Det kan här nämnas att skattelagd teknisk sprit för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller likartat ändamål får införas till riket även av annan än spritcentralen. Den som önskar införa sprit för nu nämnda ändamål skall dock ha tillstånd därtill av kontrollstyrelsen. I fråga om den skattefria spriten synes strängare importbestämmelser inte böra gälla än för den skattelagda tekniska spriten.

I anslutning till vad utredningen föreslagit i fråga om handeln med inhemsk denaturerad sprit, förordar utredningen att tillverkare av varor i vilka skattefri sprit ingår som råvara får rätt att importera sådan sprit i poster om minst 15 ton.

För genomförande härav föreslås att i 3 § i förordningen angående handel med skattefri sprit intages en bestämmelse om att denaturerad sprit efter tillstånd av kontrollstyrelsen och på de villkor styrelsen föreskriver må införas för industriellt ändamål. I de bestämmelser som det skulle ankomma på kontrollstyrelsen att utfärda bör intagas föreskrift om att införsel av mindre kvantiteter än 15 ton ej må äga rum.

En förutsättning för att den nuvarande ordningen i fråga om prissättning skall kunna slopas och ersättas med en prisbildning grundad på tillgång och efterfrågan är, framhåller utredningen, att tullen på denaturerad sprit, som sedan år 1932 utgår med 40 öre för kg, borttages eller väsentligt ned-

sättes. Utredningen föreslår därför, att denna tull ersättes med en måttlig värdetull, förslagsvis 12 %. Enligt vad utredningen inhämtat skulle sistnämnda tullsats stå i god överensstämmelse med det förslag till tullsats på kemiska produkter, som dryftats inom 1952 års tulltaxekommitté.

I anslutning till de nu återgivna förslagen anför utredningen vidare.

Den föreslagna nedsättningen av tullen på skattefri sprit torde inte nämnvärt komma att sänka statens tullinkomster för nu nämnda sprit. Skattefri sprit som hittills importerats har nämligen i huvudsak använts för framställning av exportprodukter, varför tullen restituerats.

Även om handeln med sulfitsprit omlägges i enlighet med det förslag som skisserats i föregående avsnitt kommer en betydande del av den skattefria spriten att avsättas genom spritcentralen. Denna sprit får spritcentralen i första hand anskaffa genom inköp från sulfitspriftfabrikerna. Priset bestämmes med hänsyn till tillgången och efterfrågan på varan. I den mån spritcentralen inte anser sig kunna betala de priser som fabriken begär står möjligheten öppen för import. Såsom framgår av avsnittet om industrispriten i vissa främmande länder synes priserna på denna sprit vara högre i de angivna länderna än i Sverige. På grund av överproduktion i vissa främmande länder har dock större partier sprit för export utbjudits till lägre priser. De ungefärliga importpriserna på 95 % råsprit för tekniskt ändamål synes i början av innevarande år ha uppgått till 27—30 öre för liter cif vid stora tankbåtslaster och 35—40 öre för liter fraktfritt gränsstation i tankvagn. Dessa priser synes en rationaliserad sulfitspritindustri kunna komma ned till. För att undvika alltför stora fluktuationer i priserna torde spritcentralen böra hålla ett större lager än hittills.

Förslaget om slopande av särskilda beräkningsgrunder för bestämmande av fabrikenas försäljningspris synes inte böra medföra att den nuvarande principen i fråga om prissättningen vid spritcentralens försäljning av skattefri sprit ändras. I likhet med vad nu är fallet synes detta pris böra bestämmas med utgångspunkt från spritcentralens inköpspris med tillägg av kostnaderna för framställning av den slutliga varan samt lagrings-, distributions- och förvaltningskostnader. Enär spritcentralen enligt förslaget kommer att inköpa den skattefria spriten till affärsmässigt konkurrerande priser synes spritcentralen dock böra få pålägga skälig handelsvinst vid försäljningen. På grund av spritcentralens ställning såsom statligt bolag torde några närmare regler inte behöva uppställas rörande storleken av denna vinst. Det torde vara tillfyllest om i avtalet mellan staten och spritcentralen intages en allmän bestämmelse om att spritcentralen vid försäljning av skattefri sprit skall tillämpa sådana prissättningsgrunder att allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna på samma gång som åt bolaget beredes skälig inkomst av rörelsen.

I detta sammanhang vill utredningen erinra om att särskilda prisregler gäller för spritcentralen i fråga om förtäringsspriten. Enligt gällande direktiv skall detta pris vara lika antingen spriten framställs av sulfitråsprit eller potatissprit. Enligt utredningens uppfattning synes det lägre priset på sulfitråspriten böra få slå igenom i priset på förtäringsspriten.

Motorspritsens beskattning m. m.

Den omständigheten att motorspriten hittills varit skattefri eller belastats med lägre skatt än bensen har, framhåller utredningen, utgjort ett inte ovä-

sentligt stöd åt sulfitspritindustrien. Under de senaste tre åren har försäljningen av motorsprit uppgått till ungefär 22 000 m³ per år. Den nuvarande skattelättnaden av 25 öre för liter motsvarar enbart under dessa år ett belopp av 16,5 milj. kronor. Hade någon skattenedsättning inte förekommit skulle staten ha tillförts detta belopp i bensin- och motorspritskatt. Utredningen anför vidare.

Vid tidigare ställningstaganden till frågan angående stöd åt tillverkningen av motorsprit har det hävdats att det vore ett beredskapsintresse att upprätthålla sulfitspritindustriens produktion i viss omfattning. I diskussionen har vidare från olika motororganisationers sida framhållits att det vore ett konsumentintresse att den högoktaniga lättbentylen, som består av 25 viktsdelar motorsprit och 75 viktsdelar bensin, fanns tillgänglig i marknaden. Som ytterligare argument har anförts att det ur nationalekonomisk synpunkt vore bättre att framställa motorbränsle inom landet än att belasta handelsbalansen med import av en större mängd dyrare högoktanig bensin än eljest skulle bli fallet.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har i olika sammanhang prövat frågan ur beredskapssynpunkt. Riksnämnden har därvid kommit till den uppfattningen att några stödåtgärder för produktion i fredstid av motoralkohol inte är motiverade. Nämnden har bland annat pekat på att spritproduktionen är mycket bränslekrävande, att motorspriten ej i större utsträckning kan ersätta importerade drivmedel och att det är mer ekonomiskt att lagra bensin än att subventionera sulfitspritproduktionen.

Utredningen ansluter sig till riksnämndens uppfattning att det ur beredskapssynpunkt ej finns skäl att i fortsättningen stödja sulfitspritindustrien genom skattenedsättning för motorspriten. De synpunkter som från motororganisationernas sida anförts om behovet av den högoktaniga bentylen har, säger utredningen, under de senaste åren förlorat i styrka genom att högoktanig bensin kommit i marknaden. I detta sammanhang torde böra erinras om att landets behov av motordrivmedel endast i mycket begränsad utsträckning täckes av lättbentyl. Denna vara fyller inte mer än 7,5 % av bilarnas och motorcyklarnas bränslebehov. I fråga om de farhågor som yppats om att handelsbalansen skulle ytterligare belastas genom import av en större mängd bensin kan anföras, att framställningen av sulfitsprit jämväl belastar handelsbalansen, när denna fabrikation kräver inte obetydliga mängder importerat bränsle. I fråga om de konsekvenser en avveckling av skattenedsättningen på motorsprit skulle få med hänsyn till sulfitspritindustriens avsättningsförhållanden anför utredningen.

Med nuvarande pris på motorspriten skulle, om en skatt av 25 öre för liter lades till den nuvarande skatten av 7 öre för liter, försäljningspriset på lättbentyl komma att höjas med ungefär 6 öre för liter. Genom en sådan höjning torde lättbentylen inte längre kunna vinna avsättning såsom motorbränsle i konkurrens med bensinen. Produktionskostnaderna för sulfitspriten torde dock kunna sänkas genom rationalisering av tillverkningen och genom den friare form för handeln med denna vara som utredningen föreslagit. På längre sikt torde det därför inte böra betraktas som helt uteslutet

att sulfitspriten skulle kunna vinna viss avsättning som motorsprit även om densamma beskattas med samma belopp som bensinen. Med nuvarande kalkylerade kostnader torde den volym sulfitsprit som hittills försålts såsom motorsprit behöva avsättas inom andra områden. En sådan omläggning synes för närvarande kunna komma till stånd genom den ökning i efterfrågan på sulfitsprit, som under senare år gjort sig gällande från den kemisk-tekniska industriens sida.

Utredningen beräknar, att omsättningen under år 1955 av sprit för kemiska och kemisk-tekniska ändamål skall komma att uppgå till drygt 50 000 m³. Denna ökade efterfrågan synes vara tillräcklig för att den sulfitsprit som hittills använts för motorändamål skall kunna vinna avsättning. Den nuvarande skattenedsättningen för motorspriten torde därför kunna avvecklas utan att sulfitspritindustrien ställes inför allvarigare avsättnings-svårigheter.

För att underlätta industriens omställning till de delvis ändrade efterfrågeförhållanden som torde uppstå genom omläggningen, vill utredningen dock förorda, att den nuvarande skatten på motorsprit höjes successivt, så att den först om tre år kommer i paritet med bensinskatten. Den nuvarande skatteskillnaden, 25 öre för liter, föreslås därvid utjämnad på så sätt att motorspritskatten från och med den 1 juli 1955 höjes med 2 öre för liter (från 7 till 9 öre), från och med den 1 juli 1956 med 3 öre (från 9 till 12 öre) och från och med samma datum år 1957 med 5 öre (från 12 till 17 öre) för liter. Först den 1 juli nästföljande år 1958, föreslås motorspritskatten utgå med samma belopp som bensinskatten eller med 32 öre för liter.

Utredningen erinrar om att den nuvarande motorspritskatten inbetalas av spritcentralen till statsverket. Efter den föreslagna omläggningen bör skatten inbetalas av tillverkaren. Det synes böra åläggas kontrollstyrelsen att handha uppbördens och kontrollen av denna skatt.

Beträffande förslagets konsekvenser för spritcentralen anför utredningen.

Motorspriten har för spritcentralens del utgjort ett reservförråd ur vilket behovet av råsprit för förtäring ändamål kunnat täckas vid tider då potatisbrännerierna av olika anledning inte kunnat leverera till spritcentralen. Den föreslagna omläggningen torde komma att medföra att spritcentralen nödgas nedlägga större kostnader för lagringen av råsprit för förtäring ändamål. Likaledes torde spritcentralen på grund av den ordning som föreslagits i fråga om prisbildningen på sprit behöva hålla större lager än för närvarande. Kostnaderna för anläggning av lagringcisterner ovan jord beräknas belöpa sig på ungefär 90 kr per m³. Anläggningskostnaden för cisterner rymmande 10 000 m³, vilket beräknas utgöra tillräcklig utökning av den nuvarande lagren, skulle således uppgå till 900 000 kr. Avskrivs denna kostnad på 10 år och beräknas en ränta av 4 % på värdet av den lagrade spriten (beräknad till 4 miljoner kronor) skulle de årliga lagringskostnaderna uppgå till ungefär 250 000 kr.

Utredningen anmärker, att dess olika förslag medför, att staten icke medverkar till att upprätthålla en icke ekonomisk spritproduktion. Genomföres

utredningens förslag kommer det i högre grad än tidigare att ligga i cellulosaindustriens intresse att avgöra huruvida det är mest ekonomiskt att bortskafta luten, använda densamma som bränsle, använda luten såväl för bränsleändamål som för samtidig framställning av sprit eller enbart för framställning av sprit. Utredningen erinrar i detta sammanhang om de rationaliseringsmöjligheter som förut angivits.

I detta sammanhang tar utredningen även upp frågan om nuvarande skattelättnad för skifferoljebensin, som tillverkats vid Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar i Kvarntorp, bör bibehållas, om motsvarande lättnad för motorspriten avvecklas. Skatten utgår enligt beslut vid 1954 års riksdag — efter förslag i propositionen nr 112 — med samma belopp som för motorsprit eller 7 öre per liter. Utredningen erinrar om att skattelättnaden för motorsprit återopats såsom skäl för motsvarande lättnad i fråga om skifferbensinen.

Utredningen har emellertid kommit till den uppfattningen, att problemet i fråga om skifferbensinen företer väsentliga olikheter i förhållande till sulfitspriten. Skifferbensinen faller som en naturlig fraktion vid framställningen av olja. Framställningen av skifferbensin och eldningsolja är ej såsom sulfitsprittillverkningen beroende av annan produktion. Produktionen av sulfitsprit däremot är beroende av cellulosatillverkningen, vilken vid avspärrning eller krig måste antagas nedgå avsevärt. Vidare framhålles att sulfitsprittillverkningen är mycket bränslekrävande och att en stor del av bränslet måste importeras. Kvarntorpsindustrien är däremot självförsörjande i fråga om bränsle. Skifferbensinen har allsidigare användning än motorspriten. Kvarntorpsindustrien framställer numera högoktanig bensin. Utredningen fortsätter.

Kvarntorpsindustrien är en relativt ny industri vars framtida konkurrenskraft och utvecklingsmöjligheter ännu inte kan överblickas. Inom densamma försiggår för närvarande en omfattande forskningsverksamhet, som syftar till vidare utveckling av skifferutvinningen. Den aktuella situationen för denna industri synes i åtskilliga avseenden vara densamma som för sulfitspritindustrien på 1920-talet, då man ansåg att denna borde stödjas för att närmare erfarenheter skulle kunna vinnas rörande sulfitspritsens värde för motordrift. Det stöd som lämnas Kvarntorpsindustrien får — i motsats till det stöd som sedan år 1924 lämnats sulfitspritindustrien — inte karaktär av en förtäckt subvention, då det mot skattelättnaden svarande beloppet skall särskilt angivas i bolagets offentliga årsredovisning.

Med hänsyn till nu anförda synpunkter synes avvecklingen av skattelindringen för motorspriten inte böra inverka på frågan om skattenedsättningen för skifferbensinen. När den femårsperiod för vilken skattenedsättningen medgivits för denna bensin gått till ända, bör dock frågan upptagas till förnyad prövning.

Såsom omnämnts i inledningen har utredningens expert herr *Engström* fogat ett särskilt yttrande vid utredningens betänkande. I yttrandet anföres

betänkligheter mot utredningens förslag angående beskattningen av motorsprit. Yttrandet utmynnar i följande uttalande.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har i olika yttranden, vilka återgivnas i betänkandet, hävdad, att anledning icke finnes att i fredstid stödja en för stor spritproduktion i ändamål att hålla en beredskap i motorbränsle. Därest nu, enligt utredningens förslag, motorspritframställningen successivt inställes men i stället ett behov av sprit som råvara för kemisk fabrikation framskapas, borde ett övervägande av intresset att bibehålla inhemska råvarukällor för denna industri liksom också för övriga reguljära behov av sprit vara påkallat, innan åtgärder vidtagas, som måste leda till ett delvis nedläggande av den av staten förut uppbyggda sulfitspritindustrien. Även frågan om bibehållandet av potatisbrännerierna — i förhållande till även den minsta sulfitspritfabriks — mycket kostnadskrävande produktion borde vara angeläget överväga, innan sulfitspritindustriens kapacitet medvetet beskäres.

IV. Yttranden

Sulfitsprit och potatissprit

Utredningens förslag att avveckla den nuvarande uppdelningen av spritmarknaden mellan potatissprit och sulfitsprit tillstyrkes i flertalet yttranden.

Sälunda delar *kontrollstyrelsen* utredningens uppfattning att något allvarligare intrång i fråga om potatisspritens avsättning icke torde bli följden, om den fria konkurrensen mellan potatis- och sulfitspriten återställes. Det är emellertid ett önskemål att potatissprit och sulfitsprit samtidigt finnes att tillgå i marknaden såsom förtäringssprit. Om skillnaden i råvarupris mellan potatissprit och sulfitsprit, inklusive skattetillägg, får slå igenom i konsumentpriset, torde detta icke komma att leda till någon avsevärd förskjutning i spritkonsumtionen till potatisbrännvinets nackdel. I den mån statliga stödåtgärder för potatisspriten framdeles skulle befinnas nödvändiga, synes stöd kunna givas i form av en avsättningsgaranti för en begränsad kvantitet under ett lämpligt antal år. En sådan stödåtgärd åt potatisindustrien torde icke kunna förväntas medföra någon större olägenhet för sulfitspritindustrien.

Även *Vin- & spritcentralen* vitsordar att vid fri konkurrens något allvarligare intrång i fråga om potatisspritens avsättning ej skulle inträda, enär allmänhetens efterfrågan av förtäringssprit helt är inriktad på denna spritsort. Dock framhålles, att detta gällt, när brännvin av sulfitsprit varit åsatt samma pris som brännvin av potatissprit. Fri konkurrens mellan de olika spritsorterna måste innebära, såsom utredningsmannen även framhållit, att sulfitspritens lägre pris får slå igenom i försäljningspriset till allmänheten. Vid nuvarande råvarupris skulle en sådan prissättning betyda en prisskillnad av omkring 1 kr. per liter för brännvinet. Spritcentralen är av den uppfattningen, att denna relativt obetydliga skillnad i utminuterings-

priset ej torde i högre grad påverka allmänhetens inställning till de olika brännvinsslagen. Spritcentralen biträder således utredningsmannens uppfattning, att under normala år någon större avsättning av sulfitsprit till förtäringssändamål ej kan påräknas. För spritcentralens del blir det emellertid nödvändigt att hålla större lager av råsprit, så att ej störningar i leveranserna av brännvin uppstår vid de tillfällen potatisbrännerierna genom dåligt skördeutfall ej kan framställa erforderliga kvantiteter.

Aktiebolaget svensk sprit välkomnar förslaget och biträder utredningens ståndpunkt att prisdifferensen i råvarukostnaden bör slå igenom i konsumentpriset på förtäringsspriten.

I sist angivna del avstyrkes däremot förslaget av *Kooperativa förbundet*, som ifrågasätter huruvida icke förtäringsspriten i högre grad än utredningen tänkt sig bör utgå från potatisspriten som råvara. Förbundet anmärker också att en prisskillnad på några ören per försäljningsenhet i detaljhandeln snarare skulle få en för sulfitförtäringsspriten avsättning menlig inverkan och bli liktydig med en diskriminerande åtgärd mot denna.

Bestämda gensagor mot förslaget anföres av lantbruksstyrelsen och Sveriges bränneriidkareförening.

Lantbruksstyrelsen ansluter sig till potatisindustriutredningens uppfattning att industripotatisodlingen bör erhålla fortsatt skydd i enlighet med 1934 års riksdagsbeslut. Den avsättningsgaranti, som nämnda beslut innebär, är enligt styrelsens uppfattning en nödvändig förutsättning för att man skall kunna få till stånd en önskvärd rationalisering av potatisbränneriindustrien. Styrelsen framhåller vidare, att industripotatisodlingens betydelse för jordbruket är större än som framgår av siffran på den därför nyttjade arealen — 15 000 hektar — eftersom fabrikspotatisodlingen ofta utgör den väsentliga inkomstkällan för de jordbruk å vilka den bedrivs. Odlingen av fabrikspotatis spelar en viktig roll vid felslagen potatisskörd, särskilt i händelse av avspärning. — Beträffande förslaget att låta det lägre priset för sulfitsprit slå igenom på priset för därav tillverkad förtäringssprit påpekar styrelsen att detta skulle föranleda ytterligare ökad osäkerhet för odlarna. Ett lägre pris av omkring 50 öre per liter kan komma att minska avsättningsvolymen för potatissprit. Skulle likaprisregeln frångås anser styrelsen angeläget att å brännvinsetiketten införas uppgift om råvaran.

Styrelsen förordar, att gällande ordning bibehålles på ifrågavarande områden.

Sveriges bränneriidkareförening uttalar att i det nu föreliggande betänkandet icke framförts något enda motiv som rubbar de skäl, vilka varit avgörande för 1934 års riksdagsbeslut. Det torde tvärt om förhålla sig så, att erfarenheten från de år som förflutit efter nämnda beslut i alla avseenden bestyrker riktigheten och bärigheten i de skäl, som låg till grund för beslutet. Förbundet anser visserligen att potatisbrännvinet som sådant i och för

¹ *Bihang till riksdagens protokoll 1955. I saml. Nr 24.*

sig skulle kunna hävda sig mot sulfitspriten. En betydande del av förtäringsspriten, åtminstone 7 miljoner liter, utgöres emellertid av s. k. förskäringsspirit för tillverkning av olika slag eau de vie samt till framställning av punsch och inhemsk likör. Här föreligger en möjlighet för försäljningsorganet att utnyttja cellulosasprit utan att den köpande allmänheten lade märke därtill. Förbundet fortsätter.

Den allmänna produktionsökningen inom jordbruket har medfört besvärande konsekvenser ifråga om avsättningen av dess alster. Särskilt å potatismarknaden ha svårigheter förekommit, och statsmakterna ha därför funnit sig nödsakade att vidtaga vissa stödåtgärder för åstadkommandet av avsättningen av fabrikspotatis. Sålunda har en clearingkassa tillskapats med syfte att åstadkomma ökade avsättningsmöjligheter för produkter av fabrikspotatis. Det kan icke vara vare sig opportunt eller lämpligt att, samtidigt som staten verkar för åstadkommandet av förbättrade möjligheter för odlingen av fabrikspotatis, staten i annan ordning motverkar denna odling. Enbart förskäringsspritens överflyttande till cellulosaspriten skulle åstadkomma en minskning av åtminstone 7 miljoner liter i potatisspriten. Därtill kommer den kvantitet cellulosasprit, som åtgår till förtäring, och som författningsenligt tillgodoräknas jordbruksspriten. Sammanlagt torde dessa utgöra c:a 10 miljoner liter potatissprit.

Förbundet hemställer att nuvarande ordning på området måtte få bestå.

Handeln med sulfitsprit

Utredningens förslag att motorsprit skall få säljas direkt till bensinbolagen samt att annan denaturerad sprit efter tillstånd av kontrollstyrelsen i poster om minst 15 ton skall få säljas direkt till kemisk-tekniska industrier har i allmänhet tillstyrkts vid remissbehandlingen.

Kontrollstyrelsen finner angeläget att en ändring av bestämmelserna om tillverkares rätt att förfoga över tillverkat brännvin i föreslagen riktning genomföres. Mot den föreslagna kvantitetsbestämningen, minst 15 ton, har styrelsen intet att invända. Sulfitspriten bör såsom andra handelsvaror kunna avsättas på enklast möjliga sätt direkt från producent till bensinbolagen i fråga om motorsprit och till förädlingsindustrierna i fråga om teknisk sprit. Ur nykterhets- och ordningssynpunkter torde icke kunna framställas några vägande erinringar häremot.

De erinringar som framställts mot förslaget går i allmänhet ut på att den lägsta gränsen för de spritpartier som skulle kunna få säljas utan spritcentralens medverkan sänkes — åtskilliga remissorgan föreslår 10 ton som gräns — eller ersättes med en fri prövningsrätt för kontrollstyrelsen. Yrkanden i denna riktning framställas av kommerskollegium, handelskamrarna i Stockholm och Göteborg, statens handels- och industrikommission samt Sveriges kemiska industrikontor.

Kommerskollegium framhåller, att det många gånger kan förekomma att tillräckligt stora cisternvagnar ej står till förfogande eller att transporter

måste ske med tankbilar. Skäl synes därför föreligga att tillstånd bör kunna lämnas även för mindre partier än 15 ton.

Statens handels- och industrikommission erinrar om att rabatt tidigare utgått vid försäljningar om minst 10 ton och finner med hänsyn härtill att det ligger nära till hands att hålla sig till denna kvantitet i stället för föreslagna 15 ton. Av vikt är emellertid, uttalar kommissionen, att kvantitetsgränsen så fort som möjligt sänkes.

Vin- & spritcentralen har ej något att invända emot att nu gällande provisoriska bestämmelse om direktförsäljning till träkemisk industri inom cellulosaindustrien erhåller definitiv karaktär och införes i brännvinstillverkningsförfordningen. Däremot anför bolaget vissa betänkligheter mot att den utanför cellulosaindustrien stående kemiska industrien skulle beredas möjlighet att köpa direkt från tillverkare. Till en början erinrar bolaget om att endast några utanför cellulosaindustrien stående företag använder sprit för kemisk omvandling och att för flertalet förbrukare spriten ingår såsom lösningsmedel eller beståndsdel, exempelvis vid kruttillverkning och lack- och fernissfabrikation. Dessa tillverkare står således ej i något konkurrensförhållande till cellulosaindustriens kemiska omvandlingsprodukter. Detta bör beaktas vid bedömande av utredningens argument att de fristående kemisk-tekniska industrierna inte borde komma i ett sämre konkurrensläge än de till cellulosaindustrien knutna träkemiska företagen. Bolaget anför vidare.

Utredningsmannen synes utgå ifrån att inköpen genom spritcentralen måste komma att ställa sig dyrare för industrierna än direkta inköp från sulfitspriftfabrikerna. Om man emellertid närmare granskar dessa fristående förbrukares årliga inköpsbehov av sprit, visar det sig, att endast två förbrukare komma upp till över 500 m³, därav en över 1 000 m³. Spritcentralens inköpsbehov av sulfitsprit till olika ändamål komma att uppgå till 20 000 m³, när motorspriten frånräknas. Därest, såsom utredningsmannen föreslår, fri prisbildning kommer att gälla vid spritcentralens inköp hos tillverkarna, torde det vara att förvänta, att bolaget blir i tillfälle inköpa denna stora kvantitet till ett avsevärt lägre pris än de som kunna ifrågakomma för andra köpare. Den fristående industrien borde därför ha fördel av att leveranserna ske genom spritcentralen, så att ett gemensamt stort inköp kan göras hos tillverkarna.

Om de enskilda större förbrukarna dels kunna inköpa spriten direkt från fabrikerna, dels från spritcentralen, blir det för partihandelsbolaget svårt att beräkna inköpsbehovet av sprit. Det rör sig härvid om en marginal av 4—5 000 m³. Om av någon anledning — exempelvis höga exportpris på sprit — spritfabrikerna föredraga att exportera och ej önska utföra leveranser till industrien, kommer denna säkerligen att yrka på att spritcentralen skall vara beredd att övertaga leveranserna. Ett sådant läge kan ej bemästras, såvida ej spritcentralen ligger med stora kostnadskrävande reservlager av sprit.

Ett sönderbrytande av spritcentralens försäljningsorganisation för skattefri sprit medför även ur transport- och distributionssynpunkt besvärliga problem. Spritcentralen förfogar över all transportattiralj. Om leveranserna

skola ske dels från spritcentralen, dels från fabrikena direkt, måste såväl spritcentralen som fabrikena hålla erforderliga tankvagnar och fat disponibla medförande en onödig utökning av attiraljen. Ävenså bli både spritcentralen som fabrikena nödsakade att hålla denatureringsmedel tillgängliga. En sammanblandning av både fat och denatureringsmedel kan ej undvikas och redovisningen kommer att försvåras.

I likhet med utredningen förordar spritcentralen att förenklingar genomföres i reglerna för detaljhandeln med skattefri sprit.

Prissättningen

Såsom tidigare nämnts har i vissa yttranden gensagor anförts mot utredningens förslag att det lägre priset på sulfitsprit skulle slå igenom på därav tillverkad förtäringssprit.

Utredningens förslag i övrigt i fråga om prissättningen på sulfitsprit — att gällande reglering ersättes av en prisbildning grundad på tillgång och efterfrågan — har allmänt tillstyrkts i de yttranden, i vilka man ingått på denna fråga.

Kontrollstyrelsen erinrar om att ett genomförande av förslaget kommer att medföra, att de mindre konkurrenskraftiga fabrikena nödgas upphöra med sin sprittillverkning. Anläggningskostnaderna för dessa fabriker lär för länge sedan vara avskrivna i företagens räkenskaper, och det ringa antalet vid fabrikena sysselsatta personer bör kunna beredas arbete på annat håll. Med hänsyn till det ovan anförda finner kontrollstyrelsen sig icke böra framställa någon erinran mot att den nuvarande prisregleringen på området slopas.

Vin- & spritcentralen förklarar sig icke ha något att invända mot förslaget under förutsättning att nuvarande prohibitiva tull av 40 öre per kg. ersättes med en värdetull av 12 %. Ifall överenskommelse om ett godtagbart pris ej kan träffas mellan sulfitspritfabrikena och spritcentralen, står möjligheten öppen för bolaget att importera sprit. För att ej alltför mycket bli beroende av prisleförhållandena på världsmarknaden och för att i varje läge kunna tillgodose behovet av sprit inom landet blir det nödvändigt för spritcentralen att hålla ett större reservlager av sprit. Detta lager bör, såsom i annat sammanhang framhållits, även omfatta sprit för förtäringssändamål. Anläggningskostnaden för ett reservlager om 10 milj. liter i berg-rum beräknas uppgå till 2 milj. kronor och spritcentralen är villig att medverka för uppförandet av dylik anläggning.

Mot de av utredningsmannen föreslagna reglerna för spritcentralens beräkning av försäljningspriset har bolaget ej något att invända. Bolaget yttrar vidare.

Under de senaste åren har den på sprit som råvara baserade kemiska industrin visat en glädjande utveckling och utredningsmannen finner inom detta användningsområde den alltmer dominerande förbrukaren av sulfit-

sprit. Huruvida de framlagda prognoserna om utvecklingen på det träkemiska området komma att infrias är givetvis omöjligt att med någon säkerhet avgöra. Den kemiska industrin har att utstå en hård konkurrens från utlandet, såväl på hemmamarknaden som på exportmarknaden, och det föreligger stora svårigheter att bedöma den framtida avsättningen i Sverige och i utlandet.

Aktiebolaget svensk sprit förklarar sig dela utredningens uppfattning, att nuvarande regler för prissättning av cellulosasprieten bör slopas och att priset å cellulosasprieten vid fabrikernas försäljning grundas på tillgång och efterfrågan på varan. Ett genomförande av utredningens förslag beträffande prissättningen och ökad försäljningsfrihet skulle med säkerhet komma att bidra till en fri och naturlig utveckling av cellulosasprietindustrin på affärsmässiga, ekonomiska linjer.

Sveriges kemiska industrikontor anmärker, att ehuru den sprit, som numera saluföres inom landet, tillverkats antingen av huvudsakligen potatis — jämte en viss mängd spannmål — eller av sulfitavfallslut, bör man icke lämna ur sikte, att det i framtiden kan finnas ur landets synpunkt önskvärt att tillverka sprit även ur andra råvaror. Även dylik sprit hör i så fall ha möjlighet till fri konkurrens med övriga spritsorter.

Kooperativa förbundet yttrar, att den fria prissättningen är i full samklang med förslagen om marknadsregleringens avveckling och den friare handel, som det föreslagna medgivandet om direkt försäljning till större förbrukare innebär, och förbundet vill följaktligen helt tillstyrka detta förslag.

Import och tull

De föreslagna reglerna om i m p o r t av denaturerad sprit tillstyrkes allmänt eller lämnas utan erinran i yttrandena.

Kontrollstyrelsen finner angeläget att förslaget genomföres och har intet att erinra mot den föreslagna kvantitetsgränsen, 15 ton.

Beträffande t u l l e n på importerad denaturerad sprit har däremot delade meningar framkommit.

Förslaget tillstyrkes i princip av kommerskollegium, statens handels- och industrikommission, Sveriges industriförbund, länsstyrelsen i Västernorrlands län, Vin- & spritcentralen, Sveriges kemiska industrikontor samt handelskamrarna i Stockholm och Göteborg. Ett godtagande av förslaget i denna del torde även innefattas i de allmänt tillstyrkande yttranden som avgivits av domänstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, länsstyrelserna i Värmlands, Kopparbergs och Västerbottens län samt Svenska pappersindustriarbetareförbundet.

Sveriges kemiska industrikontor anför.

För närvarande är tullen å denaturerad sprit prohibitiv, 40 öre per kg, vilket medför att någon import av sprit icke kan äga rum i annan mån än

för beredning av exportvaror, i vilket fall restitution av tullen lämnas vid exporten. För stora delar av den kemiska industrin är spriten en så viktig råvara, att det är nödvändigt att industrin beredes möjlighet att använda utländsk sprit, därest det inhemska spritpriset skulle ligga allt för högt. För att hindra uppkomsten av s. k. »negativt tullskydd» får tullen å sprit icke sättas högre än tullen å därav framställda produkter. 1952 års tulltaxekommitté läser komma att föreslå en tull å organiska kemikalier i allmänhet av endast 12 %. Kemikontoret får därför tillstyrka utredningens förslag att tullen å denaturerad sprit fastställas till 12 %. Denna tullsats bör gälla även för sprit som denatureras först i samband med införtullningen, d. v. s. i svensk hamn eller vid svensk gränsstation.

Bland de remissorgan som i princip tillstyrker förslaget påpekar några, att det efter genomförande av den föreslagna tullsättningen kan bli nödvändigt att skydda den svenska sulfitspritindustrin mot utländsk dumping.

Kommerskollegium anser sålunda önskvärt, att tullen bringas till en sådan nivå, att den står i överensstämmelse med tullbeskattningen av de med sprit som råvara framställda färdigprodukterna inom landet. Även om en värdetull om 12 % i dagens läge kan anses låg med hänsyn till de låga priser som utländsk sprit utbjudes till på den svenska marknaden, anser sig kollegium dock i princip böra tillstyrka att tullsatsen sättes i paritet med den kommande tullen för organiska kemikalier, som enligt uppgift lär av tulltaxekommittén föreslås till 12 %. Kollegium bortser emellertid därvid ej från att krav kan komma att framställas på införande av antidumpingtull å denaturerad sprit. Fransk denaturerad metanolfri sprit lär sålunda betinga ett pris av c:a 27 öre/liter cif svensk hamn, medan motsvarande hemmamarknadspris uppgives ligga på lägst 50 öre per liter. Medelpriset för svensk sulfitsprit är enligt kalkylerna cirka 42 öre per liter. Från kalkylpriserna avgår prisrabatterna å motorsprit med 10,6 öre per liter och å sprit till kemiska industrier för framställning av exportprodukter med i genomsnitt 15 öre per liter. Det genomsnittliga priset för samtliga kvaliteter som industrien sålunda uppnått beräknas till 35,4 öre per liter fritt fabrik, cirka 6,5 öre lägre än kalkylpriset. Att medelpriset ej blivit lägre beror på att fulla kalkylpriser erlagts av spritcentralen för levererad teknisk sprit och sprit avsedd för förtäring. Samma möjlighet kommer framdeles dock icke att stå till buds, om industriens kalkylpris ej längre ligger till grund för spritcentralens inköp och möjligheter till import dessutom blir gynnsamma. En ej obetydlig sänkning av angivna medelpris av 35,4 öre per liter torde därför bli ofrånkomlig, därest sulfitspritindustrin i fortsättningen skall kunna konkurrera med importen på den svenska marknaden. Kollegium anför vidare.

Utredningen anser dock att detta skulle bli möjligt genom rationalisering för nedbringande av värmekostnaderna i enlighet med av Ångpanneföreningen gjord undersökning. Ehuru denna undersökning enligt kollegii uppfattning dock knappast ger anledning till en sådan generell slutsats, räknar emellertid utredningen med att priset på ej metanolfri sprit skulle kunna

sänkas med 6 öre till 33,3 öre/lit. Till detta vill kollegium endast foga att man med hänsyn till de olika framställningsmetoderna vid cellulosafabriker och även med rätt betydande investeringar för ombyggnad lär i genomsnitt kunna räkna med en besparing av högst 3 öre/lit. Under förutsättning emellertid att sulfitspritindustriens avsättningsmöjligheter ej beskrävas genom för hög beskattning av motorspriten, anser kollegium dock att det på längre sikt ej borde vara uteslutet för industrien att genom investering av tillräckligt kapital kunna rationalisera och nedbringa tillverkningskostnaderna till en sådan nivå att sulfitspriten skulle kunna konkurrera med mera normala importpriser, dock ej av dumpingkaraktär.

Liknande synpunkter anföres av *handelskammaren i Luleå*.

Andra remissorgan, som i princip är tillstyrkande, förordar anstånd några år eller successiv sänkning av tullen till föreslagen nivå.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län uttalar sålunda, att skälig hänsyn till den sprittillverkande industrien synes kräva att reduktionen av tullen bör anstå något år.

Sveriges industriförbund förordar, att statsmakterna, på liknande sätt som föreslagits i fråga om skatten på motorsprit, måtte överväga en successiv nedsättning av det nuvarande tullskyddet för sulfitsprit, så att detta efter en lämplig övergångstid bestämmes till 12 % i överensstämmelse med utredningsmannens förslag. Förbundet anför.

Vad slutligen angår den föreslagna tullen på sulfitsprit, innebär denna en högst avsevärd reduktion av den för närvarande utgående tullen. Det är svårt att konstatera vad som i detta fall är normalt importpris, men man synes kunna räkna med att sulfitsprit för närvarande kan importeras för ca 30 öre per liter och när det gäller stora kvantiteter till ännu lägre pris. I så fall kommer den föreslagna tullen att innebära ett skydd för den inhemska produktionen med allenast ca 3,5 öre per liter, medan motsvarande skydd för närvarande utgör ca 32 öre per liter. Den föreslagna tullsatsen uppges överensstämma med den som enligt 1952 års tulltaxekommitté är avsedd att gälla för organiska kemikalier i allmänhet och under denna förutsättning torde ifrågavarande tullsats få lov att accepteras på något längre sikt. Från sulfitspritindustrins sida har emellertid med skärpa framhållits, att en omedelbar nedsättning av tullen till den av utredningsmannen föreslagna nivån kan komma att vålla stora delar av denna industri betydande övergångssvärigheter. Hänsyn härtill torde böra tagas vid tullsatsens bestämmande och detta oavsett hur man bedömer sulfitspritindustriens betydelse ur beredskapssynpunkt.

Ifråga om tullsatsens höjd bör vidare erinras, att enligt vad som upplysts av utredningen det pris sulfitspriten för närvarande betingar vid försäljning från de svenska sulfitsprittfabrikerna ligger på en nivå, som i jämförelse med motsvarande pris i åtskilliga andra industriländer icke kan betraktas som hög och i regel t. o. m. är avsevärt lägre än motsvarande pris utomlands. Även vid en något högre tullnivå än den av utredningsmannen föreslagna torde följaktligen den kemiska och kemisk-tekniska industrin kunna köpa sulfitsprit till ett i jämförelse med utlandspriserna relativt fördelaktigt pris. Det bör också bemärkas, att tullsatsens höjd saknar nämnvärd betydelse ur förädlingsindustrins synpunkt ifråga om den mycket stora del av industrins tillverkning, som avsättes på export.

I åtskilliga yttranden anföres betänkligheter mot utredningens förslag, varvid man i allmänhet förordar en måttligare tullsänkning. Denna ståndpunkt intas av Aktiebolaget svensk sprit, Svenska cellulosaföreningen, Kooperativa förbundet samt handelskamrarna i Gävle, Sundsvall och Karlstad.

Kooperativa förbundet betecknar den av utredningen föreslagna tullsänkningen såsom minst sagt drastisk. Utredningens redogörelse för marknadsförhållandena utvisar stor sannolikhet för dumpingförsäljning av sprit på svagt tullskyddade marknader. Den föreslagna tullnedsättningen kan därför helt rycka undan grunden för utredningsmannens senare resonemang om beskattningsförhållandena för motorsprit, eftersom utländsk sprit under angivna förutsättningar kan bli i alla lägen billigare än svensk sprit. Den ytterligare försvagning av tullskyddet för den inhemska produktionen, som den föreslagna nedsättningen skulle medföra, synes enligt förbundets mening böra motiveras med betydligt starkare skäl än dem, utredningsmannen anfört. En begränsad tullsänkning framstår enligt förbundets mening som betydligt mer realistisk än den av utredningen föreslagna.

Aktiebolaget svensk sprit, med vilket *Svenska cellulosaföreningen* instämmer, finner att ett genomförande av förslaget om sänkning av importtullen å denaturerad sprit från nuvarande 40 öre per kg till 12 % av värdet, liksom förslaget om övergång till lika skatt för motorsprit som för bensin, skulle komma att medföra synnerligen allvarliga konsekvenser för cellulosaspritindustrien. Bolaget förklarar sig icke kunna dela utredningens optimism i fråga om möjligheterna till försäljning av sprit till de för export arbetande kemiska industrierna. I fråga om tullen för importerad denaturerad sprit föreslås att denna bestämmes till 12 öre per liter 95 % (15 öre per kilogram). Bolagets argumentering, som delvis ansluter sig till vad kommerskollegium anfört, är gemensam för tullfrågan och frågan om motorspitens beskattning och torde därför lämpligen redovisas i anslutning till sistnämnda fråga.

Motorspitens beskattning m. m.

Utredningens förslag att i skattehänseende jämställa *m o t o r s p r i t* med bensin har upptagits i nästan alla yttranden. Meningarna är delade.

Förslaget tillstyrkes helt eller i huvudsak eller lämnas utan erinran av kontrollstyrelsen, statskontoret, chefen för försvarsstaben, arméintendenturförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens handels- och industrikommission, länsstyrelserna i Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands och Västerbotens län, handelskamrarna i Stockholm och Göteborg, Sveriges industriförbund, Sveriges kemiska industrikontor, Svenska pappersindustriarbetareförbundet, Kungl. automobilklubben, Motormännens riksförbund, Svenska lasttrafikbilägareförbundet, Svenska omnibusägareförbundet, Svenska

droskbilägareförbundet, Samarbetskommittén för Bilverkstädernas riksförbund och Sveriges automobilhandlareförbund, Svenska vägföreningen, Svenska petroleum institutet samt Svenska gulf oil company aktiebolag.

I några av dessa yttranden förordas dock uppskov med ikraftträdandet eller förlängd övergångstid. Handels- och industrikommissionen uttalar sålunda att om det skulle anses lämpligt att något större rådrum beredes sulfitspritindustrien för erforderlig rationalisering, har kommissionen ej något att erinra häremot. Länsstyrelsen i Västernorrlands län förordar »viss respit», innan nuvarande skattesubvention avvecklas. Likaså finner Sveriges kemiska industrikontor skäligt att skatten avvecklas i något långsammare tempo än utredningen föreslagit. Sveriges industriförbund föreslår, att skatten fr. o. m. den 1 juli 1955 höjes med 2 öre, fr. o. m. den 1 juli 1957 med ytterligare 3 öre, fr. o. m. den 1 juli 1959 med ytterligare 5 öre samt fr. o. m. den 1 juli 1961 med ytterligare 15 öre. Fulla skattebeloppet skulle alltså komma att uttagas tre år senare än enligt utredningsmannens förslag. Handelskammaren i Sundsvall finner det i hög grad önskvärt att bereda industrien en avsevärt längre respittid än utredningen förordat, förslagsvis två år, innan någon höjning av motoralkoholskatten vidtas. — Å andra sidan ifrågasätter Svenska petroleum institutet, om icke övergångstiden kunde förkortas, så att den nya skattesatsen för motorsprit tillämpas redan från förslagsvis den 1 januari 1956.

En mot utredningens förslag kritisk hållning intar kommerskollegium, flera handelskamrar, domänstyrelsen, Aktiebolaget svensk sprit, Svenska cellulosaforeningen och Kooperativa förbundet. Dessa instanser förordar i allmänhet att skattehöjningen begränsas till 10 öre så att skatten på motorsprit i fortsättningen blir 15 öre lägre än bensinskatten.

Kontrollstyrelsen hyser viss tvekan huruvida den nuvarande sulfitspritproduktionen, även om konkurrens med utländsk sprit icke skulle förekomma, kan vinna full avsättning inom den kemiska industrien. Man bör i detta sammanhang beakta, att de produkter som kan utvinnas i förädlingsindustrien kan komma att få säljas i hård konkurrens med utländska produkter. Härjämte måste man räkna med den konkurrens med importerad teknisk sprit som kan uppkomma. Styrelsen vidhåller emellertid alltjämt sin förut vid flera tillfällen uttalade uppfattning, att en subventionering av sulfitspritindustrien icke bör ske i form av en lägre skatt på motorsprit än på bensin. Styrelsen vill emellertid icke motsätta sig, att den föreslagna höjningen av motorspritskatten sker successivt. Om denna successiva höjning lämpligast bör genomföras under loppet av tre år eller under en något längre tidsperiod är, säger styrelsen, en fråga som för närvarande är vanskelig att avgöra.

Chefen för försvarsstaben anför.

För försvarets del är förbrukningen av sulfitsprit såväl i fred som under

beredskapstillstånd ringa. Under krig ökar behovet förhållandevis mycket. Detta gäller främst i fråga om motorsprit för drift av vissa förbrukningsenheter vid marinen.

En därutöver utökad användning under beredskapstillstånd och krig av motorsprit inom den militära förbrukningskedjan medför vissa direkta olägenheter.

Motorspriten löser de hartzer, som vid bensindrift avsatt sig i bilarnas bränslesystem. En övergång från bensin till bentyll förutsätter därför en noggrann och tidskrävande rengöring av bränslesystemen, en åtgärd, som är svår att genomföra i samband med mobilisering.

På grund av spritproduktionens ringa omfattning i förhållande till det totala behovet av motorbränslen, kan en omställning till bentyldrifft ej heller genomföras för mer än ett begränsat antal motorfordon. Omställningen medför därjämte krav på ytterligare ett bränsle, vilket på grund av bentyllens ovan antydda egenskaper medför stora risker för förväxlingar.

Dessa olägenheter ha medfört att någon beredskapsplanläggning avseende utnyttjande av dessa tillgångar som bilbränsle f. n. icke förekommer för krigsmakten i fred.

Med hänsyn till svårigheterna att i krig importera bränsle är det trots ovan angivna olägenheter ur totalförsvarets synpunkt ett bestämt önskemål att en spritproduktion upprätthålles inom landet. Den härigenom såsom motorsprit disponibla tillgången bör dock om möjligt då icke utnyttjas inom krigsmakten. Däremot synes den utan olägenhet kunna nyttiggöras inom vissa delar av den civila sektorn, där bentyll torde kunna användas med mindre risk för förväxlingar och mindre följdverkningar än vid krigsmakten.

Av utredningen framgår emellertid att någon mera omfattande minskning av den nuvarande sulfitspritproduktionen icke synes behöva förväntas genom slopandet av subventionerna. En fri konkurrens i enlighet med utredningsmannens förslag liksom den kemiska industrins ökade behov av sulfitsprit synes i stället borge för att den hittillsvarande fredsproduktionen väsentligen kommer att upprätthållas. Det för krigsmakten angivna behovet synes även kunna tillgodoses inom ramen för en något reducerad krigsproduktion.

Någon anledning att genom särskilda stödåtgärder stimulera den inhemska produktionen av sulfitsprit synes därför icke längre föreligga. De inkomster staten erhåller genom subventionernas bortfall, böra i stället användas för import och lagring av ur beredskapssynpunkt mera begärliga oljeprodukter.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap yttrar.

Det har uttalats farhågor för att ett genomförande av utredningsmannens förslag skulle komma att leda till minskning av den inhemska sulfitspritproduktionen. Såvitt riksnämnden kunnat bedöma, är det emellertid icke anledning att antaga, att en sådan minskning skulle bli av den omfattningen, att det icke skulle bli möjligt att med återstående totala sprittillverkningskapacitet tillhandahålla de relativt begränsade kvantiteter sprit — för kemisk fabrikation m. m. — som det är angeläget att äga tillgång till under krig eller avspärning.

Kungl. automobilklubben erinrar om att den vid tidigare ställningstagan-

den i frågan understrukit att det vore ett konsumentintresse att den högoktaniga lättbentylen funnes tillgänglig i marknaden. Sedan numera större tillgång till högoktanig bensin föreligger inom landet synes från klubbens utgångspunkter anledning saknas att bibehålla skattedifferensen mellan bensin och motoralkohol för att åstadkomma enhetligt försäljningspris på bensin och lättbentyl.

Liknande synpunkter anföres av *övrige motororganisationer*.

Svenska petroleum institutet yttrar bl. a.

I yttrande över en av häradshövding H. Nitelius avgiven promemoria rörande beskattning av motorsprit framhöll Institutet bl. a., att efterfrågan på motorbränslen med högt oktantal fördes att ökas. Några påtagliga fakta, som skulle motivera ett företräde för bentyl i jämförelse med bensin med lika högt oktantal, hade icke kunnat påvisas. Då motorbensin med högt oktantal (premium-bensin) i ökad omfattning salufördes på den svenska marknaden, måste man räkna med att bentylen, som ej kunnat tillhandahållas i tillräckliga kvantiteter för att motsvara marknads behov, komma att få en allt hårdare konkurrens. Institutet underströk, att en detaljdistribution av tre kvaliteter bränslen för bensindrivna fordon av ekonomiska och praktiska skäl måste vara utesluten.

De av Institutet sålunda anförda synpunkterna ha under den därefter förflutna tidsperioden fått allt större giltighet. Motorismens accelererade utveckling, som inneburit att marknaden tillförts ett stort antal bilar med behov av bränsle med högt oktantal, har ställt kraven på en jämn tillförsel av bentyl och/eller premium-bensin allt högre. En betydande del av bensinbränslekonsumtionen äger numera rum i bilmotorer, som med fördel kunna tillgodogöra sig motorbränsle med högt oktantal.

En konsekvens av denna utveckling är, att petroleumbranschen för att tillgodose sina kunders intressen måste göra en insats för att i alltmera ökad omfattning tillhandahålla antingen premium-bensin eller bentyl. Efterfrågan på sprit för andra ändamål än motorbränsle har emellertid varit så betydande, att branschens spritrekvisitioner under det senaste halvåret blott med svårighet och efter relativt långa väntetider kunnat tillgodoses. Med den i utredningen föreslagna relativt långa avvecklingstiden måste man räkna med att nuvarande mindre tillfredsställande leveransförhållanden för bentyl skulle bestå och alltmera skärpas till den 1 juli 1958, då skatteuttaget för motorsprit enligt förslaget skulle höjas till bensinskattens nivå. Sedan så skett, kommer prisrelationen mellan bensin och bentyl att bli så ogynnsam för bentylen, att denna såsom motorbränsle definitivt kommer i ett ohållbart konkurrensläge.

Läget kompliceras för de hittillsvarande bentylförbrukarna av att det icke är lämpligt att blanda bentyl med bensin. När spritkomponenten i blandningen understiger 10—12 % uppkommer nämligen risk för separation av å ena sidan bensin samt å andra sidan sprit och vatten, vilket lätt kan förorsaka motorstopp. Även tändningsinställning och förgasaredetaljer kunna behöva ändras. Om icke en jämn bentyltillförsel i stigande utsträckning kan garanteras, är det därför för förbrukarna av premiumbränsle fördelaktigast, att övergång till premium-bensin sker så fort som möjligt.

På grund av vad sålunda anförts får Svenska Petroleum Institutet — med understrykande av att bentylen under en följd av år fyllt en viktig uppgift

på den svenska motorbränslemarknaden — tillstyrka utredningens förslag, att skatten för motorsprit sättes till samma belopp som bensinskatten. För att minska härigenom uppkommande omställningssvårigheter för de hittillsvarande bentylförbrukarna får Institutet — om icke vissa garantier för bentylltillförseln under den föreslagna längre övergångstiden kunna givas — ifrågasätta, om icke övergångstiden kunde förkortas, så att den nya skattesatsen för motorsprit tillämpas redan från förslagsvis den 1 januari 1956.

Sveriges Industriförbund framhåller, att man inom sulfitspritindustrien anser uteslutet, att sulfitspriten efter det skatten nått sin fulla höjd skulle kunna avsättas såsom motorbränsle. Förbundet fortsätter.

Huruvida så blir fallet eller ej, sammanhänger givetvis i hög grad med de rationaliseringsmöjligheter, som må finnas inom sulfitspritindustrin, och även med den framtida prisutvecklingen på bensin. Skulle industrins farhågor härvidlag besannas, kan måhända tänkas, att den bortfallna marknaden för motorsprit helt eller delvis kan komma att ersättas av ökade avsettningsmöjligheter för kemiska ändamål, en utveckling som utredningsmannen för sin del tycks betrakta som sannolik. Konkurrensen med utländsk sulfitsprit blir naturligen härvidlag av utslagsgivande betydelse. Med den ovisshet, som sålunda råder rörande möjligheterna att efter en kraftig skatteskärpning behålla marknaden för motorsprit resp. att utvidga marknaden för andra ändamål, synes det även industriförbundet skäligt, att en skattehöjning genomföres i etapper. Härigenom skulle sulfitspritindustrins fortsatta rationalisering och dess omställning efter de förändrade marknadsbetingelserna underlättas. Förbundet finner det emellertid av anförda skäl väl motiverat, att den av utredningen föreslagna övergångstiden något förlänges.

Sveriges kemiska industrikontor uttalar, att ehuru sulfitspritindustriens betydelse ur beredskapssynpunkt underskattats av utredningen, vill kemikontoret dock tillstyrka förslaget att skattelättnaden successivt helt avvecklas. Med hänsyn till det mycket omfattande ingenjörsarbete, som åtminstone vid många fabriker måste slutföras innan man kan vidtaga nödvändiga åtgärder för rationalisering av sprittillverkningen, finner kemikontoret det dock skäligt att avvecklingen får äga rum i något långsammare tempo än vad utredningen föreslagit.

Kommerskollegium finner det rimligt att motorspriten åsättes en sådan skatt, som kan anses försvarbar med hänsyn till statens intressen ur beredskapssynpunkt och med hänsyn till betydelsen för landet att ha tillgång till en inhemsk råvara för vidareförädling. Kollegium är medvetet om att en höjning av den nuvarande motorspritskatten kommer att medföra att driften vid en del mindre sulfitsprittfabriker kommer att upphöra, men skall en rationalisering för att nedbringa produktionskostnaderna över huvud komma till stånd, torde en sådan minskning av antalet sprittfabriker vara ofrånkomlig. Å andra sidan räknar kollegium med att vid en ej för hög skattesats å motorspriten en rationalisering vid övriga fabriker skall kunna medföra förutom en prissänkning även en ökning av produktionen så att, i den

mån avsättning finnes, den nuvarande årsproduktionen ej alltför mycket skall behöva minskas. Med hänsyn härtill föreslår kollegium att skatten å motorsprit i relation till den nuvarande bensinskatten å 32 öre per liter höjes med 10 öre från 7 till 17 öre för liter. Då sulfitspritindustrien på längre sikt måste kunna räkna med att den ej genom extra beskattning så begränsas i sin verksamhet att en rationalisering bleve till föga gagn, finner kollegium det nödvändigt att den av kollegium nu föreslagna skatteökningen får en tillräckligt lång giltighetstid, förslagsvis 10 år. Någon successiv höjning av skatten från 7 till 17 öre per liter i enlighet med utredningens förslag anser kollegium däremot icke vara av förhållandena påkallad.

Kommerskollegium anför vidare bl. a.

Kollegium delar utredningens uppfattning att man i stort sett måste räkna med en avveckling av bentylnmarknaden, om motorspriten beskattas lika med bensinen. En sådan utveckling skulle å andra sidan leda till att ett stort antal sulfitfabriker finge lägga ned sin tillverkning med följd att produktionen avsevärt minskades. Intresse skulle nämligen ej längre föreligga att genom långt gående och kostsamma rationaliseringar söka förbilliga produktionen inför de mycket ovissa framtida möjligheterna att vinna avsättning. Genom en för hög beskattning av motorspriten undandras nämligen för sulfitspritindustrin den marknad som skulle ha varit grundvalen för en fortsatt rationalisering av produktionen i och med införandet av friare försäljningsmöjligheter. Att grunda sulfitsprittillverkningens framtid i huvudsak endast på ökad avsättning till den svenska kemiska industrin torde te sig alltför osäkert med hänsyn till den utländska konkurrensen och de låga importpriserna på industrisprit. Industrin får nämligen anses vara mycket konjunkturbetonad och har att utstå en hård konkurrens med utlandet, som ju i regel också arbetar under ett betydligt högre tullskydd än som finnes i Sverige.

Kollegium kan icke dela utredningens uppfattning angående motorsprits betydelse ur beredskapssynpunkt. I detta sammanhang framhålles, att även om en spritproduktion skulle kunna upprätthållas i nöjaktig omfattning men icke komme att omfatta motorsprit, skulle detta medföra att de för motorsprits framställning nödvändiga absoluteringsanläggningarna komme att nedläggas. Någon möjlighet att sedan med hänsyn till beredskapens intressen återupptaga tillverkningen skulle sålunda icke längre finnas.

Kooperativa förbundet erinrar om att det under det senaste världskriget var angeläget att utdryga drivmedelsförsörjningen med sulfitsprit. Enligt förbundet torde man knappast komma ifrån att den var en värdefull beståndsdel i den svenska försvarspotentialen under det senaste kriget och att den i motsvarande lägen för vårt land i framtiden får tänkas komma att äga en liknande betydelse.

Förbundet anför vidare.

Utredningsmannens förhoppning om att sulfitspriten, även om skatten höjes med 25 öre, skulle kunna finna avsättning som motorbränsle är, enligt förbundets uppfattning, verklighetsfrämmande. Produktionskostnaderna

för sulfitsprit är nämligen sådana, att det skulle erfordras en bortrationalisering av hälften av dessa kostnader för att avsättningen under angiven förutsättning skulle kunna tryggas. Att såväl strukturrationalisering som driftsekonomisering är möjlig inom sulfitspritindustrin klarlägges av utredningen, och en omprövning av skattelindringens storlek kan därför vara befogad. Å andra sidan finns dock en gräns för rationaliseringsmöjligheterna, och om skattelindringen helt skulle slopas skulle detta med all sannolikhet medföra att sulfitspritindustrin, troligen i stor omfattning, bleve nödsakad att nedlägga driften. Med beaktande av alla i sammanhanget relevanta omständigheter torde det därför, enligt förbundets mening, böra föredragas, att skattelindringen till viss del, exempelvis hälften av den nuvarande, bibehålles under ett antal år framåt. Därigenom skulle spritfabrikerna få rimliga möjligheter att fortsätta driften, dock under hårt tvång till kostnadsbesparande rationalisering. Förbundet vill i detta sammanhang påpeka, att varje nedläggande av en sulfitspritfabrik betyder ökad vattenförorening i angränsande sjöar och vattendrag, eftersom spritjäsningen avlägsnar de mest förorenande avlutningsbeståndsdelarna och gör avluten neutral.

Aktiebolaget svensk sprit, med vilket *Svenska cellulosaforeningen* instämmer, uttalar att ett genomförande av utredningens förslag i fråga om motorspritsens beskattning och tullsättningen på denaturerad sprit synes få till följd att cellulosaspitindustrin i mycket stor utsträckning kommer att nedläggas. Om skatten å motorsprit från den 1/7 1958 skall utgå med 25 öre per liter högre belopp än för närvarande och bentylen därmed bli 6 öre dyrare än bensinen, nödgas man från nämnda tidpunkt helt avskryva bentylmarknaden såsom avsättningsområde för cellulosaspiten. Bolaget kan icke dela utredningens optimism i fråga om möjligheterna att försälja sprit som råvara för kemisk produktion för export. Marknaden för kemiska produkter är en av de mest konjunkturkänsliga, och man måste räkna med en ökande konkurrens från de större industriländerna, framför allt Amerika och Tyskland. Utsikterna för avsättning av de kemiska exportprodukterna till lönsamma priser under den närmaste tiden bedömes som goda, men de kemiska industriernas fortsatta livskraft och utveckling är helt beroende av billig råvara. En skärpning av konkurrensen från USA har redan givit sig till känna på den europeiska marknaden, och med tillgången i USA och i vissa andra länder på mycket billig råvara i form av krackningsalkohol från råpetroleum och naturgas måste man befara att konkurrensen efter hand intensifieras ytterligare.

Bolaget erinrar om att även hemmamarknadens behov av teknisk sprit kan, med föreslagna låga tull, komma att täckas med importerad sprit. Det stora flertalet av de svenska cellulospitfabrikerna skulle inte kunna konkurrera med de för närvarande rådande, dumpingbetonade importpriserna på teknisk sprit. Härom anför bolaget.

Det konkurrerande importpris man bör ställa fram för en realistisk jämförelse med de svenska spritfabrikernas försäljningspris är icke det i utredningen nämnda 35—40 öre per liter fraktfritt gränsstation i tankvagn

utan det cif-pris, vartill man kan importera sprit i stora tankbåtslaster, i utredningen angivet till 27—30 öre per liter cif. Dagspriset cif svensk hamn för importerad fransk metanolfri sprit, alltså sprit som utan vidare behandling kan användas direkt i kemisk produktion, är 27,1 öre per liter 95 %, som med pålägg av den föreslagna tullen av 12 %, 3,3 öre per liter, gör en total importkostnad av 30,4 öre per liter. Detta är cirka 14 öre per liter eller 31,2 % lägre än den kalkylerade kostnaden för motsvarande svensk cellulosaprit.

Huvudparten av den tekniska sprit, som förbrukas för hemmamarknaden i Sverige, är den ej avmetanoliserade råspriten. Den totala importkostnaden för sådan sprit, inklusive 12 % värdetull, beräknas vara 27,4 öre per liter 95 %, vilket är cirka 12 öre per liter eller 30,3 % lägre än de beräknade tillverkningskostnaderna för svensk cellulosaprit av motsvarande kvalitet.

Efter att ha erinrat om prisrabatterna å 10,6 öre för motorsprit och å cirka 15 öre för teknisk sprit till cellulosaindustriens kemiska exportindustri fortsätter bolaget.

De nettopriser som den totala försäljningen därmed inbringar för spritfabrikerna, efter avdrag av lämnade rabatter, beräknas för en 12-månadersperiod att i genomsnitt för samtliga fabriker och kvaliteter utgöra 35,4 öre per liter fritt fabrik. Det har på många håll endast varit med ytterst stor tvekan med hänsyn till gällande leveransavtal med Spritcentralen och i avvaktan på resultatet av tidigare bebådade och nu framlagda utredning som spritfabrikerna gått med på att tills vidare uppehålla driften till detta pris.

Att det erhållna medelpriset icke blivit betydligt lägre beror på att fulla kalkylpriser erlagts av Spritcentralen för till dem för hemmamarknaden levererad teknisk sprit och sprit avsedd för förtäringssändamål. Skulle möjligheten bortfalla att vid försäljning till Spritcentralen erhålla detta högre pris för utjämning av bristande pristäckning å övrig sprit — vilket skulle bli fallet om Spritcentralen gäves rätt att importera sprit till ovan angivna importpriser — skulle spritfabrikerna nödgas kalkylera med att för hela sin produktion erhålla endast de låga importpriserna utan pristillägg, eller i genomsnitt uppskattningsvis 27 öre per liter.

Bolaget påpekar i detta sammanhang, att priset å industrisprit redan nu är lägre i Sverige än i andra länder, och i de flesta fall betydligt lägre. Bolaget anför vidare.

Ehuru osäkerheten för avsättningen av spritproduktionen och bundenheten vid prissättningen avhållit cellulosapritindustrin från kapitalinvesteringar för omfattande rationalisering av spritfabrikerna har en allt fortgående, graduell modernisering pågått vid dessa, oftast i kombination med rationaliseringsåtgärder i massafabrikerna. Möjligheterna till att förbilliga spritproduktionen genom ytterligare rationaliseringsåtgärder behandlas av Ångpanneföreningen i ett till utredningen anslutet yttrande. Det framgår därav att rationaliseringsmöjligheterna vid cellulosapritfabrikerna äro varierande men samtidigt i regel mycket begränsade och att i varje fall de tänkbara åtgärder, som stå till buds, fordra stora kapitalinsatser för att kunna realiserars. Men med den osäkerhet för avsättningen av cellulosapriten, som den hårda konkurrensen från importerad sprit komme att föra med sig, torde väl knappast dylika investeringar kunna försvaras.

Bolaget framhåller i anslutning härtill bl. a. att den av utredningen åbe-ropade nya norska sulfitspritfabriken måst utverka ett pris motsvarande 35 svenska öre per liter 96 %, ett pris som med upp till 7,5 öre per liter överstiger det pris som de svenska fabrikena skulle tvingas konkurrera med, om utredningens förslag genomfördes.

Bolaget fortfar.

En kombination av spritproduktion med lutindunstning ger alltså i det norska fallet inte så märkvärdigt god ekonomi. Orsaken härtill är följande. Den direkta värmeförbrukningen för spritdestillationen kan genom kombination med lutindunstning sänkas avsevärt. Vilken sänkning som kan uppnås är beroende på lokala förhållanden i varje fabrik, men det torde i bästa fall vara möjligt att sänka värmekostnaden från spritkalkylens nuvarande 14,9 öre per liter 95 % till 5 å 6 öre per liter, eller med andra ord en sänkning av 9 å 10 öre per liter. Häremot måste emellertid ställas en post på debetsidan. Så snart en fabrik utrustas med lutindunstning och den indunstade lutens bränslevärde alltså utnyttjas för ångproduktion måste man räkna med det vid sprittillverkningen bortjästa sockrets värmevärde. I utredningen angives detta värde av Ångpanneföreningen motsvara c:a 5 öre per liter vid ett kolpris av 70:— kr. per ton. Vi finner detta något lågt; man borde med hygglig verkningsgrad i moderna pannor kunna räkna med 5,5 å 6 öre per liter. Nettoresultatet av att spritutvinningen kombineras med lutindunstning på detta sätt blir alltså en minskning av tillverkningskostnaderna med endast 3 å 4,5 öre per liter sprit, och detta uppnås endast genom synnerligen stora kapitalinsatser. Man kan därför inte räkna med att detta kan genomföras med ekonomiskt tillfredsställande resultat annat än i rena undantagsfall, där förhållandena i fabriken råkar vara särskilt gynnsamma.

Vi önskar omnämna att den svenska sulfitcellulosaindustrin är i färd med att inrätta lutindunstning vid ett antal fabriker, men lika litet som för den omnämnda moderna fabriken i Norge blir det möjligt för de svenska fabrikena att med denna kombination reducera framställningskostnaderna för spriten med mera än några få öre per liter.

I fråga om motorspritsens beredskapsvärde förklarar bolaget att dess uppfattning är bestämt motsatt riksnämndens. Bolaget konstaterar, att om utredningsförslaget genomföres och bentylförsäljningen upphör, kommer så gott som samtliga absoluteringsanläggningar för motorsprit att nedläggas. Gentemot utredningens överväganden om Kvarntorpsindustrien påpekas, att denna industri vid krigsfall komme att bli ett begärligare mål än de över hela landet spridda cellulosa-brännerierna. Bolaget yttrar i fortsättningen.

Emellertid har riksnämnden förbisett spritsens beredskapsvärde för andra ändamål än såsom motorbränsle. Den organiska kemin och dess industrier har gjort avsevärda landvinningar sedan sista världskriget och äro alltjämt under kraftigt framåtskridande. Ständigt nya produkter emanerar från dessa områden. I stor utsträckning är dessa industrier beroende av sprit som råvara och som hjälpmedel för bearbetning av sina produkter. Många av dess alster eller av de från dessa framställda slutprodukterna äro numera nödvändighetsvaror, varav den stora allmänheten liksom även försvarsmakten och sjukvården blivit i hög grad beroende.

Bolaget önskar vidare framhålla att utvecklingen inom de kombinerade cellulosa- och spritindustrierna under de senaste åren medfört sådana förändringar ifråga om bränsleförsörjningen att Riksnämnden synes ha anledning att till förnyad prövning taga upp frågan om cellulosasprits beredskapsvärde. Utvecklingen mot lutindunstning i kombination med spritframställning kommer att tillföra spritindustrin ett utökat beredskapsvärde, enär denna rationalisering siktar på att göra industrin självförsörjande ifråga om bränslet.

För att göra det möjligt för spritindustrin att bibehålla produktionen i rimlig utsträckning framför bolaget i första hand sitt förut nämnda förslag om en tull av 12 öre per liter 95 % sprit. Bolaget påpekar, att även med denna tull skulle den för hemmamarknaden avsedda spriten kunna säljas till icke oväsentligt lägre priser än för närvarande. Samtidigt skulle cellulosa-spritindustrin tillföras ett incitament att bibehålla åtminstone en effektiv kärna av spritproduktionen. Vidare göres gällande, att nuvarande franska exportpriser utgör dumping enligt gällande GATT-principer och att därför en antidumpingtull kan komma att erfordras. En tillräckligt hög ordinarie tull synes emellertid vara att föredra.

Vidare föreslår bolaget, att sedan skatten på motorsprit från den 1 juli 1957 höjts till totalt 17 öre per liter, någon ytterligare skattehöjning icke skulle äga rum. Bolaget anför.

Det nettopris som spritfabrikerna erhåller för motorspriten, 33,3 öre per liter 99,6 % fritt fabrik, är redan så lågt att vid en höjning av skatten utöver nuvarande 7 öre per liter det bleve nödvändigt för spritfabrikerna att låta oljebolagen ensamma bära detta skattepålägg och låta sig kompenseras genom en motsvarande höjning av utförsäljningspriset å bentyll.

Med de av utredningen föreslagna intermittenta skattehöjningarna å motorsprit, 2 öre den 1/7 1955, ytterligare 3 öre den 1/7 1956 och ytterligare 5 öre den 1/7 1957, anser bolaget det bör bli möjligt att uppehålla bentyllmarknaden i en mindre omfattning genom höjning av bentyllpriset med 1 resp. 2 öre per liter. Försäljningen av motorsprit för inblandning till bentyll har de senaste åren uppgått till ungefär 22 milj. liter per år men torde vid en höjning av bentyllpriset med 2 öre försiktigtvis böra beräknas bli något lägre. Om man räknar med en kvantitet av 18 milj. liter skulle statens förlust i skatteintäkter, jämfört med vad full bensinskatt inbringar, komma att begränsas till 2,7 milj. kronor per år.

Utredningens ståndpunkt att dess förslag beträffande beskattningen på motorsprit icke bör inverka på skatten för skifferbensin biträdes av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och lämnas utan erinran i flertalet övriga yttranden. Motororganisationerna yrkar emellertid allmänt, att skattesubventionen för skifferbensin avvecklas.

Sälunda framhåller *Motormännens riksförbund* att subventioneringen av skifferbensinproduktionen enbart är betingad av beredskapsskäl. Det finns enligt förbundet icke någon anledning att motorfordonstrafiken ensam skall bekosta dessa subventioner.

V. Departementschefen

De nuvarande regleringsbestämmelserna för spritmarknaden, vilka härrör från år 1934, avser i huvudsak att skapa en tryggad avsättning för den inom landet tillverkade spriten samt att åstadkomma en skälig avvägning mellan olika producentintressen.

Den inhemska denaturerade spriten har av gammalt åtnjutit högt tullskydd. Ett icke oväsentligt stöd har vidare beretts sulfitspritindustrien genom att statsmakterna efter provisoriska beslut under en lång följd av år medgivit skattefrihet eller avsevärd skattelindring för motorspriten.

En allmän omprövning av sulfitspritindustriens ställning är påkallad redan med hänsyn till intresset av att en slutgiltig ståndpunkt tages beträffande beskattningen av motorsprit. När frågan om beskattningen av motorfordonstrafiken behandlades vid 1954 års riksdag, förutsattes också att en sådan omprövning skulle äga rum.

Även förhållandena inom sulfitspritindustrien själv påkallar uppmärksamhet. Under senare år har sulfitspriten fått starkt ökad användning som råvara för kemisk teknisk industri, icke minst inom företag som är anslutna till cellulosaindustrien. Vissa av dessa företag har nått sådan omfattning att den egna produktionen av sulfitsprit icke varit tillräcklig, utan råvarubehovet fått täckas genom köp. Nuvarande prissättningsbestämmelser har härvid föranlett att högre priser gällt än köparen ansett sig kunna betala. I anledning därav beslöts vid 1954 års riksdag vissa undantag från de reglerande bestämmelserna.

I det föreliggande betänkandet föreslås, att den nuvarande marknadsregleringen i huvudsak skall avvecklas. Även det höga tullskyddet och skattelättnaden för motorsprit föreslås slojade.

Ehuru delade meningar framkommit rörande vissa av utredningens förslag, har detsamma i huvudsak biträtts i flertalet yttranden. I viktiga hänseenden har förslaget tillstyrkts enstämmigt.

För egen del finner jag att en lösning av de med sulfitspritindustrien förbundna frågorna i huvudsak bör sökas efter de av utredningen angivna riktlinjerna. Den från år 1934 härrörande regleringen torde, såvitt kan bedömas på grundval av utvecklingen under senare år, icke vara erforderlig för att skapa tryggad avsättning för en rationellt arbetande sulfitspritindustri. Å andra sidan har denna reglering, såsom framgår av det förut sagda, i vissa hänseenden varit till hinder för avsättningen. Utredningen har även påvisat, att marknadsregleringen och de subventioner som utgår i form av skattelättnad för motorsprit bidragit till att upprätthålla en delvis oekonomisk sulfitspritproduktion. Regleringen av prissättningen kan, såsom utredningen framhållit, rent av ha varit ägnad att motverka en önskvärd rationalisering inom sulfitspritindustrien.

Med hänsyn till det anförda kan jag förorda utredningens i samtliga ytt-

randen tillstyrkta förslag att avskaffa gällande av s ä t t n i n g s g a r a n t i och p r i s s ä t t n i n g s r e g l e r för sulfitspriten. Priset på sulfitsprit bör, såsom utredningen föreslagit, i fortsättningen grundas på tillgång och efterfrågan. Detsamma bör gälla sprit som tillverkats i samband med pressjästberedning eller direkt ur melass. Dessa spritsorter jämfördes vid 1934 års reglering med sulfitspriten. Någon tillverkning av jäst- eller melasssprit har dock icke ägt rum under de senaste åren.

Såsom utredningen föreslagit, bör spritcentralen vid utförsäljning av denaturerad sprit i fortsättningen få tillgodoräkna sig handelsvinst.

Utredningen har vidare föreslagit, att spritcentralens monopol i fråga om p a r t i h a n d e l och i m p o r t inskränkes i vissa hänseenden. Motorsprit skulle sålunda få säljas direkt till oljebolagen. Vidare skulle, efter tillstånd av kontrollstyrelsen, direktförsäljning av sulfitsprit få ske för kemiskt tekniskt ändamål i poster om tills vidare minst femton ton. Motsvarande möjlighet skulle finnas att utan spritcentralens medverkan importera utländsk teknisk sprit för industriellt ändamål.

Förslagen har i allmänhet tillstyrkts vid remissbehandlingen. Från vissa håll har emellertid hemställts att den föreslagna lägsta gränsen för partier som skulle kunna direktförsäljas eller importeras utan spritcentralens medverkan måtte sänkas. Å andra sidan har spritcentralen framhållit, att om företag utanför cellulosaindustrien skulle erhålla möjlighet till direktköp av teknisk sprit, detta skulle leda till att spritcentralens organisation för distribution av denna vara skulle sönderbrytas och att distributionen skulle fördyras.

För handeln med teknisk sprit bör, såsom utredningen framhållit, icke gälla andra inskränkningar än som erfordras ur ordnings- och nykterhetsynpunkt. Spritcentralens monopol i fråga om handeln med sådan sprit har införts huvudsakligen för att möjliggöra den år 1934 beslutade regleringen av spritmarknaden. Detta motiv har nu bortfallit. Beträffande större partier torde det ur kontrollsynpunkt vara tillfyllest, att tillstånd meddelas av kontrollstyrelsen och att styrelsen utfärdar erforderliga kontrollföreskrifter. Däremot torde det, för att förebygga missbruk, vara lämpligt att mindre partier alltid förmedlas av spritcentralen.

I anledning av vad spritcentralen anfört om de ekonomiska konsekvenserna för bolaget av en friare ordning får jag framhålla, att spritcentralens fortsatta medverkan vid partihandel med sprit, som icke omfattas av dess ensamförsäljningsrätt, självfallet får bedömas efter affärsmässiga grunder. Med hänsyn till att spritcentralen även i fortsättningen kan beräknas göra stora inköp och förfogar över en utbyggd distributionsapparat, är det tänkbart att köpare av teknisk sprit finner fördelaktigt att även i fortsättningen anlita spritcentralen. Å andra sidan bör en köpare, som kan erhålla tillstånd till direktköp, icke utan vidare kunna påfordra att få täcka sitt inköpsbehov

hos spritcentralen. Särskilda lager för att kunna tillgodose köpare, som normalt icke anlitar spritcentralen, synes sålunda icke behöva anordnas.

Minimistorleken av de partier som kan ifrågakomma till direktförsäljning bör, såsom framgår av det nu anförda, i huvudsak bestämmas med hänsyn till vad som är lämpligt ur kontrollsynpunkt. Enligt min uppfattning är det icke erforderligt att sätta gränsen så högt som vid femton ton. Det synes, såsom förordats i flera yttranden, vara tillräckligt att spriten levereras i poster om minst tio ton. Icke heller denna gräns bör vara oeftergivlig. När särskilda skäl talar därför — t. ex. när fråga är om restpartier — bör kontrollstyrelsen kunna medge undantag.

Om spritcentralens partihandelsmonopol inskränkes i så hög grad som här ifrågasatts, synes det icke vara anledning att låta motorspriten inta en särställning. Direktförsäljning av sådan sprit till oljebolagen bör sålunda få ske efter tillstånd av kontrollstyrelsen och på villkor att spriten levereras i partier om normalt minst tio ton. Å andra sidan finnes icke skäl att — såsom ifrågasatts av kontrollstyrelsen — begränsa möjligheterna till direktförsäljning till att gälla sulfitsprit. Om det blir aktuellt att sälja sprit av annat slag för industriellt ändamål, bör direktförsäljning få ske under samma förutsättningar som i fråga om sulfitsprit.

Jag förordar alltså, att tillverkare av sprit efter tillstånd av kontrollstyrelsen får sälja varan för användning såsom motorsprit eller för industriellt ändamål direkt till vederbörande köpare. Kontrollstyrelsens prövning bör självfallet endast avse frågan, om den tillämnade direktförsäljningen kommer att äga rum under förhållanden som är godtagbara ur kontrollsynpunkt. Styrelsen bör vid tillstånds meddelande utfärda erforderliga kontrollföreskrifter. Därjämte bör, om ej särskilda skäl föranleder till annat, såsom villkor stadgas, att spriten skall avlämnas i poster om lägst tio ton.

Beträffande import av utländsk sprit bör gälla detsamma som i fråga om partihandeln med inhemsk sprit. Jag får sålunda förorda, att utländsk denaturerad sprit må efter tillstånd av kontrollstyrelsen införas för industriellt ändamål utan medverkan av spritcentralen. Styrelsen bör utfärda erforderliga kontrollföreskrifter samt, om ej särskilda skäl föranleder till annat, stadga som villkor, att spriten införes i poster om minst tio ton.

Kontrollstyrelsen har i sitt yttrande föreslagit att en särskild bestämmelse skulle införas, som möjliggjorde att importtillstånd kunde meddelas i fråga om svagdenaturerad sprit eller sprit som icke alls denaturerats. I anledning härav får jag framhålla, att det ankommer på styrelsen att vid meddelande av tillstånd taga ställning till vilket denatureringsförfarande som bör användas. Direktimport av svagdenaturerad sprit kommer således att efter kontrollstyrelsens beprövande kunna äga rum enligt de ändrade bestämmelser som jag nyss förordat. Vad åter angår sprit, som icke alls denaturerats, bör erinras om att förordningen om skattefri sprit, i vilken de nya bestämmelserna skulle upptas, icke har avseende på annan utländsk

sprit än sådan som denaturerats. En utvidgning av dess tillämpningsområde till icke denaturerad utländsk sprit är jag för närvarande icke beredd att förorda. Frågan torde lämpligen kunna prövas vid en framtida allmän översyn av förordningen. En sådan översyn förberedes, efter vad jag under hand inhämtat, inom kontrollstyrelsen.

Utredningen föreslår vidare, att den vid 1934 års riksdag beslutade uppdelningen av marknaden mellan sulfitsprit och p o t a t i s s p r i t skall upphävas. Nämda uppdelning innebär, som den föregående redogörelsen utvisar, att potatis eller spannmål i princip skall vara råvara för den inom riket tillverkade förtäringsspriten, medan avsättningen som teknisk sprit förbehålles sulfitspriten och därmed jämställda spritsorter; uppdelningen innefattar en automatisk avsättningsgaranti för potatisspriten. Enligt utredningens förslag skulle fri konkurrens råda mellan de båda spritsorterna, och det lägre priset på sulfitspriten skulle slå igenom i utminuteringspriset för därav tillverkad förtäringssprit.

I direktiven för utredningen erinrade jag om att förslag angående stärkelse- och bränneriindustrierna då nyligen avlämnats av potatisindustriutredningen. Jag underströk, att frågor som sammanhänge med förtäringsspriten därför inte borde utredas i förevarande sammanhang.

Utredningens förslag skulle, såsom framhållits av lantbruksstyrelsen och bränneriidkareförbundet, kunna påverka avsättningen för potatisbrännerierna.

Mellan uppdelningen av spritmarknaden och 1934 års reglering i övrigt föreligger visserligen ett samband såtillvida, att sulfitspritindustrien genom nämnda uppdelning utestängts från ett avsättningsområde, där den vid fri konkurrens möjligen i viss mån skulle kunnat göra sig gällande, och erhållit kompensation härför genom avsättningsgaranti inom ramen för nämnda reglering. Det möter emellertid icke hinder ur teknisk synpunkt att genomföra nu aktuella reformer utan att rubba uppdelningen av spritmarknaden mellan potatissprit och sulfitsprit. Vidare må framhållas, att nu ifrågavarande reformer huvudsakligen är motiverade av utvecklingen inom sulfitspritindustriens egna produktions- och avsättningsförhållanden.

Jag finner med hänsyn härtill, att den av utredningen väckta frågan icke bör prövas i förevarande sammanhang. Den begränsning i sulfitspritindustriens avsättningsmöjligheter som följer av marknadsuppdelningen kan emellertid förtjäna visst beaktande vid ställningstagandet till övriga nu aktuella frågor.

Utredningens förslag i fråga om t u l l s ä t t n i n g e n innebär att nuvarande höga tull av 40 öre per kilogram, eller omkring 32 öre per liter, skall ersättas med en värdetull av tolv procent, motsvarande tre—fem öre per liter.

Förslaget har väckt gensagor, främst från företrädare för sulfitspritindustrien. Dessa har hänvisat till att överskottspartier av metanolfri sprit under år 1954 kunnat erhållas till ett pris av 27,1 öre per liter i stora tankbåtslaster och har på grund härav hävdad, att om tullen sättes så lågt som utredningen förordad, utländsk sprit skulle kunna importeras till priser, med vilka den svenska sulfitspritindustrien icke skulle kunna konkurrera. I samma yttranden föreslås i allmänhet en tull av femton öre per kilogram, motsvarande tolv öre per liter.

Den av mig i det föregående förordade fria prissättningen på sulfitsprit förutsätter, att den inhemska prisutvecklingen kan hållas under viss kontroll genom möjligheter till import. Det bör även beaktas, att de framlagda förslagen avser att befordra en företagsekonomisk och teknisk rationalisering inom sulfitspritindustrien, som bör leda till en nedjustering av nu tillämpade priser. Med hänsyn härtill är det i och för sig önskvärt att tullen hålles tämligen låg. Vissa skäl kan vidare, såsom framhållits av utredningen och flera remissorgan, tala för att tullen på denaturerad sprit bestämmes under hänsynstagande till tullen på andra kemiska produkter.

Frågan om tullsättningen på kemiska produkter är emellertid för närvarande föremål för omprövning inom 1952 års tulltaxekommitté. Någon ståndpunkt till frågan om tullskyddet för dessa produkter har alltså ännu icke tagits.

När det vidare gäller att bedöma den tullfråga som nu är aktuell, torde hänsyn böra tagas till vissa föreliggande särskilda omständigheter. Tullskyddet för teknisk sprit har hittills varit högt, och en sänkning till den av utredningen förordade nivån skulle innebära ett mycket radikalt ingrepp. Av det föreliggande materialet framgår ytterligare, att utländsk sprit under senare år utbjudits till priser, som får anses onormalt låga. Även om dessa priser är tillfälliga företeelser — det förefaller exempelvis som om Svensk sprits beräkningar av importpriserna skulle ligga i underkant — kan de låga utländska utbudet innebära ett visst osäkerhetsmoment för sulfitspritindustrien särskilt under den tillämnade omställningsperioden.

Av det anförda framgår, att det för närvarande är svårt att taga slutgiltig ståndpunkt till den föreliggande tullfrågan. Då de nu aktuella reformerna tar sikte på att främja en omfattande och kostnadskrävande rationalisering och omläggning av sulfitspritindustrien, synes det icke lämpligt att genomföra en så drastisk tullsänkning att nödigt rådrum icke erhålles.

En tull av tio öre per kilogram, motsvarande åtta öre per liter, synes utgöra en lämplig avvägning. Jag förordar, att tullen bestämmes till detta belopp samt att den nya tullsatsen skall tillämpas under fem år från och med den 1 juli 1955. En förutsättning för att sulfitspritindustrien skall få åtnjuta detta tullskydd bör vara att detsamma icke utnyttjas till monopolistisk prissättning. Om denna förutsättning brister, anser jag det självfallet att tullfrågan omprövas före femårsperiodens utgång.

Såsom framgår av det anförda, bör den här förordade tullen ha provisorisk karaktär. Hur tullskyddet för denaturerad sprit skall utformas för framtiden torde få övervägas senare. Ett beslut i denna fråga kan eventuellt fattas i anslutning till statsmakternas prövning av tulltaxekommitténs blivande förslag, varvid det får övervägas om beslutet kan tillämpas omedelbart efter femårsperiodens utgång eller det provisoriska tullskyddet bör kvarstå ytterligare någon tid. Man måste emellertid också räkna med att det icke heller vid tiden för nämnda prövning blir möjligt att fatta slutgiltig ståndpunkt i frågan utan man bör låta en större del av femårsperioden förflyta för att vinna nödiga erfarenheter. I sådant fall kan ett nytt provisoriskt beslut bli nödvändigt.

I detta sammanhang må slutligen erinras om att tullens storlek saknar betydelse i fråga om den sprit som importeras för tillverkning av exportvaror; tull, som erlagts för sådan sprit, kan nämligen restitueras i samband med att den färdiga produkten exporteras.

Skatten på motorsprit är för närvarande sju öre per liter eller 25 öre lägre än för bensin. Utredningen har, som förut nämnts, föreslagit att skatten skall höjas till samma belopp som för bensin eller 32 öre för liter. För att underlätta sulfitspritindustriens omställning till de nya förhållandena skulle höjningen ske successivt under en treårig övergångsperiod.

Även på denna punkt har betänkligheter framförts av remissorgan, som företräder sulfitspritindustrien. Dessa föreslår i allmänhet att skatthöjningen begränsas till tio öre per liter. Utredningens förslag har emellertid biträtts av flertalet remissorgan, däribland Sveriges industriförbund och Sveriges kemiska industrikontor.

Statsmakterna har, såsom den föregående redogörelsen visar, redan från början intagit den principiella ståndpunkten, att motorspriten bör vara underkastad samma beskattning som bensinen. För den gynnade ställning som motorspriten det oaktat fått intaga har motiven varit olika under årens lopp. Från början lades huvudvikten vid att motorspriten skulle få tillfälle att utveckla sig till ett med bensinen konkurrenskraftigt inhemskt motorbränsle. I samband med 1934 års reglering framhölls, att den då beslutade skyldigheten att blanda upp bensin med motorsprit innebar en belastning för motortrafiken och att denna börda skulle ökas, om skatt uttogs på motorspriten. Under och efter andra världskriget åter har beredskapssynpunkter varit avgörande. Vidare har det framhållits såsom ett konsumentintresse att, så länge högoktanig bensin ej finnes i marknaden, ha tillgång till den högoktaniga lättbentylen.

Såsom utredningen påvisat, har dessa skäl numera i väsentliga delar förlorat sin härlighet. I fråga om motorspriten värde ur beredskapssynpunkt har de i detta hänseende närmast ansvariga organen framhållit, att tillgången på

flytande motorbränsle vid krig eller avspärrning bättre kan tillgodoses genom lagring av bensin. Dessa organ har enstämmigt biträtt utredningens ståndpunkt. Även motororganisationerna har tillstyrkt utredningsförslaget, varvid man åberopat att högoktanig bensin kunde förväntas inkomma i tillfredsställande omfattning.

Under angivna förhållanden bör det eftersträvas att avveckla den indirekta subvention som sulfitspritindustrien erhåller genom skattelättnaden för motorsprit samt att i fråga om beskattningen likställa nämnda vara med bensin. Det bör emellertid beaktas, att motorspriten för närvarande utgör en betydande del av den samlade sulfitspritproduktionen. Om utredningens förslag genomfördes, skulle detta, såsom utredningen själv påpekat, kunna leda till att produktionen av motorsprit i huvudsak nedlades. Detta skulle innebära en avsevärd försämring av förutsättningarna för sulfitspritindustrien och därmed även av möjligheterna att åstadkomma den tillämnade rationaliseringen och omställningen inom densamma. Det finnes därför likasom i tullfrågan anledning att gå fram med viss försiktighet. Detta medför att något slutgiltigt beslut i frågan icke bör fattas nu. En riktigare utväg synes vara att för en period av förslagsvis fem år successivt genomföra en måttlig skärpning av skatten, som icke hindrar en tryggad avsättning av motorsprit för en rationaliserad sulfitspritindustri. Samtidigt bör emellertid skärpningen de första åren kunna göras något större än utredningen föreslagit.

Med ledning av de uppgifter som lämnats av utredningen och Svensk sprit torde kunna konstateras att en höjning av skatten från och med den 1 juli 1955 med sex öre per liter — motsvarande ett och ett halvt öre per liter lättbentyl — skulle kunna bäras av sulfitspritindustrien utan märkbar svårighet. Denna skattesats synes böra tillämpas under två år. Efter denna tid bör — med hänsyn till de rationaliseringar som, efter vad man får förutsätta, då gjorts inom industrien — ytterligare sex öre per liter kunna uttagas. Jag får erinra om att den sammanlagda skattehöjningen, tolv öre, i fråga om lättbentyl icke motsvarar mer än tre öre per liter.

I enlighet med det anförda förordar jag att skatten för motorsprit genom ändring i bensinskatteförordningen bestämmes till nitton öre per liter, varvid i en övergångsbestämmelse bör föreskrivas att allenast tretton öre per liter skall utgå under tiden den 1 juli 1955—den 30 juni 1957.

Mot slutet av femårsperioden bör frågan prövas på nytt under iakttagande av de riktlinjer som varit vägledande för de förslag jag här förordat. Sålunda bör eftersträvas att om möjligt uppnå att skatten för denna vara blir densamma som för bensin.

Genomföres den här förordade höjningen av skatten på motorsprit, kommer statsverkets inkomster av särskild skatt på bensin och motorsprit att öka. Försäljningen av motorsprit har under år 1954 uppgått till 31 140 000 liter. Vid tillämpning av en skatt av tretton öre per liter torde man kunna

förutse någon minskning av försäljningen. Denna kommer att motsvaras av ökad konsumtion av bensin, för vilken full skatt av 32 öre per liter utgår. Med ledning härav torde kunna beräknas, att inkomstökningen under budgetåret 1955/56 kommer att uppgå till omkring 2,3 miljoner kronor.

I samband med frågan om beskattningen av motorsprit har i vissa yttranden påyrkats att den nuvarande skattelättnaden för skifferbensin skall avvecklas. Jag får i anledning härav erinra om att skattelättnaden för skifferbensin infördes vid 1954 års riksdag och enligt det då fattade beslutet skulle åtnjutas under fem år från och med den 1 juli 1954. Anledning saknas därför att nu upptaga denna fråga.

Vad jag i det föregående förordat föranleder ändringar i brännvinstillverkningsförordningens bestämmelser om tillverkares rätt att förfoga över tillverkat brännvin samt i de bestämmelser som förordningen om skattefri sprit innehåller om import av denaturerad sprit. Vidare erfordras ändringar i förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, varjämte förordningen om skyldighet för importörer och tillverkare av bensin att inköpa motorsprit synes kunna upphävas. I övrigt erfordras en jämkning i tulltaxan samt åtskilliga ändringar i avtalet mellan staten och spritcentralen. Sålunda bör avtalets bestämmelser om avsättningsgaranti och prissättning för sulfitsprit och därmed jämställda spritsorter utgå. Vissa jämkningar bör även ske i avtalets bestämmelser om spritcentralens utförsäljningspriser, varvid förbudet för bolaget att beräkna handelsvinst för skattefri sprit bör upphöra att gälla.

De nya bestämmelserna bör med förut angivna undantag tillämpas från och med den 1 juli 1955.

Under återopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att

dels antaga inom finansdepartementet upprättade förslag till

a) förordning om ändrad lydelse av 16 och 18 §§ förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av brännvin;

b) förordning om ändrad lydelse av 3 § 2 mom. och 4 § förordningen den 1 juli 1918 (nr 508) angående handel med skattefri sprit;

c) förordning om ändrad lydelse av 1 § samt 4 § 1 och 2 mom. förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit; och

d) förordning om upphävande av förordningen den 7 juni 1934 (nr 230) om skyldighet för importörer och tillverkare av bensin att inköpa motorsprit; samt

dels besluta, att den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316)

* Bihang till riksdagens protokoll 1955, 1 saml. Nr 24.

fogade tulltaxan skall från och med den 1 juli 1955 i nedan angiven del erhålla ändrad lydelse på sätt av det följande framgår

		Tull för 100 kg kronor
	Lacker och lackfärger, fasta eller flytande, samt fernissor, ej hänförliga till nr 252: sprithaltiga . . . T; ävensom icke drick- bara spritblandningar, ej särskilt nämnda, samt sprithaltiga putsmedel för läderarbeten . . . N:	
253:1	jodsprit	350:—
253:2	denaturerad sprit	10:—
253:3	andra	40:—
	andra slag: -----	

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal med Aktiebolaget vin- & spritcentralen angående förut behandlade delar av partihandeln med sprit från och med den 1 juli 1955 i huvudsaklig överensstämmelse med i det föregående angivna riktlinjer.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bengt Resare

Innehållsförteckning

<i>Propositionens huvudsakliga innehåll</i>	1
<i>Författningsförslag</i>	3
I. Inledning	8
II. Nuvarande förhållanden m. m.	10
<i>Återblick på sulfitspritfrågan</i>	10
Tiden före 1934	10
1934 års reglering	12
Tiden efter 1939	13
<i>Huvuddragen av gällande bestämmelser</i>	15
<i>Produktionsförhållanden</i>	17
<i>Avsättningsförhållanden</i>	18
Tillverkares försäljning	18
Partihandelsbolagets försäljning	19
Den skattefria spritens användningsområden	21
<i>Import och tull</i>	23
<i>Prissättningen</i>	24
<i>Motorspritens beskattning</i>	27
Tiden före 1934	27
Tiden 1934—1945	28
Tiden efter 1945	29
<i>Tidigare överväganden beträffande partihandelsrätten</i>	31
<i>Äldre överväganden rörande sulfitspritproduktionens värde ur bered-</i> <i>skapssynpunkt</i>	32
<i>Sulfitspritindustriens värmekostnader m. m.</i>	33
<i>Industrisprit i vissa andra länder</i>	35
III. Utredningen	37
Sulfitsprit och potatissprit	37
Handeln med sulfitsprit	38
Prissättning, import och tull	41
Motorspritens beskattning m. m.	44
IV. Yttranden	48
Sulfitsprit och potatissprit	48
Handeln med sulfitsprit	50
Prissättningen	52
Import och tull	53
Motorspritens beskattning m. m.	56
V. Departementschefen	66